

D. TOIMINTAA JA VAPAA-AJAN HARRASTUKSIA

Reijo Paukku

Rautulaisia vaikuttajia

Rautulaissyntyinen (s. 1942) teatteriohjaaja Reijo Aulis Kalevi Paukku on tunnettu nimenomaan musiikki-teatteriohjaajana sekä lavastajana, pukusuunnittelijana ja koreografina. Hän on työskennellyt mm. Tampereen teatterissa, Tampereen Työväenteatterissa, Kotkan Kaupunginteatterissa, Lahden Kaupunginteatterissa ja Eestin Draamateatterissa Tallinnassa. Hänen tunnetuimpia ohjauksiaan ovat hippicrockmusikaali HAIR, rockooppera JEESUS KRISTUS-SUPERTÄHTI, WEST SIDE STORY ja musiikkiversio Linnankosken LAULU TULIPUNAISESTA KUKASTA, joka vieraili mm. Japanissa. Muina teatterivierailukohteina ovat olleet mm. Ruotsi, Neuvostoliitto, Monaco, Itävalta, Unkari ja Bulgaria. Hänet on palkittu hopeamitalilla lavastajana Novi Sadin kansainvälisillä scenografian festivaaleilla ja hänelle on myönnetty Suomen näyttämötaiteen hopeinen ansiomerkki. Reijo harrastaa ikonimaalausta, kirjoittamista ja matkustamista.

Vanhaan aikaan

Kaakkoiskannaksella ja Raudun kulmilla on esiintynyt nimekkäitä vaikuttajia jo ammoisista ajoista, kuten esimerkiksi kirjoista Entinen Rautu sivut 13–18 ja Raudun historia sivut 36–46 on todettavissa.

Silloin kun alue kuului Novgorodin valtioon, mainitaan, että Rautua hallitsivat Liettuan ruhtinas Narimont Cediminpoika ja sen jälkeen hänen poikansa Patrik, joka myös oli ruhtinas. Edelleen novgorodilainen pajari Grigori Petrov ja kun Novgorodin itsenäisyys päättyi ja se tuli osaksi Moskovan suuriruhtinaskuntaa, Rautu kuului moskovalaiselle pajarille Vasjuk Konstanpoika Panfiljeville.

Ruotsalaisetkin pääsivät läänittämään ja Rautua isännöivät mm. vapaaherra, valtaneuvos Johan Adler Salvius (1651–); kenraalimajuri Paul Würtz; professori, valtioneuvos Edmund Gripenhjelm (1673–) ja vapaaherra, kenraaliluutnantti Johan Galle.

Venäläismiehityksen aikuisista kuuluisista ”rautulaisista isännistä” mainittakoon: kenraali Adam Weide (1714); ruhtinas Nikita Repnin (1725); kreivi Anton Devier (1726); kamariherra Stepan Lopuhin (1727); hovineuvos Magnus Wilhem von Gris-korn (1767); varakuvernööri Nikolai Engelhardt (1769); hovipankkiiri, paroni Johan

von Fredericks; parooni Carl Frans von Prirch; valtioneuvos J.C. Weltzin; kenraaliluutnantti Boris von Fock (1806); hovineuvoksetar Amalia von Kroneck (1817); eversti Aleksander von Fock (1820); kenraalimajuri, parooni Peter von Freedricks (1824) ja kollegineuvos Sepelin.

Vuosisadan vaihteen vaikuttajia

Nuorisoseuraliike ja sen toiminta heijasti vuosisadan vaihteen tienoilla etenkin maa-seudulla voimakkaasti tapahtumia. Niinpä sen piirissä seurattiin varmasti hyvin tarkkaan ajan ilmiöitä ja vaikuttajia. Huomionosoitusten kohteeksi joutuneet olivat varmaan aikamoisia ajan vaikuttajia.

Raudun Nuorisoseuran 25-vuotisjuhlassa 1916 kutsuttiin seuran kunniajäseniksi opettaja Aapo ja M. Nuora, valtioneuvokset A. Fock, E. Engman ja A. Engman, kunnallisneuvos J. P. Kokko, kanttori J. H. Kosonen, kauppias F. Sibakoff, postinhoitaja Aini Kärkelä, maanviljelijä Juho Siitonen ja konttoristi Kalle Hinkkanen.

Vuonna 1946 kutsuttiin Raudun Nuorisoseuran kunniajäseniksi Kaarlo Asomaa, Jalmari Rastas, Armas Rastas, Antti Määttänen, Helena Orava, Kusti Loponen, Bert Roine, Hilja Siitonen ja Emilia Kaukinen.

Kirkkoherrat ja opettajat olivat jo ammattinsa puolesta tärkeitä henkilöitä. Heistä mainittakoon seuraavat:

Andreas-niminen pappi on ollut Raudun luterilaisen seurakunnan ensimmäinen nimeltä tiedetty kirkkoherra (1631) ja jos lähestytään kerronta-aikaa, niin 1855-1881 toimi kirkkoherrana Andreas Gustaf Hahl, jonka jälkeen Karl Vilen, Adam Järveläinen ja Paavo Salo (1924–1944). Yhteiskunta-aktiivisia henkilöitä olivat kirkon piirissä myös muun muassa dir.cantus J. H. Kosonen ja suntio Samuli Valkonen.

Palkealan kreikkalaiskatolisen seurakunnan vanhimpana pappina mainitaan Gauril Sotikow (1865) ja viimeisenä Paavo Rajamo (1922–1950).

Opettajista tulkoon mainituiksi Taneli Väyrynen (1876), sittemmin kansanedustajanakin toiminut Aapo Nuora (1890), myös kansanedustajana toiminut J. P. Kokko (1902), Maria Kokko (1902), Auvo ja Aune Kivilaakso (1934), Elli Viinanen, Valo Mäkelä, Rauha Lamppu, Lyyli Hone, Paavo Mantere, Juho Kokkonen, Laina Mörsky, Juho Lankinen, Ari ja Olga Arimo, A. Thusberg, U. E. Kulo, Antti Pyykkö, Manu ja Olga Heikkonen, Aaro ja Anna Suominen, Vilho Meronen, Aili Valkonen, Eetu Karhunen, Lyyli Hämäläinen ja Arvo Taivainen. Kansalaisopiston piiristä mainittakoon Eino Rahikka, Reino Heinonen ja Viljo Satama sekä maisterit A. A. Niskala ja A. Salomaa.

Järjestyksenpidosta vastanneet olivat tietysti myös vaikuttamassa vaikkapa käytöstapoihin. Raudun nimismiehenä toimi 1700-luvulla pitkään Johan Merlin -niminen herra. Paremmiin tunnetaan nimeltä Rikhard Julius Relander, joka tuli nimismieheksi 1890-luvun alussa ja hoiti virkaa vuoteen 1928. Hänen jälkeensä olivat nimismiehinä suhteellisen lyhytaikaisesti Urho Piha, Toivo Sarvilinna, Osmo Parma, V. Iisakkala ja viimeisenä Sune Valkonen. 1910-luvulta olivat poliiseina Ville Sikiö, Juho Falck, Juho Anttonen, Jalmari Paksu (Pihlakoski), Juho Ahtiainen, Anton Löfgren, Jonni Pylkkö ja Pekka Attola.

Näistä onkin sitten helppo siirtyä vuonna 1991 muistetuimpiinkin vaikuttajiin.

Humanisteja

Kirjailijoista ja runoilijoista mainittakoon sekalaisessa järjestyksessä: Lilli Vuorela, joka on kirjoittanut paljon aikakaus- ja päivälehtiin, julkaissut kirjat ”Itärajan takana” ja ”Annu” sekä näytelmät ”Hevosen kaima”, ”Siel koton Karjalas”, ”Joroisten 350-vuotisnäytelmä”, ”Pahalla Pajarin ja Pajarin tytär” jne. Hänet on palkittu monilla huomionosoituksilla ja hän nauttii taiteilijaeläkettä vuodesta 1977.

Erittelemättä heidän vaikutustapojaan ja tuotteitaan luettelen alan henkilöitä lisää seuraavasti: Anna Kurki, Reijo Pauku, Reino Myöhänen, Niina Pihl, Jarmo Rastas, Sylvi Paukkunen, Sirkka Salmi, Kaino Rastas, Maire Salmela-Jantunen, Martti Valkonen, Kaarina Valkonen, Matti Kähäri, Liisa Kiesiläinen, Osmo Valkonen, Meeri Huuhka, Jarmo Porola, Veikko Onttonen, Markku Onttonen, Mikko Karikuusi, Kaarina Viherkoski, Aino Roschier, Heljä Pulli, Juho Onttonen, Helena Onttonen, Helena Orava, Kaarlo Behm, Eeva Sofia Salo ja Elin Damski.

Rautulaisten lehden kirjoittajina ja päätoimittajina ovat vaikuttaneet maanviljelijä Hannes Ihalainen 1958–1966, insinööri Teuvo Kuparinen 1966–1967, toimitussihteeri Raimo Naumanen ja pankinjohtaja Eino Rahikka 1968–1974, toimistovirkailija Eetu Huuhka 1975–1983 ja vuoden 1983 puolivälistä ins. evl. opetusneuvos Eros Jäske.

Aivan suuria nimiä ovat tietysti sellaiset kuin Larin Paraske, Mikko Uotinen, Aleksanteri Aava-Kuparinen ja Uno Hirvonen alias Simo Penttilä.

Muita huomattavia vaikuttajia

Talouselämän suuri nimi on tietysti vuorineuvos, tekniikan tohtori h.c. Kauko Rastas, joka Polar-rakennusyhtiöiden merkeissä on tehnyt huomattavan päivätyön. Hänet tunnetaan myös idänkaupan eksperttinä kuuluen mm. Suomalais-Neuvostoliittolaiseen taloudelliseen yhteistyökomissioon.

Suurlähettiläs Niilo Pusa on tunnettu diplomaatti. Voisi sanoa, että aseman seudun Tiaisen perhe on muodostunut melkoiseksi sotilassuvuksi. Neljä poikaa; Bruno, Ilmari, Aimo ja Martti ovat sotilasarvoluokassaan esiupseereja, samoin toisen tyttären Tertun mies.

Suvenmäen koulua kävivät muun muassa kenraaliluutnantti Ilmari Kirjavainen ja sielläpäin ovat juuret myös liberaalipoliitikko Kyösti Lallukalla ja kansanedustaja Armas Komilla.

Muista nimekkäistä henkilöistä mainittakoon maanviljelijä Ville Pietiäinen, voimistelija Väinö Karonen, professori A. R. Klossner, talousneuvos Erkki Vanhanen, Husun veljekset, maanviljelijä Pekka Kerminen, maanviljelijä Juho Haajanen, maanviljelijä Heikki Ihalainen, maanviljelijä Matti Partanen, liikemies Martti Pyykkö, kunnanesimies Matti Pulakka, maanviljelijä Jalmari Ihalainen, sairaanhoitaja Helena Monto, kättilö Ida Ihalainen, lääkäri Mauno Airola, palopäällikkö Johannes Hyyrinen, maanviljelijä Matti Wesalainen sekä rovestit Väinö Mentu ja Simo Salo.

Kotiseudulla

Kotiseudun käsite

Paikallidentiteetin muodostumiselle välttämätöntä kotiseutukäsitteen syntyä, rajausta ja sisältöä on selvitetty vuonna 1981 museoviraston perinnekyselyllä. Selvityksen mukaan kokivat vastaajat kotiseutunsa ytimeksi lapsuudenkodin, josta kehä laajeni ensin kotikylään, sitten kotikuntaan, kotimaakuntaan ja kotimaahan. Kotiseutuun kuuluviksi miellettiin myös kotiseudun ihmiset, heidän elämäntapansa, murteensa ja puhetapansa, kotipaikkakunnan suullinen ja esineellinen perinne sekä paikannimistö.

Merkittävämmäksi kotiseutu käsitteen teroittajaksi koettiin vanhemmat ja isovanhemmat. Heidän lisäksi aatetta korostivat voimakkaasti 1930-luvulla kansakoulunopettajat. Merkittäviä kotiseutuhengen luojaia olivat myös yhdistykset, muun muassa marttatoiminta ja nuorisoseurat. Uusimpana kotiseututunteen syventäjänä pidettiin paikallishistoriasta ja kansanperinteestä tehtyjä tutkimuksia ja artikkeleja, joita luettiin varsinkin paikallis- ja joululehdistä ja muusta kotiseutukirjallisuudesta.

Kotiseutukäsitteen tärkeimpinä symboleina pidettiin tutkimuksen mukaan kuntatasolla luonnonnähtävyyksiä, museoita, kirkkoja sekä merkittäviä rakennuksia. Muiksi kotiseudun symboleiksi hyväksyttiin merkkihenkilöt, kotiseutukirjallisuus, kotiseutujuhlat ja kotiseutulaulut.

Tällaisia arvoja sisältää myös tämä kirjamme.

Rautalaiset yhdistykset vuonna 1939

Yhdistysrekisterin mukaan Raudussa toimivat vuonna 1939 seuraavat rekisteröidyt yhdistykset: Raudun Nuorisoseura (perustettu 1891), Raudun Naisvoimistelijat (1923), Palkealan Nuorisoseura (1916), Mäkrän Nuorisoseura (1916), Suvenmäen Nuorisoseura (1929), Palkealan maalaisliiton paikallisosasto (1926), Maanselän VPK (1929), Raittiusyhdistys Virike (1903), Raudun ja Suvannonrannan hevosystäväinseura (1901), Kenraali Mannerheimin lastensuojeluliitto Raudun osasto (1909), Raudun Työväenyhdistys (1927), Mäkrän voimistelu- ja urheiluseura Sovinto (1914), Maalaisliiton Mäkrän paikallisosasto (1904), Raudun kansalaisopiston kannatusyhdistys (1904), Raudun kansanopistoseura (1920), Sirkiänsaaren Nuorisoseura (1910), Raudun Lähetisyhdistys (1917), Raudun maatalouskerho yhdistys (1918), Maalaisliiton Raudun paikallisosasto (1931), Korleen kirjastoseura (1908), Vepsan kirjastoseura (1936), Raudun tarkastusyhdistys (1921), Voimistelu- ja urheiluseura Raudun Vartija (1914), Voimistelu- ja urheiluseura Kehitys (1917), Maanselän Voimistelu- ja urheiluseura Tarmo (1919), Vepsan Voimistelu- ja urheiluseura (1921), Sirkiänsaaren Voimistelu- ja urheiluseura Alku (1932), Raasulin Voimistelu- ja urheiluseura (1901), Maalaisliiton Raudun kunnallisjärjestö (1925), Maalaisliiton Suvenmäen seudun paikallisosasto (1918), Raudun Maamiesseura (1909), Vehmais-Haukkalan Nuorisoseura (1926), Orjansaaren Nuorisoseura (1933), Sirkiänsaaren Voimistelu- ja urheiluseura Alku (1928), Raudun Opettajainyhdistys (1902), Raudun metsänhoitoyhdistys (1912), Anttolan metsästys-

seura (1913), Raudun hevosystävään seura (1916), Raudun Marttayhdistys (1900), Raasulin Marttayhdistys (1924), Orjansaaren Marttayhdistys (1925), Palkealan Marttayhdistys (1925), Sirkiänsaaren Marttayhdistys (1925), Vepsan Marttayhdistys (1927), Vehmais-Haukkalan Marttayhdistys (1928), Savikkolan (-Vakkilan) Marttayhdistys (1934), Kirkonkylän Marttayhdistys (1935), Kaskaalan Marttayhdistys (1937), Kuninkaanselän Marttayhdistys (1938).

Puhelinlinjoilla

Elektronisen informaation kulkua Raudussa osoittavat seuraavassa otteet Valtion puhelinluettelosta vuosilta 1931 ja 1939.

1931	RAUTU
7—21	
Hahl, A., apteekki	9
Heinonen, kunn.lautak. esim.	43
Honkanen & Sidorow, maanvilj.	42
Honkanen, Antti, kaup.	43
Honkanen, Matti, kaup.	46
Joro, Matti, maanvilj.	33
Joro, T., osuuskassan hoit.	47
Kerminen, K., kaup.	20
Kerminen, V., kaup.	4
Kiesiläinen, M., kaup.	7
Koirasen perill., kaup.	15
Kokko, P. J., kansak.opett.	2
Kosonen, J., urkuri	13
Kyllästinen, M., maanvilj.	6
Lemola, K., maanvilj.	47
Lius, Mikko, maanvilj.	36
Loponen, Manu, maanvilj.	10
Loponen, T., maanvilj.	41
Maanselän hovi	29
Metsäpirtin Osuuskauppa	26
Osuuskaassa	51
Paturi, T., maanvilj.	31
Pehkonen, J., maanvilj.	40
Pekkanen, S., majatalo	24
Pietiäinen, Edv., maanvilj.	39
Pietiäinen, V., maanvilj. & rakentaja ..	30
Pursiainen, T., työnjoht.	16
Pyökkö, M., sahaliiko	35
Rajavartioston keskus	18
Rastas, A., liikem.	27
Raudun asemakonttori	22
Raudun kuusi	25
Raudun Osuuskauppa r. l., konttori ..	34
— aseman myymälä	19
— kahvila	50
— keukusvarasto	14
— kk. myymälä	11
— Maanselän myymälä	23
— Mäkrän myymälä	38
— Orjansaaren myymälä	19
— Palkealan myymälä	31
— Raasulin myymälä	45
— Sirkiänsaaren myymälä	31
Relander, K. J., ent. nimismies	14
Salo, M., kirkkoh.	5
Savo-Karjalan Osake-Pankki	48
Sipponen, Joseppi, kaup.	8
Vanhänen, T., autonkulj.	37
Vaskelainen, J., kaup.	23
Vaskelainen, Maikki, nti	10

1939	RAUTU
7—21.	»valtion»
A. Ahlström Osakeyhtiö, Pursiainen, T., piirimies	16
Ara-Vuoksen Osuusliike	37
Asema	22
Baukka, P., kauppias	2 soittoa 42
Brinonen, R., kunnankirjuri	43
Heiskanen, O., maanvilj.	1 soitto 42
Hinkkanen, H., emännöitsijä	4
Holgers, H., apteekkari	9
Hyrrinen, J., palopäällikkö	46
Joro, T., tekniikko	1 soitto 33
Kahvila Keskus, omist. Pekka Leppänen	14
Kerminen, J., liikemies	34
Kiesiläinen, M., kauppias, kaupalle	7
— kotiin	26
Kokko, J., kunnallisneuvos	2
Kyllästinen, M., maanvilj.	6
Lius, M., maanvilj.	36
Loponen, Kusti, Kansaneläkelaitoksen piiriasiamies	2 soittoa 39
Loponen, T. ja A., veljekset	41
Maanselän hovi	29
Metsähallinnon puhelimet:	18
— Hankkio, K., metsätöyönjohtaja, Valk- järvi, Saija,	
— Härmäläinen, J., metsänvartija, Rautu, Korlee.	
Paturi, T., maanvilj.	3 soittoa 31
Pietiäinen, Edvard, maanvilj.	39
Pietiäinen, Eetu, liikemies	1 soitto 27
Pietiäinen, J., maanvilj.	2 soittoa 30
Pietiäinen, V., maanvilj.	1 soitto 30
Palakka, M., lautamies	2 soittoa 33
Pyökkö, J., liikemies	3
Pyökkö, M., liikemies	35
Rainio, Heikki, kunnanlääkäri	21
Rajavartiosto	74
Raudun kulkutautisairaala	15
Raudun kunnalliskoti	13
Raudun kunnantalo	25
Raudun Osuuskaassa	51
Raudun Osuuskauppa r.l., konttori	11
— kahvila	50
— varasto	44
— Maanselän myymälä	23
— Mäkrän myymälä	38
— Orjansaaren myymälä	2 soittoa 19
— Palkealan myymälä	1 soitto 31
— Raasulin myymälä	45
— Sirkiänsaaren myymälä	2 soittoa 31
— aseman myymälä	1 soitto 19
Raudun Osuuskauppa r.l.	17
Raudun talouskauppa, M. Mörsky & J. Hännikäinen	12
Relander, E., maanvilj.	2 soittoa 27
Salo, P., kirkkoherra	5
Salomaa, A., kansalaisopiston johtaja ..	55
Sipponen, J., kauppias	40
Sotilasvarasto	55
Vaskelainen, A., liikemies	20
Vaskelainen, J., Raudun virvoitusjuoma- tehtailija	48
Vaskelainen, M., ompelija	49
Vesäläinen, M., kauppias	10
Vuobelainen, M., kauppias, Rautu as. ...	28

Rautulaista marttatoimintaa

”Jos Suomen naiset laajoissa piireissä ryhtyisivät yksin voimin levittämään kansannaisen keskuuteen tietoja heidän tärkeästä kutsumuksestaan, suorittaisivat he varmasti tuottavan työn,” sanoi Marttatyön äiti Lucina Hagman 1899. Raudun naiset ottivat kutsun auliisti vastaan ja vielä samana vuonna perustettiin Rautuun naisyhdistys, joka myöhemmin hyväksyi perustetun valtakunnallisen Marttayhdistyksen lähettämät mallisäännöt, joita laatimassa myös he olivat olleet.

Näin alkoi vireä toiminta, joka käsitti muun muassa noin joka toinen viikko pidetyt kokoukset. Niissä tehtiin käsitöitä ja keskusteltiin. Alustukset käsitelivät muun muassa kasvatusta ja lastenhoitoa, naisasiaa, ruoanlaittoa, karja- ja maataloutta sekä puutarhanhoitoa koskevia aiheita.

Pidettiin myös iltamia, joiden ohjelmaan kuuluivat näytelmät, arvoitukset ja kansanleikit. Oli myös oma laulukkuoro.

Sitten saatiin palkattu neuvoja. Erityisesti ryhdyttiin perustamaan puu- ja vihannetarhoja sekä ruoanlaittokursseja. Innostuttiin myös kananhoidosta ja rakennettiin jopa mallikanala.

Marttatyö kehittyi Raudussa monipuoliseksi ja saavutti hyviä tuloksia monenlaisia kursseja, kilpailuja, retkeilyjä ja näyttelyjä järjestämällä. Myös siisteyskasvatus kuului asiaa, minkä tulokset näkyivät rautulaisissa kodeissa niin sisä- kuin ulkopuolellakin. Kodit olivat kuin mansikoita mäillä ja lehdoissa. Ne kertoivat jo ulkoisella olemuksellaan, että niissä asui ahkeria kotiaan ja isänmaataan rakastavia ihmisiä, jotka eivät muuta tahtoneet kuin hoitaa kotiaan ja kontuaan.

Marttaliiton suunnitelmat vuoden yleisaiheet värjivät eri toimikausien tehtäviä. Niitä olivat takapihojen kunnostaminen, teurasjätteiden taloudellinen käyttö, tuberkuloosin vastustaminen, valaistuksen järjestely, riisitaudin torjunta, vesi- ja lämpötalous, tuoreravinto, tuuletus, vuodevaate-, uunilaite ja leipäkysymykset.

Jo 1913 oli kymmenen Raudun kyläkuntaa liittynyt marttatyön piiriin. 1939 olivat toiminnassa ainakin seuraavat rekisteröidyt itsenäiset marttayhdistykset: Raasulin, Orjansaaren, Palkealan, Sirkiänsaaren, Vepsan, Vehmais-Haukkalan, Savikkola-Vakkilan, Kirkonkylän, Kaskaalan, Kuninkaanselän ja Kärsälän Marttayhdistykset.

Seuraavat esimerkit marttatyön piiristä osoittakoot läheisesti, millaisesta toiminnasta oli silloin kysymys.

Pöytäkirja on tehty Raudun Vehmais-Haukkalan marttayhdistyksen vuosikokouksessa Paavo Kiesiläisen talossa tammikuun 24. päivänä 1937. Kokouksessa oli 22 osanottajaa.

1 §

Alussa laulettiin hengellisiä lauluja N:30. Sen jälkeen puheenjohtaja kiitti marttoja kuluneen vuoden työstä ja toivotti martat tervetulleiksi kokoukseen sekä julisti kokouksen avatuksi.

7 §

Neuvontapiirin neuvoja selosti tämän lämpövuoden ohjelmaa.

1) Ompeluiltoja päätettiin pitää joka toinen viikko ohjelmallisina tai jossa luetaan jotain kirjaa.

- 2) Kokouksia päätettiin pitää milloin asiat vaativat.
- 3) Juhlia ja iltamia: 3 juhlat ja 2 otetaan osaa yhteisiin lämpöpäiviin jos sellaiset tulee järjestettäväksi.
- 4) Retki päätettiin tehdä myöhemmin määrättävänä aikana.
- 5) Kurssuja päätettiin pyytää seuraavasti: liharuokakurssit 2-3 pv, leipomakurssit 2-4 pv ja neulomakurssit 3 pv kestävä ja lavanvalmistuskurssit 1 päivän aikana.
- 6) Kilpailut: Jäsentenvälinen pihanhoitokilpailu 1 vuoden kestävä.
- 7) Ostetaan yhdistykselle vahakankainen pöytäliina ja teekannut 2 kpl.
- 8) Uusia jäseniä otetaan.
- 9) Yhdistykselle päätettiin tilata Emäntä-lehti.

8 §

Esitettiin johtokunnan laatima tulo- ja menoarvio v. 1937.

Tulot	Menot
jäsenmaksuja 78	piiriveroja 24 mk 30 p
juhlista ja iltamista 500	yhteisostoihin 125
käsitöistä 150	palkinto- ja postikulut 100
ravintolatuloja 400	loukutuskoneen laitto 150
	sekalaiset menot 728,70
yhteensä mk 1128	yhteensä 1128

9 §

Johtokuntaan valittiin emännät Hilja Kiiski, Lempi Pulakka, Liisa Kiesiläinen, Ida Mentu, Elisa Murto, neiti Maikki Jäske, varalle neidit Elin Rastas ja Veera Hallikainen.

10 §

Tilintarkastajiksi valittiin Matti Pulakka ja Toivo Joro. Varalle Albert Pulakka ja Aukust Murto.

11 §

Piiriliiton kokoukseen valittiin edustajaksi emäntä Ida Mentu ja varalle Hilja Kiiski, joille myönnettiin matkarahaa 100 mk.

12 §

Jäsenmaksu kannetaan edelleen 3 mk.

13 §

Neuvontapiirikokoukseen 31 pn tk. valittiin emännät Ida Mentu, Liisa Kiesiläinen ja Hilja Kiiski.

14 §

Yhdistyksen loukutuskoneen vuokraa päätettiin kantaa jokaiselta 1 mk pellavakupolta, mehumyllystä kannetaan vuokraa 1 mk päivältä ja väliajoilla se on puheenjohtajan hallussa jolloin siitä ei kanneta vuokraa.

Kokouksen loputtua laulettiin Martta-laulu, jonka jälkeen puutarhaopettaja

Selma Siitonen puhui marttatyöstä.

Johtokunta valitsi keskuudestaan puheenjohtajaksi emäntä Ida Mennun, sihteeriksi emäntä Liisa Kiesiläisen ja rahastonhoitajaksi emäntä Hilja Kiisken.

Vehmais-Haukkalan Marttayhdistyksen 10-vuotisjuhlassa
18.9.1938 pidetty tervehdyspuhe:

Pyydän lausua teidät arvoisat vieraamme, juhlapuhujat, kunniajäsenet ja muun juhla-yleisön tervetulleeksi tähän Vehmais-Haukkalan Marttayhdistyksen 10-vuotisjuhlaan. Ihana valoisa kesä on lopussa. Syksyn sateinen päivä tapasi meidän juhlamme tuodenko kiitettävän tyyneyttävän huokauksen juhliivan marttajoukon sydämistä? Kiitoksen korkeimman hyvyydelle, että turvallisesti voimme aloittaa talven, korjattuamme aittoihimme runsaan sadon pelloilta.

Kesän töiden kiireen jälkeen voimme nyt hetkeksi pysähtyä ja työn iloa tuntien saamme me, Vehmais-Haukkalan martat, luoda katseemme 10-vuotistaipaleellemme. Jota muistelemaan ja uusia herätteitä saamaan olemme kokoontuneet tähän koulusaliin ja johon toivomme Teidän arvoisat vieraamme kanssamme yhtyvän.

Olkaa sydämellisesti
tervetulleita
Ida Mentu

Vehmais-Haukkalan Marttayhdistyksen johtokunta 1938.
Eturivissä vasemmalta lukien Ida Mentu, Elisa Murto, Hilja
Kiiski, Lempi Pulakka, Liisa Kiesiläinen. Takana vasemmalta
Maikki Jäske, Emilia Mentu, Veera Hallikainen ja Elin
Rastas.

Eros Jäske

Urheilutoiminnasta

Mikko Uotinen on 1916 kirjoittanut urheilutoiminnasta Raudussa: Urheilu ja voimistelu ovat myöskin Raudun pitäjässä löytäneet innokkaita suosijoita. On opittu ymmärtämään, että kansa henkisen sivistyksen ohella kaipaa myöskin ruumiillista sivistystä. *”Urheilu säilyttää nuorisoa,” sanoo eräs norjalainen merimiespappi. ”Kasvatuksen suuri salaisuus piilee siinä, että annetaan ruumiillisten ja henkisten ponnistusten olla alituisesti toistensa virkistysenä,” opettaa Rousseau.*

Raudussa toimii kaksi voimistelun ja urheilun hyväksi toimivaa seuraa. Kirkonkylässä nuorisoseuran voimisteluosasto ja Raasulissa Raasulin voimistelu- ja urheiluseura.

Kirkonkylän nuorisoseuran voimisteluosasto perustettiin vuonna 1902. Siitä saakka se on ollut yhtäjaksoisessa toiminnassa. Seura on toiminnassaan asettanut pääpainon voimistelulle. Urheilua on se harjoittanut hyvin vähäisessä määrässä. Urheilu- ja hiihtokilpailuja se on kyllä silloin tällöin järjestänyt. Mutta sen työ voimistelun alalla onkin ollut hyvin huomattava. Onhan se koonnut nuorison riveihinsä, kasvattanut heidän ruumiillisia voimiaan, parantanut ryhtiä ja kirkastanut heidän harrastuspiiriään. Useissa juhlissa on seura esiintynyt, onpa se ottanut osaa yleisiin voimistelujuhliinkin parisen kertaa Viipurissa.

Seuran toimintaa on innostuksella johtanut opettaja J. P. Kokko. Toivomme, että seura edelleenkin toiminnallaan edistäisi urheilun päämäärää, joka on: ”kasvattaa elinvoimainen nuoriso - älykäs ja toimielias nuoriso - nuoriso, josta isänmaalla kaikessa on hyötyä.”

Raasulissa toimiva Raasulin voimistelu- ja urheiluseura on tarmokas ja elinvoimainen seura. Se perustettiin 13. päivänä elokuuta 1911 ja täyttää siis viisi vuotta. Että seura on toivottu, sitä todistaa sekin seikka että heti ensi vuonna seuraan liittyi jo yli 40 jäsentä. Perustettiin ompeluosasto ja syyskuun 6. päivänä 1911 seuran yhteyteen kirjasto. Toiminta lähti heti hyvään vauhtiin. Järjestettiin juhlia arvokkaalla ohjelmalla niin kotikylässä kuin muuallakin. Voimistelua harjoittivat seuran nais- ja miesjäsenet innostuneesti. Samalla alettiin myöskin vapaaurheilua tarmokkaasti harjoitella. Haettiin arpajaislupaa, mutta sitä ei saatu kun viranomaisten epäävässä lausunnossa mm. sanottiin, että kertyvät varat olisi aikomus käyttää tarkoitukseen, josta ei ole mitään suurempaa yleishyödyllistä merkitystä. (Arpajaislupaa oli pyydetty oman talon rakentamisen hyväksi.)

Mutta huolimatta tästä seura päätti pyrkiä eteenpäin. Hankittiin hehtaarin suuruinen maa-alue. Sille rakennettiin juoksurata. Toimeenpanemalla juhlia ja urheilukilpailuja, oli innostusta saatu yhä kohoamaan. Rohjettiinpa lähettää miehiä kilpailemaan muuallekin. Kirjastoa yhä laajennettiin. Mm. saatiin hakemalla osa viinaverorahoista kirjaston hyväksi.

Vuonna 1915 alettiin hommata omaa taloa, sillä juhlien toimeenpaneminen yksityisten asunnossa oli hankalaa. Saatiin kauppias Juho Kermiseltä laina ja ryhdyttiin talon rakennushommiin. Talo valmistui niin että se voitiin vihkiä tarkoitukseensa 6.

päivänä helmikuuta 1916. Vaatimatonhan se tosin on, mutta onhan se oma. Toistaiseksi siinä on tilaa ja varojen kartuttua voidaan sitä kyllä laajentaa. Vihkiäisjuhlaan oli kokoontunut väkeä tuvan täydeltä.

Tervehdyspuheen piti ylioppilas Maikki Myöhänen, toimittaja Mikko Uotinen lausui kirjoittamansa juhlarunon ja piti juhlapuheen ruumiillisen kauneuden merkityksestä. Näyteltiin näytelmät ”Kihlaus” ja ”Karjalan kannaksella”.

Maksamaan oli talo tullut vähän yli 300 markkaa. Kirjastossa on seuralla noin 200 nidettä.

Seuran keskuudesta on kohonnut miehiä, jotka ovat vapaaurheilun alalla saavuttaneet huomiota yleisissäkin kilpailuissa. Mainitsen vaan Hannes Ihalaisen ja Tommi Kermisen. Molemmat juoksijoita. Käkisalmen kansallisissa urheilukilpailuissa viime kesäkuussa edellinen oli 400 m juoksussa neljäs ja 1500 m matkalla ensimmäinen ajalla 4 min. 38,6 sek. Jälkimmäinen oli 5000 m matkalla kolmas ajalla 17 min. 57 sek., ja tunnin juoksussa oli hän toinen juosten 15 621 metriä. Hän oli kannakselaisista paras, sillä ensi palkinnon voitti tunnettu suurjuoksija Kämäräinen. Sitä paitsi ovat he Viipurin piirin kilpailuissa kunnostautuneet. Heillä epäilemättä on vielä sananvaltaa kilpailuissa, kun vaan järkipäisesti harjoittelevat.

Raasulin voimistelu- ja urheiluseuralla on ollut onni omata innostuneita toimihenkilöitä, jotka ovat monella muotoa seuran toimintaa auttaneet. Mainitsen vaan kauppias Eljas Myöhäsen perheinen, Juho Pyykön, Antti Tuokon, Juho Kermisen, S. Junnin, Adolf Pitkäsen, V. Halforssin ym. Mutta varsinaisena seuran sieluna on mainittava Kalle Kerminen. Hänellä on urheilun harrastus veressään. Aina on hän valmis työskentelemään seuran hyväksi. Ilman hänen palavaa ja väsymätöntä harrastustaan ei seura olisi voinut niin pontevasti toimia. Kauan hän seuran peräsimessä pysyköön.

Toivokaamme, että seuran toiminta kestäisi edelleen yhtä pirteänä ja elinvoimaisena. Suuriarvoista on työ urheilun hyväksi, sillä urheilu luo meidän nuorisostamme tervettä, elinvoimaista kansaa, joka kauniita sivuja Karjalan historiaan kirjoittaa.

Kuulu lääket. tri du Boys-Reymond sanoo: *”Urheilun edistäminen ei merkitse enempää eikä vähempää kuin jonkun toisenkaan taiteen edistäminen, nimittäin sen enentämistä, joka tekee elämän elämisen arvoiseksi.”*

Edistäkää siis nuoret ja vanhat näitä harrastuksia. Olkoon nuorilla innostusta ja vanhoilla ymmärtämystä, myötätuntoa:

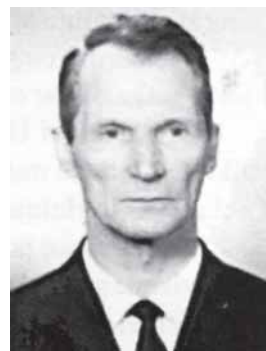
Vuoret! Vuoret! Se määränä teillä te nuoret.

Mutta muistakaa nuoret: määrä on valkeat vuoret!

Itsenäisyyden ajan urheilutoiminnoista

on pyydetty kahden aikalaisen Bruno Tiaisen ja Kirkonkylän johtajaopettajan, ennenkaikkea valmentajan ja pesäpallomiehen, Auvo Kivilaakson muistelukset.

Bruno Tainen oli aikanaan sekä urheilija että voimakas urheilun vaikuttaja. Urheilijana hän oli uintia ja maratonjuoksua lukuunottamatta yleismies. Kuntourheilu ja ammunta kuuluvat vieläkin (1990) hänen ohjelmaansa.

Annetaanpa Brunon muistella

Voimistelu lienee ollut valtakunnallisesti ajatellen mittavin laji, sillä Rautu on tuottanut maallemme joukon maineikkaita taitovoimistelijoita. Opettaja J.P. Kokon alulle pane- ma ja ohjaama Raudun Nuorisoseuran voimistelujoukkue tuotti hyvän jälkikasvun.

Tämän seuran voimistelijat olivat kysytyjä henkilöitä muuallakin. Niinpä esimerkiksi Viipurissa sijainneen Talikkalan Taitovoimistelijain joukkue koostui lähes kokoaan entisistä rautulaisista. Näitä vanhoja voimisteluperinteitä on jatkanut mm. Sappisen suku nykypäiviin saakka.

Yleisurheilun alalla ei puolestaan päästy läheskään vastaaviin saavutuksiin, mutta sitä harrastamalla luotiin pohjaa tuleville huippu-urheilijoille.

Valitettavasti yleisurheilun heikko taloudellinen kannatus, keskusentän ja koko pitäjän kattavan urheiluseuran sekä valmentajan puute estivät tuloksiin pääsyn ennen sotia. Urheiluseura ”Kehityksen” lopettaminen syksyllä 1937 lienee ollut virheellinen toimenpide. Lopettamisen sijasta olisi pitänyt tukea ja aktivoida sen toimintaa.

Käydyt sodat katkaisivat monen lupaavan yleisurheilijan kehityksen ja useiden osalta myös elämänsä. Yhtenä syynä mittavampien yleisurheilutulosten syntymättä jäämiseen pidän em. seikkojen lisäksi tuona aikana suosittuja moniotteluita, jotka taval- laan estivät jonkin erikoislajin huippumiesten synnyn ja kehityksen.

Urheilukenttiä oli pitäjän eri puolilla yllättävän paljon. Ne olivat pääasiassa luon- non muovaamia nurmi- ja niittykenttiä, sinänsä sopivia alkeisharjoitteluun pienin pa- rannuksin ja kohennuksin. Mutta niiden lisäksi olisi kaivattu kunnollista keskusurhei- lukenttää juoksuratoineen ja muine suorituspaikkoineen. On ymmärrettävää, etteivät esimerkiksi pikajuoksulajit - 100 ja 200 metriä - päässeet oikeuksiinsa nurmikoilla tai maanteillä juostuina.

Yleisurheiluvallmentaja oli tuntematon käsite. Oppia haettiin ”kantapään kautta” erehdysten ja oivallusten myötä. Joku onnellinen saattoi onnistua hankkimaan urheilu- oppaan, jota tutkimalla ja toisten suorituksia seuraamalla saatiin lisäoppia. Ainoa val- mentaja, jolta henkilökohtaisesti sain opetusta oli sattuman oikusta ”Makkabi”, olym- pialaisten kaksinkertainen maailmanmestari 100 ja 200 metrillä sekä raskaan sarjan nyrkkeilymestari Wulf Courewitch. Satuimme yksin työsasioissa ja huomattuaan urhei- lukiinnostukseni hän ryhtyi valmentamaan minua pikajuoksulajeissa. Tulokset parani- vatkin käden käänteessä aivan uusille sekuntilukemille. Lähin kunnollinen kenttä juok- suratoineen oli kuitenkin niin etäällä kuin Käkisalmissa, mikä seikka häiritsi harjoitte- lua kilpailuista puhumattakaan.

Yleisurheilun yhteydessä on syytä mainita muutamia vanhemman polven urheilijoita, jotka olivat esimerkkeinä ja kannustamassa nuorempia.

Opettaja Ari Uramo vaikutti Sirkiänsaarella. Kirkonkylässä ja aseman seudulla vaikuttivat muun muassa Valda Hietala, Johannes Hyyrinen, Toivo Averin, Matti Liira, Pekka Tirri ja Heimo Puhtimäki.

Nuoremman polven urheilijoista mainittakoon Toimi Hyvönen Vehmaisista (kaatui talvisodassa), Mainio Partanen Orjansaaresta (kaatui jatkosodassa), Aarne Miittinen aseman seudulta sekä Raudusta Terijoelle muuttanut Kaino Tuokko, joka hyppäsi korkeutta 198-199. Ne olivat mittavia lukuja siihen aikaan. Monipuolisia urheilulajioita esittivät Tiaisen veljekset Leinikylästä; Bruno oli pikajuoksija, pituushyppääjä, pesäpallolija, suunnistaja ja ampuja; Ilmari uimari, jääpallolija, nyrkkeilijä ja pituushyppääjä; ja nuorin Martti ylty aikoinaan moninkertaiseksi Pohjois-Karjalan nuorten pikajuoksumestariksi ja oli mestariluokan telinevoimistelija. Kaikki olivat myös kestäviä pitkänmatkan hiihtäjiä, jossa lajissa Martti saavutti kansainvälisen championin arvon. Juoksijalupauksia olivat muun muassa Viljam Köninki, Eino Pusa ja Savolaisen veljekset.

Hiihdon osalta olivat tuohon aikaan nimet Anton Löfgren ja Väinö Rahikka valttia. Lupaavista nuorista mainittakoon Tauno Kirves, Mauno Hännikäinen (kaatui) ja Arvo Ikonen, joka kuului olympiavalmennettävien ryhmään. Melkoista lahjakkuutta edusti myös pieni mutta pirteä hiihtäjä Ale Teirivaara, varsinkin ampumahiihtäjänä.

Kaino Rastas on puolestaan saavuttanut partiohiihdossa armeijan mestaruuksia. Veljet Matti ja Toivo Pusa ovat myös olleet maamme eturivien hiihtäjiä ja suunnistajia. Hiihtoharjoittelua häittäsi usein vähäluminen talvi ja teiden ja rautateiden rikkoma maasto. Toisaalta taas koulumatkat tehtiin talvella yleensä suksilla, joten tuntumaa hiihtämiseen hankittiin jo varhaisella iällä.

Suunnistukseen alettiin 30-luvun puolivälin paikkeilla kiinnittää myös huomiota. Karttatilanne oli Raudussa hyvä. Käytävissä oli peruskartta 1:20 000, topografikartta 1:100 000 sekä venäläisestä kartasta tehty 1:50 000. Suunto Oy kehitti tuohon aikaan uuden nestekompassin, joten välinepuolikin oli kunnossa. Suojeluskunta järjesti ensimmäiset suunnistuskilpailut ja niissä merkeissä urheilulajeja sitten jatkettiin.

Jatkosodan aikana 1943 saavutti Bruno Tiaisen johtama suunnistuspartio - Ville Ohvo, Leo Alapukki mm. - Kannaksen ryhmän partiomestaruuden. Sotien jälkeen muodostivat SVUL:n Etelä-Karjalan piirin suunnistusmestaruuskilpailujen kärjen rautalaiset Uuno ja Kaino Rastas, jonka hyvä suunnistustaito ja kestävyys lienevät periytyneet sota-ajan kaukopartiomatkoilta.

Kaino Rastas on saavuttanut suunnistuksessa sekä partio- että henkilökohtaisia mestaruuksia. Hän on muun muassa armeijan suurmestari numero 6 ja Suunnistusliiton suurmestari numero 18.

Polkupyöräily oli siihen aikaan verrattain harvinainen kilpailulaji maaseudulla. Raudussa se sai jonkin verran jalansijaa. Tämän suppean lajin harrastajista on ennen kaikkea mainittava Benjamin Savolainen Mäkrältä. Hän oli pääsemässä huippukuntoon juuri ennen talvisotaa saavuttaen muun muassa Viipurissa koko maata käsittävän 160 kilometrin maantieajossa viidennen sijan, menetettyään varmalta näyttäneen mestaruuden rengasrikon takia 10 kilometriä ennen maalia.

Onni ja Valto Savolainen olivat seuraamassa menestyksekkään serkkunsa ”pyöränjalkiä”, kun alkanut talvisota keskeytti urheilutouhut.

Polkupyöräilyä harrastettiin retkeily- ja kuntoilumielessä esimerkiksi aseman seudulla melkoisesti. Päivän retkiä tehtiin muun muassa Kirvuun, Käkisalmeen ja Terijolle, lyhemmistä matkoista puhumattakaan. Sen ajan välineillä ja maanteillä nämä olivat hyviä suorituksia, vai mitä Yrjö Käkönen, Kauko Pulli ja Ole Lindell?

Matti Rastas kuuluu myös sellaiseen kolmen miehen valmennusporukkaan, jonka eräs viipurilainen jäsen on ajanut polkupyörällä kuusi kertaa maailman ympäri!

Ampumaurheilu saavutti myös melkoisen jalansijan muiden urheilulajien joukossa. Huipputuloksiin pääsyn esti vain kilpailujen, taloudellisen tuen ja erikoisseurojen puute. Harrastajista ei sensijaan ollut puutetta. Nimistä mainittakoon: Simo Myöhänen, Nestor ja Uno Toivonen, Kalle Nestor Loukola, Väinö Rahikka, Anton Löfgren, Urho Piha, Ale Teirivaara, Simo Leppänen, Väinö Mentu ja Bruno Tiainen.

Yksi parhaista saavutuksista oli Raudun Suojeluskunnan joukkueen toinen sija Viipurin piirin mestaruuskilpailuissa kiväärikentässä. Joukkueessa ampuivat K. N. Loukola, V. Rahikka, A. Löfgren, A. Teirivaara ja B. Tiainen.

Pitäjän ulkopuolella osallistuttiin kilpailuihin kuulusta Ala-Vuoksen Ampujien maljasta, joka voitettiin Rautuun useita kertoja. Rajavartioston yleismestaruuden ovat voittaneet Bruno Tiainen ja Soini Loponen, joka saavutti jossain lajissa SE-tuloksen.

Ampuma-ainesta olisi kyllä ollut riittävästi, mutta kunnollinen ampumarata puuttui ja kilpailumahdollisuudet olivat suhteellisen vähäiset. Asepuolelta on todettava erityisesti isopistoolien ja niiden harjoituspatruunoiden puute. Pienoispistooleista oli myös puutetta, mutta esimerkiksi pienoiskiväärien osalta tilanne oli tyydyttävä, joskin kunnan kilpailuseita olisi silläkin puolella kaivattu lisää.

Pesäpalloilua

Etenkin kesäisin oli Raudussa harrastetuista liikuntamuodoista pesäpallo peli varmasti ykkössijalla. Joukkueita oli melkein joka kylässä ja ahoilla lyötiin palloa vajaillakin miehistöillä heti lumien sulettua. Niistä on toimittajallakin pikkupoikana lasinsiruihin kompastumalla hankittu polvilihakseen ruhjevamma muistona.

Ahkerasti käytiin harjoituksissa, sillä kuntoa ei päästetty alenemaan ja uuttakin oli aina opittava. Taitoa ja kuntoa tarvittiin, sillä kylien välisiä otteluja oli useasti. Pistäydettiin muun muassa naapuripitäjissäkin ja kunnian puolesta taisteltiin kiihkeästi.

Raudun Nuorisoseuran Pesäpalloilijat kiilassa ja ryhmässä.

Korleella kerrotaan pesäpalloilun ensi askeleet otetun jo 1918. Kenttä tehtiin Manun aholle. Kylän toisessa laidassahan tämä kenttä oli, mutta hiukan syrjäisestä asemastaan huolimatta ahkerassa käytössä. Pari kolme kertaa viikossa siellä pelattiin ja aina pimeään asti. Pelattiinpa joskus läpi yön lauantaista sunnuntaihin. Keskiyön tunneiksi tehtiin keskelle kenttää pikkuinen nuotio ja kerrattiin sen ympärillä pelin tapahtumia. Tai heitettiin huulta, jossa taidossa kilpailivat usein paremmuudesta Myöhäsen Alekka ja Laulajaisen Heikki.

Kun sitten taas sunnuntiaamun säteet valaisivat Kirpitsahaan koivujen latvoja, alkoi pesäpallopeli uudelleen jatkuen aamukuuteen, jolloin saatettiin lähteä toisten luo kotiin aamukahville.

Maire Korpelainen ja Jorma Pauku olivat mainioita kirjureita pelin aikana. Panivat vain juoksun merkiksi tikkuja pystyyn esimerkiksi kuivuneeseen lehmän tekemään läjään. Helppoahan siitä oli todeta, kumpi puoli on voittanut!

Bruno Tiainen sanoo muistavansa, että Rautu hallitsi melko suvereenisti ennen sotia Itä-Kannaksen pesäpallokenttiä. Maakuntasarjassa oleva Raudun Nuorisoseuran Palloilijain (RNP) joukkue oli puolestaan ylivoimainen sarjavoittaja eikä ihme, sillä joukkueen pelaajat koostuivat suurimmalta osiltaan silloisista A-sarjan pelaajista.

Viimeisenä rauhan vuotena 1939 muistelee Bruno kesän virallisista otteluista olleen juoksuluvut 6–37 rautulaisten hyväksi. Joukkueessamme pelasivat muun muassa Arvo Suutarinen, Valo Mäkelä, Ensio Pärssinen, Auvo Kivilaakso, Bruno Tiainen, Toivo Tuohioja, Armas Rastas, Pekka Tirri ja Niilo Ojapelto. Vanhemmista pelaajista mainittakoon Toivo Piistarinen, Heimo Puhtimäki, Antti Määttänen ja monet muut. Seuralla oli luonnollisesti myös hyvä pelaajareservi.

Pitäjän sisäisissä kilpailuissa tulivat esille myös monet hyvä kyläjoukkueet.

Pelivälineiltään halpana ja heikoillakin kentillä pelattavana lajina pesäpallo löi itsensä läpi 30-luvun Raudussa. Eräänä menestykseen vaikuttavana tekijänä on lisäksi mainittava rautulaisen yleisön varaukseton kannatus.

Auvo Kivilaakso kertoo 1989:

Kun tulimme Rautuun, huomasimme heti tullemme pitäjään, jossa harrastettiin liikuntaa (voimistelua), musiikkia (kuorolaulua) ja näyttämötaidetta. Voimistelu oli korkealla tasolla, johtuen muun muassa opettaja Kokon innostuksesta siihen. Olin kuitenkin kaiken muun ohella innostunut Jyväskylässä pesäpalloon ja niin me toisten siitä innostuneiden kanssa perustimme pesäpalloseura RNP:n (Raudun Nuorisoseuran Palloilijat). Harjoituksia pidettiin säännöllisesti ja aina oli pelaajia. Ja siitä alkoi RNP:n kilpailutoiminta. Pelasimme Raudussa, Metsäpirtissä, Käkisalmissa, Valkjärvellä, Hiitolassa, Lammilla, Vuoksenniskalla, Luumäellä, Viipurissa, Lauritsalassa ja naapuripitäjissä muissakin, joissa harrastettiin pesäpalloa. Ja ilman itsekehua täytyy todeta, että yleensä pärjäsimme hyvin. Yhteen aikaan väitettiin, että olimme Kannaksen mestareita.

Ikuisesti ovat jääneet mieleen kilpailumatkat ja varsinkin kotiottelut Raudussa, jossa oli aina paljon innostunutta yleisöä kannustamassa meitä. Ne hetket eivät haihdu mielestä koskaan, vaikka tässä tällainen vanha höperö yleensä unohtaa paljon.

Tahdon tässä lopuksi vain sanoa, että jos ei sotaa olisi tullut, voisimme ehkä vieläkin olla Raudussa, sillä jäihän sinne Aunen Isän hauta, kesämökkimme palsta Leinikkälän järven rannalle ja paljon, paljon rakasta muistelemista.

Nyt elelemme täällä Liedossa hiljalleen ja koetamme saada Aunen taas pikkuhiljaa kuntoon. Kaikki näyttää ainakin tällä kertaa hyvältä. Mutta Taivaan Isästä riippuu, kuinka paraneminen onnistuu. Häneen meidän perhe kokonaisuudessaan on aina luottanut ja ottanut vastaan mitä on annettu. Kivilaaksojen urheiluharrastukset tapahtuvat nykyisin pitkälti penkkiurheilun merkeissä television välityksellä.

Ottaen huomioon Raudun pitäjän väestömäärän, puutteelliset sisäiset yhteydet ja urheilun heikon taloudellisen tuen, on siellä 30-luvulla vallinnutta urheilutoimintaa pidettävä esimerkillisen monipuolisena ja vilkkaana. Jos rauhallisen kehityksen kulku olisi saanut jatkua normaalisti, olisi varmaan myös urheilun alalla saavutettu merkittäviä tuloksia. Silloisissa oloissa oli kuitenkin liikunnan ja urheilun laajalla rintamalla tärkeämpi merkitys kuin jonkin yksityisen urheilijan saavuttamalla tuloksella. Vallinneen suunnan on voitu todeta olleen oikean myöhempiä tapahtumia ajatellen.

Martta Pulli

Raudun naisvoimistelijat

Martta Pulli o.s. Valvio s. 1900, muutti Rautuun 1921 ja avioitui siellä Osuuskaupan johtaja Juho Pullin kanssa 1924. Hän osallistui aktiivisesti Raudun nuorisoseuran toimintaan. Vuonna 1931 hän muutti Äyräpähän ja asuu nykyään Tuusulan Jokelassa.

Oli vuosi 1923 kun ystäväni, Kirkonkylän kansakoululla silloin opettajana toiminut Ainikki Kokko tuli kerran luokseni, jolloin muun puheen yhteydessä alettiin jutella, että jospa saataisiin pystyyn nuorisoseuran naisvoimisteluryhmä. Jo perustettu miesten voimisteluryhmä toimi hyvin tarmokkaasti pitkäaikaisen ohjaajansa Ainikki Kokon isän, opettaja J. P. Kokon johdolla.

Kuinka ollakaan tulimme Ainikin kanssa päätökseen, että jonkun nuorisoseuran ”perheiltaman” yhteydessä otetaan asia puheeksi, ja jos innostusta tuntuu löytyvän, aloitetaan toiminta. Tuollainen tilaisuus tarjoutuikin ja Raudun nuorisoseura sai itselleen miesten lisäksi myös naisvoimisteluryhmän. Ainikki Kokko tuli ohjaajaksi ja kerran viikossa päätettiin kokoontua harjoituksiin. Miehillä oli oma iltansa ja naiset saivat omansa. Jotenkin kaikki lomittui kätevästi kun vielä oli otettava huomioon, että iltamia varten harjoiteltiin aina näytelmiäkin.

Valtakunnallisena järjestönä tuli olemaan Suomen Naisten Liikuntakasvatusliitto, kuten miehillä Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto.

Ryhmä ei ollut alkuunkaan suuren suuri. Taisi olla parhaimmillaan kymmenkunta naista, mutta innostusta oli. Aluksi voimistelimme mahdollisimman sopivissa omissa puvuissamme, mutta sitten saimme Liitolta naisten pukujen kaavat.

Kankaan piti olla niin sanottua lipunsinistä villakangasta. Ennen pitkää kaikilla olikin kaunis sininen voimistelupuku. Se ulottui juuri polvien alapuolelle, vyötäröllä sisäpuolella oli rypytysnauha, pyöreä kaula-aukko ja pienet hihat olkapäitten alapuolelle. Kyllä siinä kelpasi esiintyä iltamien ohjelmissa.

Kun ensimmäiset iltamat tulivat, niin miesten komeitten teline- ja vapaaliikkeitten jälkeen yleisöllä oli myös ensi kerran tilaisuus katsoa naisvoimistelijain pehmeää liikuntaa. Kun tehtiin vierailuiltaamia naapuripitäjiin, sellainen oli silloin tapana, naisvoimistelijat esittivät osan ohjelmaa.

Sitten minä avioiduin 1924, jolloin harrastukset jäivät vähemmälle. Ainikki avioitui 1926 ja muutti upseerimiehensä kanssa Käkisalmeen. Nyt heräsi kysymys, kuka alkaisi johtaa naisvoimistelijoita. Tytöt tulivat luokseni ja pyysivät, että tulisin ohjaajaksi, koska olin alusta asti ollut mukana. Pienen perheneuvottelun jälkeen lupasin tulla ainakin kokeilemaan.

Raudun Nuorisoseuran Naisvoimistelijat

Tamburiinista oli siirrytty lauluun. Tytöt olivat hyvääänisiä ja ohjelmat suunniteltiin jonkin sopivan laulun rytmiiin ja tulos oli onnistunut. Laulu antoi eräänlaista lisäväriä liikkeisiin.

Kevättalvella 1928 tuli Liitolta kirjelmä, jossa valtakunnan naisvoimistelijoita kehoitettiin valmistautumaan kesällä Helsingissä vietettäviin kansainvälisiin naisvoimistelujuhliin. Luin kirjelmän harjoitusillassa. Siinä oli jo ohjelmaluonnos juhlien yleisohjelmaksi. Tytöt olivat intoa täynnä. Sinne pitäisi päästä. Siinä touhussa menikin kevät, toivon kipinä jokaisella rinnassa.

Kun kesä saapui, pyysimme nuorisoseuralta rahaa matkaa varten. Valitettavasti emme saaneet. Murhe painoi päät alas. Tähänkö nyt oli jäätävä, kun niin innolla oli harjoiteltu? Minä olin yhtä huolissani kuin ne neljä tyttöä,

jotka olivat lähtövalmiina: Martta Piistarinen, Anni Määttänen, Irja Äikäs ja Anni Vaskelainen.

Puhuin kotona asiasta miehelleni ja hän aina auttavaisena antoi meille kaksituhatta markkaa matkaa varten. Kun kerroin tämän harjoitussalissa, oli riemu suuri. ”Pidetään iltamia, että saadaan maksaa rahat takaisin.”

Tuli sitten se päivä, kun Raudun asemalta lähti juhلاميeltä täynnä oleva ryhmä kohti Helsingin kansainvälisiä juhlia ja ensi kerran pääkaupungissa käymään. Ilmainen yhteismajoitus omine lakanoineen ja pyyhkeineen annettiin meille Cygnaeuksen koululta. Se oli lähellä omaa majapaikkaani sisareni luona Merimiehenkadulla. Tyttöillä oli omia eväitä mukana. Koululle oli järjestetty jonkinlainen kanttiini, josta sai sekä aamuettä iltateen.

Hakiessani tyttöjä ensimmäisenä aamuna varhain harjoituksiin ja tiedotustilaisuuteen Pallokentälle, totesin, että tytöt olivat nukkuneet hyvin ja olivat virkeitä ottamaan vastaan mitä tuleman piti. Yhteismajoituksiin oli tuotu eri joukkueiden kilvet ja niin oli meilläkin kilpi, jossa luki komeasti teksti ”Raudun Nv”. Kun liikuimme sen kanssa, se

herätti aina huomiota. Olihan Rautu vapaussodassa 1918 yksi viimeisistä taistelupaikoista. Tytöt olivat syystä ylpeitä, että he tässä edustivat kuuluisaa paikkaa. Usein kuuli vastaantulijan tai sivuutetun ryhmän lausahduksen: ”Ai, katso, Raudusta saakka!” tai ”Katso! Raudun Nv!”. Ja sanamuoto oli kunnioittava Raudun kohdalla. Tyttöillä oli syytä olla ylpeitä kotiseutunsa puolesta ja se näkyi ryhdissä ja askelissa, marsseissa ja voimistellessa. He osasivat!

Sunnuntaina oli Johanneksen kirkon kentällä juhlallinen päätösjumalanpalvelus, johon osallistuimme. Oli lämmin päivä, sattui myöhästymisiä. Onneksi ei meidän ryhmässämme. Sen jälkeen kerättiin kampeet kasaan ja reppuun. Tarkastettiin, että kaikki tarpeellinen oli mukana ja liput leimatut osanottokansliassa. Matka kohti Karjalaa ja kesäistä kotiseutua voi alkaa. Kohti sitä rajaseutua, jonka rautatieaseman odotusalin takaseinällä oli luettavissa sanat:

*Tämä on rajalla Rautu,
tanner taistelun tulisen.
Otti uhrin, antoi voiton.
Tietäin tämän vanno vala:
Ilman miekan iskemättä
mene ei tää voitto meiltä.*

Syksypuolella alettiin pitää iltamia ja vähitellen maksettiin saatu laina ilman korkoa takaisin. Niin jatkui voimisteluharjoittelu viikottain. Tytöistä kehittyi notkeita, liikkeet olivat sulavia. Harjoituksissa heitettiin kyllä käreänpyörääkin. Kauniita, notkeita liikkeitä oli ilo katsella.

Muutaman vuoden päästä 1931 muutti perheeni pois Raudusta. Yhteys katkesi. En tiedä, jatkuiko tyttöjen voimistelu vai loppuiko se miten ja milloin. Omalta osaltani olen iloinen, että sain olla mukana useita vuosia.

Eros Jäske

Nuorisoseuroista

”Tervetuloa nuorisoseuraan” -kehotusta noudatettiin Raudussa ensi kerran vuonna 1891, jolloin perustettiin Raudun nuorisoseura. Pelkästään Nuorisoseuran nimellä perustettiin seura Suvenmäelle 1907, Palkealaan 1908, Orjansaarella 1910, Mäkrälle 1913 ja Vehmais-Haukkalaan 1919. Seuraavassa välähdyksiä kahden nuorimman toiminnasta.

Poimintoja Mäkrän Nuorisoseuran toiminnasta 19.1.1913–31.8.1921

Heti perustamistilaisuudessa 19.1.1913 kirjoittautui seuran jäseneksi 33 henkilöä ja vuoden lopussa jäsenmäärä oli 52. Yhteensä seuraan liittyi 133 henkilöä. Seuran esimiehinä toimivat Eino Rahikka (8 vuotta) ja Viljo Satama (vuoden). Tällä toimiajalla seura piti 46 yleistä kokousta, joiden tuloksena on pöytäkirjaan merkitty 268 päätöstä.

Yleisiä iltamia ja juhlia sekä jäsenillanviettoja pidettiin kaikkiaan 63 kertaa. Näissä tilaisuuksissa esitettiin puheita tai esitelmiä 91, kertomuksia 65, runoja 112, satuja, huviesitelmää ja yksinpuheluja 64, lastuja 10, yksinlauluja 4, soittoesityksiä 6 ja kuvaelmia ja näytelmiä 35 kertaa. Lisäksi on esitetty yhteis- ja kuorolaulua sekä soittoa. Kevättalvella 1920 toimeenpantiin kahdeksan iltaa kestävä leikkikurssit. Kilpailuja pidettiin myös kaunoluovussa, lausunnossa, sadunkerronnassa, hiihdossa, juoksussa ja muissa yleisissä urheilulajeissa. Nuorisoseurakursseilla kävi viisi seuran jäsentä.

Nuorisoseuran kirjastossa oli 195 nidettä. Lainauksia vuonna 1921 oli 248. Vapustaisteluun otti osaa 38 seuran jäsentä, joista kahdeksan kaatui ja viisi haavoittui. Venäjänsaaren retkelle osallistui kolme jäsentä. Punaisella puolella ei taistellut yhtään seuran jäsentä.

Vuonna 1921 todetaan, että pöytäkirjaa on pidetty seuran perustamisesta lähtien ja seuran arkisto on myös tyydyttävässä kunnossa.

Kirkonkylän Nuorisoseuran talo.

Vehmais-Haukkalan nuorisoseura Sampo

Matti Pulakan 1948 kirjoittama ja esittämä kronikka:

*Taas Sampo-seuran asioista jutteleisin hiukan.
 Laitan siitä kronikan, vaik hapuilevan niukan.
 Tää muisteloni pikkuinen, ei liene varsin suotta,
 kun seura tämä täyttää kohta kolmekymment vuotta.
 Ens alussa ei touhu tämä tuntunutkaan puulta,
 vaikka onnenpäiväin ohella, ol usein vastatuulta.
 Tuli meille silloin Meronen, tuo opettajamiesi.
 Hän nuorten touhut, asiat, ne varsin hyvin tiesi.
 Hän siitä meille mainitsi, vetos mejän omaantuntoon,
 sanoi: nuorten saatava, ois oma seura kuntoon.
 Näin syntyi pientä pirskeä, ei muuta, kun vain juokse.
 Me mentiin kohta kokoukseen, Joron Matin luokse.
 Oli ensin joukko vähäinen, sitten kahden kylän väki,
 pian etempääkin vieraita, siellä iltamissa näki.
 Oli kävijöitä ahkeria, miehiä sekä naisia,
 jos ahkerimmat lienee olleet keripatalaisii.
 Silloin seuran kantaväken, monen tutun huomas,
 oli siellä Albert Loponen, myös Honkasenkii Tuomas.
 Oli Pahkin Jussi parissa, myös Matti Kekkonenkii,
 hän kertoi joskus satuja, hyvin muistan senkii.
 Myös kohta laulun puolesta, ol pian selvä kantti,
 kun Haukkalasta Loviisa, tuli Kiiskin tytöt, Antti.
 Kävi touhu sitten vuosia, ain luottain' valon mahtiin,
 jos toisinaan vain syvennyttiin, yksin tanssin tahtiin.
 Sitten esimiehen asiassa käytiin uuteen keinoon,
 me monta vuotta nojattiin, Kalmin Jalmariin ja Einoon.
 Myös Nuoran Kainon osuutta, en unhottaa mä saata,
 hän hyvinvointii seurалlemme, koitti kyllä taata.
 Oli pitkälti myös arenalla, Kärkkäisenkii väki,
 kunnes Albertin tuo kaukolainen, tuli, voitti, näki.
 Yhtä unohtaa ei ensinkään, voi silloisista näistä,
 uutterata satusseppää, Vilho Kiesiläistä.
 Jos katseen vielä keskittäisin, nuorempien varviin,
 niin unohtaa ei silloin sovi, Kiesiläisen Arvii.
 Kun järjestysmies valittiin, ei sattunut se pentuun,
 kun luotettiin vaan tanakasti, silloin Ville Mentuun.
 Ei järjestyksen puolesta, myös nähty keliriksoon,
 kun varsin usein nojattiin, myös Hyväsmäen Mikkoon.
 Hän mukana on ollutkin, nyt varsin viimeiseksi,
 hän nauruhermot hereille, usein ennenvanhaan keksi.
 Kun asioista totuutta, ei pitkälti voi suistaa,
 niin tulee myös nuo Eevat, Ainot, Jennyt, Helmit muistaa.*

On vuorostansa kullekin, heille käynyt onnenkäki,
 kun etempää, tai likempää, joku tuli, voitti, näki.
 Jos virttä vielä veistää tahdon, heistä silloisista,
 en kohdaltani unohtaa voi, Helmi Kasurista.
 Paljon oli mukana, nuori Määttäsiän väki,
 myös Paksun pojat parissa, siellä varsin usein näki.
 Vielä hiihtomiehii muistelen, niiden parempata parttii,
 ei silloin meidän unohtaa, saa Meskasenkaan Marttii.
 Jos painissa, myös hiihdossa, paremp toisii oli näitä,
 moni ladulla sai katsella, silloin Martin kantapäitä.
 Jo ammoil meille mieleen tuli, silloin uusi juoni,
 ken kentän meille aikoinaan, myi Nuoran Salomuoni.
 Meijän väki silloin kävi, työhön rivakasti rehtiin,
 talkootöillä talloo laitettii, myös muita töitä tehti.
 Oli seuratalon touhussa, silloin moni poika, ukko,
 jos suuren osan teki, tiettii, myös siitä Pekka Kukko.
 Näin talo silloin valmistui, jos velkaakin myös karttui,
 lähes puolisataa tuhatta, muut toiminta myös varttui.
 Oli isäntien reiluus silloin, kyllä aikamoista,
 kun takaajia velkakirjaan, saatiin yksitoista.
 Ei oikeastaan nimeään, he kieltäneet ei kukaan,
 mies varova kuin Jussi Korte, tuli mielellään myös mukaan.
 Sanoi Meronen, ett Sampolaa, tue, rakenna ja nosta,
 jos joskus silloin mainittiin, myös Rekon kartanosta.
 Usein Jussi Rekon matalassa, oli mielen laatu,
 kun keittiössä järjestystä, ei mieleistänsä saatu.
 Mut Juhanille tuotti tuo, myös pienen sydänsurun,
 kun maailma tuo kavala, mieli hältä kullannmurun.
 Oli rahavarain käytössä, peli joskus tarkaa,
 kun iltamista tulos oli alle satamarkkaa.
 Myös vierahissa käynnistä, ol joskus pieni rahti,
 oli Metsäpirtti tuttua, Palkeala, Lapinlahti.
 Sitten esimiestä uusittiin, mutta mies nyt ken ja mistä,
 se tehtiin yksimielisesti Meskas Eemelistä.
 Kyllä vauhti nousi jällehen, kun asiaan hän puuttui,
 mut ajat varsin vakavaksi, silloin kohta muuttui.
 Myös hiihtomaine Martista, ei vähentynyt virveen,
 kun seura lukea sai pariinsa, nimikuulun Tauno Kirveen.
 Oli aika erin ankea, myrskypilvet taivon peitti.
 Tuo sota, karu, kaamea, jokapaikkaan varjon heitti.
 Jäi seurakin nyt johtoa ja omaa tupaa vaille,
 sai evakkona kuleksia, vierahille maille.
 Se Savoan tänne samosi, tänne toisten mukaan ehti,
 sen elämässä kokonaan, nyt kääntyi toinen lehti.
 Lienen houkka, haaveksija, voi minua nyt sentään,
 kun aatokseni kotimaille, varsin usein lentää.

Mäkran Nuorisoseuran.

Seuralehti.

Sanan. Valta.

N:o 2.

1920.

Taimittajat:

Eino Rauhikka.

Liita Tereska

Juho Tepponen.

Mäkraltä kulkukunnan 29 p:nä 1920.

Sisältö.

1 Sanan-valtan tarkoitus	kirj. Taimitus Eino Rauhikka
2 Mikin me Pyrimme	" Sepeitus (J. Tepponen)
3 Säin usein aatettiin	" S. s. sama "
4 Keräisensä Hamuna	" Pellamies
5 Pätkijä	" Kruulijä Eino Rauhikka
6 Lapsuusajan toiveet	" Mäkran tyttö Liita Tereska
7 Kevät tuikka jo Ihmistapri	" Jits Tereska
8 Kaapukylän Häänseuraus	" Sepeitus (J. Tepponen)
9 Huom! Ihmisten. Huom!	" "
10 Tien ohesta Raudussa	" Vaeltaja.
11 Käykyys	" Piljo-Satama.
12 Mäkran Nuorisoseuran Leikkikerrat	" Leikkijä.
13 Ommontainolus	" Pirara
14 Mäkran N. S. lippe	" Eräs
15 Suorille Paralle	" Jytkii
16 Ihmetuksia	
17 Kruulutuksia	

Eros Jäske

Soittoa ja laulua

Musiikkipitoisia esityksiä on kansanrunousarkistoon koottu muun muassa seuraavien otsikoiden alle: Kalevalamittainen laulu, riimillinen kansanlaulu, loitsu, loru, joiku, sävelmä ja muistosäe. Näihin on Raudustakin kertynyt aineistoa, muttei yhtään sellaisen otsikon alle kuin itkuvirsi.

Tampereen yliopiston kansanperinteen laitokselle on arkistoitu tietoja muun muassa seuraavista rautulaisista soittajista: Ahonen o.s. Murto Hilma (viulu), Friman Antti (triangeli), Friman Matti (3-rivinen hanuri), Haajanen Iivari (hanuri), Hännikäinen Eino, Järvensuo Aleksander (hanuri), Kaatranen Väinö (hanuri), Kesseli Mikko (viulu), Kiesiläinen Arvi (hanuri), Kumila Aleksanteri (hanuri), Lallukka Juho (hanuri), Lemmetty Juho (hanuri), Loponen Jalmari (hanuri), Loponen Ville (viulu, hanuri), Miina Väinö (mandoliini), Mörsky Viljo (viulu), Orava Matti (hanuri), Orava Mikko (hanuri), Ossi Antti (2-rivinen hanuri), Ossi Juho (2-rivinen hanuri), Ossi Tuomas (viulu), Pappinen Jussi (hanuri), Pekkanen Jalmari (hanuri), Pekkanen Johannes (virsikannel), Purosalmi Antti (hanuri), Purosalmi Kosta (hanuri), Torikka Paavo (viulu) ja Vanhanen Soini (hanuri).

Vanhin rautulainen lauluseura lienee toiminut Heikki Ihalaisen talossa Mäkrällä. Raudun nuorisoseuralla oli myös lauluosasto, jonka kuoroa johtivat aikanaan opettaja J. P. Kokko ja opettaja Auvo Kivilaakso. Tämä kuoro osallistui laulukilpailuihinkin muun muassa Viipurissa. Raudussa on toiminut myös 12-jäseninen kirkkokuoro.

Palkealan hautausmaalla on saanut viimeisen leposijansa kaikkien aikojen tunnetuin runonlaulaja Larin Paraske. Hänen haudalleen pystytettiin 1911 muistomerkki, jonka etupuolelle oli hakattu Parasken kasvoja esittävä reliefi ja teksti:

Runonlaulaja Larin Paraske 1833-1904

Tuulet toivat runovirret

ahovaiset antelivat

meren aaltoset ajoivat

meren tyrskyt työntelivät.

Leea Virtanen on kirjoittanut Raudun historian luvussa Kannaksen laulukoulu muun muassa seuraavaa: Pääsiäinen oli tyttöjen laulun suuri kohokohta, heidän juhlaansa, eräänlainen laulujen ensi-ilta. Silloin tehtiin yhteinen kylän liekki johonkin suureen taloon ”sarraimee tai kujamual”. Liekulla piti olla tilaa keinahdella, ja niitä saattoi välistä olla montakin vierekkäin. Koko kylän nuori väki kerääntyi sitten illansuulla liekkumaan ja laulamaan, välillä tanssittiinkin, kun saatiin soittajia.

Liekutaa ja lauletaa, ko nyt on pääsiäinen.

Sit vast männää liukumaa, ko tulloo laskijainen.

Moniin Raudusta muistiinpantuihin vanhoihin runoihin on nimeksi merkitty ”liekkuvirsi”. Ahlqvist kertoo vuodelta 1854, että nuoremmat naiset laulavat liekussa; tapa on keväällä yleinen. Laulettiin laulamisen ilosta. Juuri liekkumiseen liittyvät ilmeisesti sellaiset tyttöjen laulut kuin Tarja Sorvalin sanelema:

*Mie ku lauluille lähemmä, virren töille työntelemmä,
mie laulan yheksä yötä, päivän päälle kymmenestä,
yhen paijjaan panol, yhen illan syömisel,
yhe vyön vyötännällä.*

Tällaista haltinoitunutta ja riemukasta tuntua ei uudemmissa kansanlauluissa ole. Vanhat kalevalaismittaiset runot hävisivät käytöstä vuosisadan vaihteeseen tultaessa. Arne Mustoselta saamme tietää, että silloin Raudun Huhdissa sommiteltiin tilalle uutta kalevalaisten aiheiden kadotessa. Anna Suikkasen mukaan seuraava oli ensimmäisiä niin sanottuja kaksisanaisia lauluja:

*Nii hyyvii virren tekijöi ei kyllä löyvy kettiä,
Illuan Kiru ko sanat sannuo ni Jurkka viirun vettiä.*

Laulannassa tapahtui siis vuosisadan jälkipuoliskolla suuri muutos, joka ei jäänyt huomiotta. Vanhat runot menivät pois muodista, yksinkertaisesti samoin kuin iskelmät aikanaan syrjäyttivät kansanlaulut. Kenties äiti sepitti runoja kalevalamittaan, mutta tytär sommitteli pääsiäistä varten ”kaksanasii virsii”. Joskus käytettiin lauluissa aivan samoja kuvia, vain rytmii muutettiin:

*Mie se avvaa arku kanne, laululoatikon alotan,
sit sielt löytyy lörpötöstä.*

Sama vakuutus löytyy rekilaulustakin:

*Mie ko avvuuan arkun kannen, sit niitä virsii piisua,
apein nimmi mie en tiije, anoppiin on Liisa.*

Jälkisäkeet näyttävät usein loppusoinnun vaikutuksesta syntyneiltä. Toisaalta voidaan keksiä loppusäkeet ja soinnuttaa alku yhteen niiden kanssa:

*Savotan se pilli huutaa saijulle kello kuusi.
Tämän kylän tytöt laittaa tupakkapussii uusii.*

Jos tiedustele, mistä lauluja opittiin, saa tavallisesti selitykseksi, että ne ovat vain ”kulkeneet” kenties polvesta polveen, kylästä toiseen. Mutta joka tapauksessa oli aina henkilöitä, jotka itse tietoisesti sepittivät lauluja. Pielai Vassa Tatjana lauloi runovirsistään:

*Eipä ou emoine tehnyt, eikä vanhempi valanut,
ne on Tatjana takonut, ne on Toini toimittanu,
sepittänyt on mummo selvä, sorjasta Sunikkalasta.*

Parhaimmat laulajat eivät tarvinneet mitään esivalmisteluja. Niittämistalkoissa saattoi joku joukon tytöistä virittää pisteliään laulunpätkän toveristaan. Tämä saattoi kajauttaa vastalaulun, jolla nujersi pilkkaajansa maantasalle. Häät olivat tavallisia kilpalaulannan paikkoja. Vaadittiin nopeata keksimiskykyä, ettei sanoissa joutunut tappiolle. Onnistunut vastalaulu herätti kuulijoissa tyytyväisyyttä ja ihailua.

Poikien osuus kuvataan vähäiseksi: ”Harvoin ne pojat piirissä laulaa, senkin ne laulaa hiljalleen.” Näin todella oli. Piirileikissäkin sanotaan tyttöjen laulaneen sillä aikaa kun soittaja ”syleiksi ja tupakoi”.

Jos joku vanhempi oli mukana, hän teki niinkuin Anna-Liisa Sorvali kertoo vanhasta ämmästä, joka kulki virpomassa: ”Hiä ko olj suant aprakkuase joka talost, ni sit

hiä alkokii vahhaija katsomua, ko suuret tytöt ja pojat olliit liekkumas ja opetti tyttöloi liekkulaululoi. - Nyt on meillä pääsijäine, kohta tulluo jyrki, ja sit ne alkua kylä pojat kävellä ja pyrkii.”

Ei ollut onnellista sen ojan vesi, ”mil se mamma ensi kerran tämän tytön pesi”. Vanhoissa runoissa laulaja valittaa usein orpouttaan. Hän on jäänyt maailmassa ”puil pyörivill, varvoil vapisevill”. Kannaksella on yleinen runo, jossa laulaja valittaa tuntematonta syntyperäänsä, hän ei tiedä tekijäänsä. Mutta Huhdin kylästä laulu on merkitty muistiin näin:

*Mie en tiijä itsekkään, kenen tyttö lienenkään,
liekö tetri tiellen tehty vai lie varpunen valantu,
musta lintunen minintu?
Eijjoo tetri tiellen tehty, eikä uo varpunen valantu,
vua on Haukan hautomainen.*

Esittäjän, Vepsassa syntyneen Helena Virolaisen äiti oli omaa sukua Haukka.

Vanhempien kuolemaa kuvaillaan usein vanhoissa runoissa:

*iso sanoo ”kuuks kuolevan, kaheks kattoovan,” mutta katoaaki kaikeksi iäksi.
Män turva turpehie, armo kirko aija all. Tule ei turva turpehest, armo kirkon
aijan alt.*

Vanhoissa runoissa neito toteaa, että kaikki muut häntä sanovat paitsi hänen pienenä laittamansa aidan vitsa ja perimmäinen pellon seiväs. Paraske Omelja Vakkilasta lauloi liekkuvirressään:

*Mitä huolin meikäläinen, vallan kolmen käpyläine!
Uon niiko orihevone, tah ko tamma sälkevä,
käyn ko pässi päätä lyyven, lammas sorkkaa sokaten.*

Tuleva avioliitto on keskeinen laulujen aihe. Niin vanhemmissa kuin uudemmissa lauluissa neito vähättelee kosijoitaan, ylvästelee heidän lukumäärällään tai ihmettelee hylätyksi tuloaan. Mari Sonni Kaskaalasta kertoi kylän tyttöjen ennen paimenessa ollessaan laulaneen: ”*Naijaaha niitä muita narttusii, viijä viittä kehnompii, miks ei mijusta naija?*”

Mutta tavallisempi ovat kerskaukset:

*”Kelle mie emo kerennen, oisha miul ottajii,
minnuu ottais Ossin Tommi, tahtois Toavetin Juhana,
Rauvunkyläl ois Roatikkaine, Palkealas ois Poakksej Jurkka.”*

Varsinaisia lemmenlauluja on vanhoissa runoissa hämmästyttävän vähän. Kuuluista suomalaisista rakkausrunoista ”Jos mun tuttuni tulis” on merkitty muistiin Huhdissa Maria Nuijan laulamana:

*Kuin miun tuttuin tulis, armahain miun astelis,
virstan vastaan mänisin
veräjii purkamaa ja aitoi alentammaa.
Viel mie kättä käppäjäisin, vaik ois kiärme kämmenpiässä,
viel mie suuta siukkajaisin, vaik ois suu suven veressä.
Vieläk laulan, vain on kyllä
vieläk mie enemmän eistän?*

Viime vuosisadan alkupuolella tunnettiin Raudussa jo niin kutsutut lenkkivirret eli arkkiveisut, ja ne ilmeisesti vähitellen työnsivät syrjään vanhat kertovat laulut. Ne balladit, jotka Jorma Väänänen 1930-luvulla sai vanhuksilta muistiin, olivat haikean surullisia samoin kuin ne oppitekoiset runot, joita laulettiin:

*Talvi tuiskuinen, tee hauta minullen,
tää sytän kärsivä, jo kaipaa lepoa.*

Hilma ja Vilho -niminen valssi päättyy:

*Vaan raivoisana kuohuvi tuo pinta aaltohon,
se tietäis ehkä kertoa sen Hilma kohtalon.
Eikä Jaakko ja Maria pääty sen valoisammin:
Muutaman päivän perästä, Jaako ja Maria järvestä
kuolleen on löytetty, hihnoilla yhteen köytetty.*

Vilhossa ja Bertassa Vilho joutuu suorittamaan hukkuneen Bertan ruumiinavauksen ja hän ”heti vaaleni, hän tunnotonna horjahti ja siihen kuoliki.”

Noin siis professori Leea Virtanen Raudun historiassa 1965.

Tanssit ja pelimannit

Tansseilla oli rautulaisten keskuudessa vanhat perinteet. Niitä pidettiin julkisesti sekä lupia pyytelemättä. Näitä nurkkatansseja kutsuttiin kannakselaisessa puhetavassa monilla nimillä, kuten ahotanssit, karkelot, kalenat, talkootanssit, latotanssit ja riihitanssit.

Ahotanssit pidettiin kesäisin ja siis ulkona luonnon muotoilemalla nurmikkoaholla, joista eräät tulivat hyvin tunnetuiksi keskeisen sijaintinsa ja suurten kävijämäärien ansiosta. Samoihin ahotansseihin sisältyivät juhannustanssit eli kokot, jotka olivatkin kesän suurimmat ja niihin kerääntyi eniten yleisöä. Kaikille näille oli yhteistä se, että nimenomaan haitarinsoitaja huolehti niiden musiikista. Yhtyeet tulivat kuvaan vasta 1930-luvulla.

Nämä kesäiset ahotanssit aiheuttivat aina niin paljon ”melua” ympäristöönsä, että sinne aikovien oli helppo sinne osata. Soittajien ollessa tauolla, pyörittiin ahotansseissakin piirileikkejä niihin liittyvien laulujen säestyksellä.

Sateen sattuessa ja kylminä vuodenaikoina pidettiin tanssit niihin myötämielisesti suhtautuvien taloissa tai niiden ladoissa tai riihissä. ”Riihessä paloi se himmeä lyhty...” -viisunpätkä riittänee kuvaamaan sen aikuista heikkoa valaistusta ja kun otetaan huomioon sisäänlämpiävän riihen nokisuus, ei ole ihmettelemistä, jos tansseista palatessa oltiin riihimiesten näköisiä.

Mutta eihän pelejä ilman pelimanneja. Raudussa oli musiikin harrastajien joukossa erittäin hyviä soittajia, vaikkei esimerkiksi nurkkatanssien musiikin suhteen aina niin kovin vaatavaisia oltukaan. Kuten jo mainittiin, näyttelivät hanurinsoitajat hyvin keskeistä osaa pitäjäläisten huvielämässä.

Keyven musiikin harrastajien alalla oli Raudussa ehdoton ykkönen raudunkyläläinen 1896 syntynyt (Juhani) Jussi Pappinen. Hän sai jo poikaisena hankkimansa 2-riivisen haitarin käyttöopetuksen Pietarissa, kehittyen ajan ja uusien soittamiensa mukana hyväksi soittajaksi, jonka maine levisi laajalle maakuntaan. Hänen soitolleen oli ominaista erikoinen rytmi. Kun 1930-luvulla alkoi soittoharrastus tulla erikoiseen suosioon

Mikko Kesseli viuluineen

Jussi Pappinen ja Eero Repo

nuorten keskuudessa, joutui Jussikin muun muassa väliajoilla antamaan opetusta soittaviksi aikoville. Varsin huomattavaksi kasvoikin se joukko, joka sai soittamisen alkeisopetuksen Pappisen Jussilta.

Ahotansseihin menivät oppivat erottamaan Jussin soiton jo matkojen päästä, jolloin todettiin, että ”siellähän soittaa Pappisen Jussi”, ja pidettiin entistä kiirenpää perille kerkiämiseen.

Mikko Kesseli soitteli viulua 1908–20. Hänellä oli oma tunnussävelmänsäkin ”Ravurin polkka”. Kesseli oppi viulun soiton eräältä Putilovin tehtaan työmieheltä Pietarissa, ollessaan siellä sepän opissa. Kesselin kanssa soitteli usein Juho Lemmetty hanuria ja Torikan Paavo viulua. Samoihin aikoihin soittivat viulua myös Tommi Ossi ja Viljo Mörsky Suvenmäeltä, Friimanin veljeksistä Matti soitti kolmirivistä hanuria ja Antti löi tahtia triangelilla eli kolmiraudalla. He soittelivat karkeloita aina vuoteen 1930 ja sen jälkeenkin. Väinö Miina soitti mandoliinia. Aleksander Järvensuo oli etevä hanuristi ja pitäjän itäosien pelimanni. Jalmari Pekkanen soitti haitaria Orjansaaressa, jossa esiintyivät myös Matti ja Mikko Orava. Jalmari Vesalainen soitti haitaria Mäkrälällä, myös Aleksanteri ja Mikko Kumila soittivat haitaria, samoin kuin Antti ja Kosta Purosalmi. Koston pojalla on sotien jälkeen ollut orkesterikin.

August Murto oli Vehmaisista ja hänen soittimensa oli hanuri. Hänen tyttärensä Hilma Ahonen soittaa viulua.

Maanselän soittajista mainittakoon hanuristit Eino Hännikäinen ja Iivari Haajanen. Viulua soitti V. Ossi, jonka veljet Antti ja Jussi soittivat 2-rivistä haitaria. Soini Vanhanen soitti haitaria ja lauloi.

Loposen Jalmari ja Ville Liippualta soittivat haitaria. Ville soitti myös viulua, jollaisen hän valmisti itsekin haapapuusta, tehden kielet lampaan suolesta. Musiikin harrastus on periytynyt seuraavaankin polveen, sillä pojat Seppo, Lippo ja Pekka ovat hyviä harmonikkataiteilijoita. Heistä nuorin Pekka on voittanut Pohjoismaiden mestaruuden nuorten kilpailussa 1963 ja ollut Suomen mestari 1969-70. Lippo sijoittui Turussa 1968 pidetyssä harmonikkamestaruuskilpailussa neljänneksi.

Kauno Paakkisella oli 1934 Raasulissa yhtye, jossa Paakkinen soitti hanuria, Jaska Kerminen viulua ja Toivo Kirves oli rumpalina. Paakkinen asui myöhemmin Mäntyharjulla, jossa soittelivat myös nuoremman polven edustajat Kalevi Valkonen ja Reino Äikäs.

Reino Äikäs

Osmo ja Antti Valkonen

Sokea diplomiurkuri Toivo
SojakkaRautulaisia soittajia takarivissä
oikealta Jussi Pappinen, Seppo
Loponen, Mikko Kaatranen ja
Soini Vanhanen. Edessä Lippo
Loponen ja P. Orava.

Reino Äikäs muistelee Riikolan-Palkealan musiikkiharrastuksia seuraavasti:

- Jalmari Äikäs lauloi bassoa opettaja Uno Kulon johtamassa kuorossa sekä lukkari Sergei Aihoksen johtamassa kreikkalaiskatolisessa kirkkokuorossa. Nuorena hän oli soittanut 2-rivistä hanuria kuten veljensä Mattikin. Isoisäni Tahvo Äikäs soitti tuubaa Raudun Nuorisoseuran torvisoittokunnassa. Kaikki soittivat myös urkuharmoonia. Myös itse soitan useitakin instrumentteja sekä laulan kuorossa, samoin lapseni ja lapsenlapseni.

Nikolai Ratinen oli taitava hanuristi samoin kuin Aleks Järvensuo. Iivari Lankinen soitti viulua ja lauloi, Johannes Vuoriala viulua ja rumpuja.

Mikko Kaatrasella oli jo Raudun Kärsälässä yhtye, jossa Kaatranen soitti hanuria, Armas Upunen viulua ja Arvi Kiesiläinen rumpuja. Kaatranen on esiintynyt myös Yleisradiossa ja säestänyt paljon tanhuja ja kansanlauluja. Arvi Kiesiläisen pääsoittimeksi muodostui hanuri, jota hän soitteli paljon sekä yksin että Upusen ja Hilma Ahosen kanssa.

Sirkiänsaarella soittivat viulua kauppias Kuivalainen, tullivartija Salmela, opettaja Lankinen ja Frans Montin. Huilua soitteli tullivartija Viktor Brunk (Saloniemä). Huhdissa soitteli Matti Virolainen viulua. Hanurin soittajista mainittakoon vielä Einari Leppänen, Jussi Näränen ja Jouko Sipponen.

Nuoremman polven juuriltaan rautulaisista soittajista voisi vielä mainita tiedossa olevista Kaarlo Paukun pojat Korleelta, Matti Pulakan Martti-pojan, Mikko Kalmi pojan Reinon, Pauli ja Ilpo Sojakan, Erkki Oravan pojan Pekan, Osmo Valkosen, Päivi Siitosen, Hannu Javelan, Matti Rastaan, Risto Pirhosen ja Tapio Honkasen.

Unohtaa ei toki sovi monipuolista musiikkimiestä, sokeaa diplomiurkuri Toivo Sojakkaa. Myös opettajaperhe Kivilaakso tunnettiin musiikkiharrastuksistaan jo Raudussa. Hän on sittemmin saanut director musices arvonimen.

Äänitteitä

Rautuseuralaiset ovat vuosina 1965–1966 laulaneet Kansanrunousarkistoon rautulaisia kansanlauluja usean tunnin ohjelman ja nauhoittaneet Yleisradiolle samoja lauluja.

Vuonna 1966 kustansi Rautuseura ry. MENNUN HESSU -nimisen äänilevyn, joka sisälsi kappaleet Mennun Hessu, Kesäillalla ihanalla, Kosintalaulu, Saalianna, Kakunanssi, Heilain takis valkiat tapit, Puhemiesten laulu ja Tuli tuli lemmen käki. Siinä lauloivat Mikko Kaatrasen hanurin säestyksellä Ritva Härkönen, Ari Mentu, Veikko Mentu, Sievi Miettinen, Aino Paukku, Matti Siitonen, Aili Sipponen ja Iris Sundström.

Rautulaisten pitäjäseuralle ovat Mäntyharjun Laulu-Sepot ja Osmo sekä Aimo Valkonen äänittäneet 1989 kasetin, joka huokuu isänmaanrakkautta ja ylistystä synnyinseudulle Raudulle. Kuorolaulut on sovittanut Pertti Puhakka, muut kappaleet Osmo Valkonen. Äänitteen toinen puoli sisältää: Laulu synnyinmaalle, säveltänyt Ernest Sepälä, kuoro; Kotimaani omi Suomi, kuoro; Pyhäaamu Karjalassa, säveltänyt ja esittää kanteleella Osmo Valkonen; Mun kaunis kotimaani, kuoro; Rautulaisten laulu, sanat Aaro O. Jantunen. Toinen puoli sisältää: Rautu, oi Rautu, säveltänyt ja sanoittanut Osmo Valkonen; Kevään valkovuokot, säveltänyt Osmo Valkonen, esittää Aimo Valkonen laulu ja Osmo Valkonen kannel; Evakkotie, säveltänyt ja esittää kanteleella Osmo Valkonen sekä Hymni Raudulle, säveltänyt ja sanoittanut Osmo Valkonen. Hän myös esittää sen yhdessä Toivo-veljensä kanssa.

LÄHDEVIITTEITÄ:

- Kansanrunousarkisto.
- Tampereen yliopiston kansanperinteen laitoksen arkisto.
- FL Antti Koirasen haastattelu.
- Reino Äikkään haastattelu.

Aaro Sappinen

Kuun silta Laatokalla

*Joutuu ilta elokuinen
hämy hauras peittää maan.
Kuu hut nousee Laatokalla
viskoo veteen kultiaan.*

*Mäen harjanteella seison, katson
lumon valtaan jään.
Pirretty sieluun nuorukaisen
kuva iäks elämään.*

*Tuon kuunsillan Laatokalla
ensikerran näin*

*Kokkomäen harjanteelta
tuo ei haihdu mielestäin.*

*Kylät nukkui ympärillä
kuu vain kulki kulkuaan.
Kääntyi silta ulapalle
häipyi tuntemattomaan.*

*Muistojeni kultamaille
näky elokuisen illan tuo.
Yhä kirkastaen kutsuu
jälleen sinne
kultasillan luo.*

Tuomas Paukku

E. TUOMAANKYLÄ

Tullimies Tuomas Paukku eli 2.3.1895–29.7.1975. Eläkepäivinään Tuomas omisti paljon aikaa entisen kotiseutunsa Raudun historian tutkimiseen ja muistelmien kokoamiseen. Hänen toimestaan myös korkealaiset alkoivat kokoontua vuodesta 1961 lähtien joka toinen vuosi Korleen kolenoihin.

Nämä Tuomaan tarinat ristetään ”Tuomaankyläksi” ja esitetään kuvauksena tavallista virkeämmästä rajakylästä ja sen elämästä. Kylän ei välttämättä tarvitse tarkoittaa juuri Korleeta, vaan se voisi sijaita periaatteessa missä tahansa rajaseudulla.

Puhemies nuoteilla

*Istu sulho suorallua
älä lynkä länkälläis
niitä sie istut ko rymä rytys
tai vihko vesipytytys.*

Sitä vast myö.

*Ei uo niitä maitakua
ei niitä vesiäkkiä.
Näil on piät ruves
ja kintut sijas
ja kalsun kuakkulet jalas.*

*Mikä meitä kelläjiä
tokko se on topra.
Suu on niinko suolakontti
ja nenä on ko kopra.*

Kylä elää, kehittyy ja kuolee

Siitä asti, kun Korleen kylä tunnetaan kyläyhdyksuntana, sen olemassaolon vaiheet ovat värikkäät ja tapahtumarikkaat. Tuskin millään toisella kylällä koko Raudun pitäjässä on ollut niin vaiherikas menneisyys kuin Korleen kylällä. Kylän tunnettuun olemassaolon aikaan mahtuu monia niin murheen kuin myös elämän rikkauden iloisia ja värikkäitä vuosia.

Monesti on kylän olemassaolo pois pyyhitty ja yhä uudelleen ja uudelleen se on jälleen elpynyt uudeksi kyläyhteisöksi. Se on nähnyt hävityksen armottomuuden kuin myös uudelleen syntymisen ihanuuden.

Milloin kylään sitten ilmestyi ensimmäinen asukas? Siitä tuskin kellään on varmaa tietoa. Tosiasia kuitenkin lienee, ettei se ole tapahtunut kovin varhain, sillä mitään merkkejä varhaisasutuksesta ei kylässä ole tavattu. Ja kun tiedetään, että varhaisasutus on syntynyt vesien läheisyyteen ja korkeisiin maastokohtiin, niin Korleella ei niitä edellytyksiä ollut, sillä vesistöt puuttuivat ja maasto oli matalahkoa. Eivät Pellonkukula, Pajamäk, Suarsillanmäk ja Viisjok tehneet kylää kelvolliseksi varhaisasutukselle. Vaikka toisaalta suuret ja laajat metsät olisivat kyllä tarjonneet rikkaat metsästysalueet ja Viisjokikin oli varmaan kalaisa, yhdistihän se kaksi suurta järveä, Lempaalan ja Suvannon ja oli myös yhteydessä Vuokseen. Ihmisiä ei kuitenkaan ilmeisesti ole riittänyt näin kaukaisille seuduille.

Aika toi Korleellekin asukkaansa. Vadjan viidenneksen verokirjan mukaan oli kylässä jo neljä asuttua taloa. Bogerolo oli silloin kylän nimenä. Siitäkö Korlee nimi lie johdettu vai Korelasta. Käkisalmen linnaa ja linnoitusaluettahan on kutsuttu Korelaksi ja sehän on melkein sama kuin Korlee. Maantieteellisesti Korela oli kuitenkin verrattain kaukana, mutta Väinö Voionmaa kirjoittaa Suomen Karjalan heimon historiassa muun muassa: ”Erästä Karjalan seutua mainitaan v. 1338 venäläisellä nimellä Kopulipa Korela. Maininta tapahtuu sellaisessa yhteydessä, joka antaa aiheita pitää paikkaa jonakin kihlakuntana tai pokostana. Vadjan viidenneksen verokirjassa vuodelta 1500 nimi edelleen esiintyy, tarkoittaen Sakkulan ja Raudun pokostain eteläpuolella olevaa paikkakuntaa.” Ja Inkerin suomalaisten historiassa kertoo Erkki Kuujo myös tästä Kopulipa Korelasta ja sanoo sen sijaitsevan Toksovan ja Keltun seuduilla. Ei niillä nimillä kyllä voida tarkoittaa juuri Korleen kylää, sillä kihlakunnaksi tai pokostaksi se oli silloinkin liian pieni. Niillä seuduilla on voinut olla vaikka tienviitta, joka on osoittanut edellä mainittuun paikkaan. Ja kun siihen on syntynyt asutusta, on sitä voitu alkaa kutsua kirkonkirjoissa ja veroluetteloidissa Korelaksi tai Korleeksi. Niin arvelee tämä kirjoittaja.

Tässä Bogerolovin kylässä asui silloin Vasukin osaviljelijän Feodot Golovikin kanssa. Yhteisviljelys oli myös Spitivill ja Ivasko Selivanovilla. Vielä siellä asuivat Dyryko Jeremin ja Vasjuk Petshenigor, joka viljeli piispan eli kirkon maita. Nämä asukkaat olivat nimistään päätellen uskonnoltaan kreikkalaiskatolisia ja heidän aikaan rakennettiin kylään ilmeisesti rukoushuone ja hautausmaa. Niiden silloisesta olemassaolosta kertoo perimätieto ja todistuksiakin siitä on. Hautausmaan kohdalta oli vuoden 1850 paikkeilla vielä tavattu ristejä ja kaivettaessa vuonna 1908 samoilla paikoilla ojaa tuli esille kaksi luurankoa. Löydöstä ei kuitenkaan tehty ilmoitusta muinaistieteelliselle toimikunnalle, joten asia jäi ajoittamatta ja tutkimatta lähemmin. Perimätiedon mukaan rukoushuoneen paikkana oli pieni kumpare, jossa maa oli kovin hiilen sekaista. Kuitenkin luultiin, että se olisi ollut vain miilun tai tervanpolton paikka, mutta syvän kynnön yhteydessä paljastui sieltä merkittäviä tiilirakennelmia, jotka eivät sopineet miilun tai tervanpolton yhteyteen. Tämäkin paikka jäi vaille lähempiä kaivauksia ja tutkimuksia.

Millainen oli sitten tämä Bogerolo, kylä Viisjoen varrella? Oletettavasti asuinpaikat ovat samat kuin missä myöhempikin asutus on ollut. Missä talossa kukin asukas sitten

asui, ei ole määritettävissä paitsi Selinovonia. Se on ollut Viisjoen ja purojen muodostelmassa niemessä. Tämä Selinovo on asunut siinä verrattain myöhään, johon paikan nimi Selosnotko viittaa. Ilmeisesti Korlee tai paremmin Bogerolo ei ainakaan kokonaisuudessaan tyhjentynyt suuren Pohjan sodan aikana, vaikka sanotaan koko Raudun olleen silloin asumattomana ja autiona. Ehkäpä tämä Selinovo niinkuin monet muutkin kyläläiset heidän jälkeensäkin, ovat olleet piilopirteissään Järvisiin palteissa, rotkoissa ja syvänteissä, joissa perimätiedon mukaan Korleen ja Sirkiänsaaren kyläläisten piilopirtit ovat olleet.

Tyhjentyneiden kylien asutus lisääntyi, niin Korleellekin. Mutta kaikista uusista asukkaista ei tullut vakinaisia. Mutta niitäkin oli, kuten Pusa, Pyöttö ja Miina. On luultavaa, että näiden sukujuuret ulottuivat jo Vadjan viidenneksen verokirjassa mainittujen sukujen nimiin. Näihin voidaan vielä lisätä Paukku ja Siderof, joka tuli asumaan Selinovin paikalle. Tämän muotoisena kylä pysyikin sitten vuoden 1844 loppuun, jonka jälkeen tapahtui taas suuria muutoksia. Kylä siirtyi hovin aikakauteen.

Hovien aikaa

Kun Sumpulan hovin maat joutuivat oston kautta Aleksander von Fockin hallintaan, eikä Korleen kyläläisten kanssa päästy sopimukseen verojen suuruudesta ja kun määrätty odotusaikakin oli loppuun kulunut, niin uhkasi asukkaita häätö. Muitakin syitä häädön suorittamiseen saattoi kyllä olla. Maanomistajalla oli muun muassa oikeus perustaa niin sanottuja hovileirejä sopivaksi katsomaansa paikkaan. Edellytyksenä kuitenkin oli, että hänen oli annettava uusi paikka häädetyille ja vielä kaikki rakennuksetkin uuteen paikkaan. Tämä onkin ilmeisesti ollut pääsyy häätöihin Korleen kylässä. Paukku ja Pusa saivat viedä kaikki rakennuksensa uuteen paikkaan. Sumpulan hovi tarvitsi tällaista leirihovia, sillä laidunmaista oli puutetta kuten muidenkin hovien kohdalla oli asia. Korlee katsottiin sopivaksi tällaiseksi laidunpaikaksi, sillä siellä olivat laajat ja heinäiset maat.

Olivatpa syyt mitkä tahansa, pakkohäätö siitä kuitenkin tuli. Niinpä joulunalusviikolla 1844 saapuivat kylään siltavouti Hagman ja nimismies Forselius kasakkajoukko mukanaan. Mentiin taloihin ja kaadettiin uunit, särjettiin ikkunat ja otettiin ovet pois paikoiltaan ja vietiin pois. Pakkohan asukkaiden oli poistua, kun asunnoissa ei ollut ovia, ikkunoita eikä lämmityslaitteita. Kylän asukkaat etsivät turvaa ainoasta ehjeksi jääneestä talosta Sidoroffilta, johon häätökäskey ei ulottunut. Siellä sitten vietettiin joulun pyhät ja kuluva talvikin. Kevään tultua alettiin katsella uutta asuinpaikkaa. Toiset löysivät sen lähiympäristöstä, toiset kauempaa. Yksi Rastaan veljeksistä valitsi asuinpaikakseen Palkealan. Miina muutti Keltun pitäjän Papusen kylään, joka sijaitsi Inkerissä. Miinan vävy Juho Michelinpoika Paukku valitsi asuinpaikan Korleelta. Hän tuli Metsäpirtin Joentaan kylästä. Näin saatiin kylään uusikin asukas, jota kutsuttiin asuinpaikkansa mukaan Kokkopellon Paukuksi erotukseksi jo kylässä asuneesta Paukusta, jota kutsuttiin Heinpellon Paukuksi.

Hoviakin alettiin rakentaa, kohta myös myllyä ja sahaa. Viisoojaa padottiin noin kilometrin matkalta kotiojan laskusta alaspäin puurakennelmin. Tehtiin sulku, niinkuin patoa nimitettiin. Mylly tehtiin vasemmalle, saha oikealle rannalle. Kun vielä saatiin maantie kylän läpi Metsäpirtistä Sirkiänsaaren tullille, niin kylän hiljainen elämä vilkastui suuresti. Hovi tarvitsi myös uutta työvoimaa kun muun muassa Pusa ja Paukut

saivat asuinpaikkansa omiksi tiloikseen. Hoviin tuli uusia torppareita ynnä muita työmiehiä. Erikseen olivat vielä hovin palvelijat, jotka viipyivät kuitenkin kylässä varsin vähän aikaa. Jotkut kuitenkin viihtyivät, kuten esimerkiksi hovin karjakko Benjam Petroff. Hän muutti sieltä Vakkilan kylään vasta 1900-luvun alkupuolella. Sahan käyttäjinä ja mylläreinä toimineet Hallikaiset viipyivät myös pitkään, viimeinen muutti pois vasta 1922. Herliinit muuttivat pois 1923.

Uusia vakinaisia asukkaitakin tuli kylään. Metsäpirtistä tuli kolmas Paukku, Juhana. Häntä kutsuttiin Metsävahin Juhanaksi, siis ammatin mukaan. Simo Haapsaari tuli torppariksi hoviin. Liekö ollut sepän poika, kun häntä kutsuttiin Sepäsिमoksi. Hän teki yhden huoneen torppansa Metsäpirttiin menevän tien varteen Pekonmäelle. Paikka sai myöhemmin nimekseen Sepäsimon mäki. Yhden Miinan tyttären kanssa avioitui mies Nilsiästä saakka ja jäi kylän asukkaaksi. Mikko Onttonen tuli myös hovin torppariksi ja teki mökkinsä Joentaan tien varteen. Tässä muodossa kylä kestäkin sitten uuden hovin rakentamiseen saakka.

Uusi hovi rakennettiin vuosisadan vaihteessa. Uusia rakennuksia tehtiin tällä aikakaudella paljon muitakin. Myös väestön rakenteessa tapahtui valtavasti muutoksia. Asukasluku lisääntyi ja kylä eli nousukauttaan. Tämä uuden hovin aikakausi oli kylän rikkain ja värikkäin, mitä se oli koskaan elänyt. Puhelin saatiin vuosisadan alussa, jolloin yhteydet muuhun maailmaan paranivat. Saatiinpa sähkövalotkin, joka lienee ollut ainutlaatuista, jos sitä vertaa maamme muihin maalaiskyläin. Vapaa valistustyö sai alkunsa tällä aikakaudella. Kun Suomen valtio oli ostanut Korleenkin hovin 1880, oli sen kantatilaa hallinnut valtioneuvoksetar Anna Engman, jonka 1913 tapahtuneen kuoleman jälkeen kylän vilkas ja värikäs elämä heikkeni huomattavasti. Mutta lopullinen isku tuli 1918 rajan sulkeuduttua ja kauppayhteyksien katkettua Pietariin. Tuli sopeutusvaikeuksia uusiin olosuhteisiin.

Hovin valmistuttua kylään tulleista uusista asukkaista mainittakoon Falin ja kreivi Stenstein hovin työnjohtajina, Antti Määttänen, Jantunen, Juho Kallonen ja Juho Huuhka renkeinä. Tuomas Käppi toimi vakinaisena työmiehenä. Hänellä oli oma mökki Heinahoon menevän tien varrella, Suurniityn palteessa, kauniissa koivikossa. Monet venäläiset työskentelivät rinkelileipomossa. Heitä olivat muun muassa Tarasoff, Nikolajeff ja Sorokin, jotka avioituivat kylän tyttöjen kanssa ja viipyivät pitempään. Leipomo oli Potkelan kylän Kuhalaisen hallinnassa pari vuotta. Yli 15 vuotta asuivat kylässä pehtoori Artturi Kykylä Huittisista, karjakko Ida Pykäläinen Rääkkylästä ja renkinsä Pekka Kitunen maidon kuljettajana Pietariin. Hän toi tuulahduksen lumettomilta talvilta Krimiltä, jossa oli asunut useita vuosia. Hovin vakinainen työmies Heikki Laurila asui vuosia vanhanhovin toisessa kerroksessa. Kaikkien näiden pitkäaikaisten asukkaiden olemus antoi kylälle oman värikkään panoksensa kylän yhteiselämän rytmile.

Vakinaisiakin asukkaita saatiin kylään. Topi Pekkanen asui hovin piirissä palveluväelle rakennetussa talossa. Manu Pekkanen asui taas vanhanhovin suuressa tuvasa, mutta sai oman asunnon Hytöojan varteen rakennetussa torpassa. Simo Nalli asui myös vanhanhovin rakennuksissa, mutta rakensi itselleen asunnon Joentaan tien varteen. Seppä Mikko Kesselille tehtiin oma asunto joen varrelle kylän keskeiselle paikalle. Kylän asukkaaksi tuli myös Simo Haapsaari - Huaviakon Simo - Sirkiänsaaren haavikolta. Hän teki mökkinsä Joentaan tien varteen, josta sai lisänimen Tienvarssimo. Samaan asuntoryhmään tulivat myös Paavo Torikka - Suutarpuavo -, Yrjö Pyöttiö ja

Adam Nuija - Papinojanuutam. Tämän ajan uusiksi asukkaiksi tulivat myös Hämäläisen veljekset Tahvo, Juho ja Matti Metsäpirtin Haapsaaren kylästä. He ostivat asutustilat hovin Engmannilta. Juho osti niin sanotun Karhupellon, jonne rakensi asunnon kauniille paikalle Hiimäen niemeen, lähelle sulun alapuolella olevaa koskea. Tahvon omistukseen tuli Suurniitty läheisine metsineen. Hän rakensi talonsa maantien varteen ja Matti torppansa lähelle Lehtimetsän kylää. Hovin Viisjoen itäpuoliset maat olivat joutuneet Ahlströmin haltuun, josta syystä myös metsänvartijan mökki rakennettiin Sepäsimon mäelle maantien varteen. Tämän talon asukkaana oli metsänvartija Lahtinen. Kun hovin maat Engmannin jälkeen joutuivat oston kautta nimismies Relanderin haltuun, olivat tilan hoitajina Paavo Blomqvist ja Juho Kallonen. Blomqvist, Kallonen ja Lahtinen olivat kuitenkin varsin lyhyen aikaa kylän asukkaina.

Uusia asunpaikkoja syntyi myös talojen jakautumisen kautta. Näin syntyneet talot olivat Taavetti Köninki, Tuomas Paukun - Kokkopellon perilliset, Heikki Paukku, Simo ja Heikki Paukku, Heinaho, Heikki Haapsaari (Sepäsimon Heikki) ja Simo Rastas. Kun inkeriläisiä 1919 tuli kylään, niin heistä jäi kylään asumaan Juhana Paavilainen, Taavetti Vanhanen ja Vassa Kotiahon (Pentelejeff). Kukin heistä rakensi itselleen mökkinsä.

Asuinpaikkoja myös hävisi tällä ajalla. Matti Miinan mökki paloi 1919. Käpin torppa ja Jaakko Karhusen asunnot jäivät tyhjilleen poismuuton takia. Vanhahovi purettiin 1926 ja vietiin Raudun kirkolle sairastuvaksi ja lääkärin asunnoksi.

Tällä aikakaudella 1900–1934 oli kylälle ominaista valtava kasvu ja asutuksen muodostuminen. Mutta vielä kerran se tuli suuresti muuttumaan. Kylä eli loistokautaan, joskin 1918 jälkeen tilanne näytti toivottomalta. Jo vapaussodan aikana oli elämä rauhatonta ja elettiin pelon vallassa. Oltiin valmiita pakenemaan, mutta myös taistelemaan. Vapaussodan päätyttyä tilanne rauhoittui hieman, mutta alkoi inkeriläisten vapaustaistelu. Näitä taisteluja käytiin aivan rajan läheisyydessä, joten kylässä oli kyllin pelon ja rauhattomuuden aihetta ja talot olivat pakolaisia täynnä. Sitten seurasivat suuren salakuljetusvuodet, jotka kestivät vuoteen 1922 saakka. Tämä häiritsi kylän yhteiselämää ja naapuruussuhteetkin saattoivat häiriintyä. Ennen kaikkea 1918 jälkeen alkoi esiintyä muuttoliikettä kylästä pois. Kylä ei jaksanut elättää kasvattejaan. Heitä alkoi muuttaa pois etsimään muualta paikkaansa itsenäisessä Suomessa. Lähtijät olivat pääasiassa torppareiden perheistä, nuoria ja vanhojakin. Kokonaisia sukujakin muutti kuten Herlinit, Hallikaiset, Kituset, Kykylät, Käpit ja Laurilat. Miellyttävä piirre oli, kun monista kylän torppareista tuli itsenäisiä maanomistajia. Ahlström Oy myi mailaan asuville torppareille maat omiksi tiloiksi. Kovin suuriksi eivät nämä tilat muodostuneet, mutta se oli kuitenkin saajille toiveiden täyttymystä ja kylän kokonaisuuden kannalta merkityksellistä. Itsenäisiksi viljelijöiksi tulivat silloin Antti ja Simo Rastas, Juhana Paukku, Simo ja Heikki Haapsaari sekä Mikko Onttonen.

Poismuutosta huolimatta väestön määrä ei suurestikaan vähentynyt, ehkä päinvastoin. Kun vanhat suvut katoavat ja väistyvät, niin uudet täyttävät aukot ja juurtuvat. Uusia eläjiä tuli muun muassa tullin- ja rajavartioiden muodossa, joista toisista tuli kylän vakinaisiakin asukkaita kuten Jalmar Hämäläinen, Lars Reiman ja Heikki Laulajainen.

Jalmar Korpelainen oli kauan kylän asukkaana ja muutti sitten Kivennavalle. Muista tullin- ja rajavartijoista mainittakoon Uno Salonen, Antti ja Manu Paksu, Emil Tuohioja, Pentti Kaasinen, Matti Kuronen, Kalle Vanhanen, Albert Lamppu, Aleks

Myöhänen, Eino Peltonen ja monia muita. Kaikki he olivat mielenkiintoisia henkilöitä ja toivat värikkyyttä kylän toimintoihin. Monet heistä ottivat tehokkaasti osaa kylän rientoihin ja vapaaseen valistustyöhön, kuten kirjastoseuran toimintaan.

Relanderin hallussa olleet hovin maat joutuivat kaupan kautta Asutushallitukselle ja niistä muodostettiin kuusi asuintilaa, jotka sitten jaettiin hakijoille, jota kautta saatiin uusia asukkaita kylään. Entisistä asukkaista saivat oman tilan Topi Pekkanen ja Eino Pekkanen. Kolme tuli Metsäpirtistä. Simo Myöhänen sai päätilan ja asunnokseen entisen työnjohtajan rakennukset ja muut tarvittavat paikalla olleet rakennukset. Juho Eeva - Eskon Juho - ja Lars Reiman rakensivat talonsa muista rakennuksista, joita oli jaettu tilan saajien kesken. Augusti Rastas oli rautulainen, joka sai rakennustarvikkeet entisistä rakennuksista. Tämä Rastaan talo tuli samalle paikalle, jossa oli ollut entinen hädätyn Rastaan talo. Ja kun kaivon paikkaa katseltiin ja ruvettiin kaivamaan tuli esille entisen kaivon puitteet, joten tämä entinen kaivo, joka 90 vuotta oli kätkenyt vetensä maan uumeniin, sai taas palvella uutta tarvitsijaansa. Paikka oli ollut vain muistitiedon varassa, sillä mitään näkyvää entiseen asumukseen viittaavaa ei oltu vuosien aikana havaittu. Myöskin Jaakko Miina sai torppansa maat lisämaineen omiin nimiinsä. Muille entisille torppareille, jotka olivat jo saaneet maat omikseen, annettiin nyt lisämaita.

Uusi asukas oli myös Matti Haapsaari, joka sai hallintaansa Heinahon Simo ja Heikin maat, jotka eri kauppojen kautta olivat joutuneet Asutushallitukselle. Myllyn ja sahan tontti erotettiin myös omaksi tontikseen ja sen sai hallintaansa liikemies Manu Ukkonen. Hän ei kuitenkaan rakentanut uutta myllyä eikä sahaa vanhentuneiden ja huonokuntoisuutensa vuoksi toimintansakin keskeyttäneiden tilalle. Tämä oli suuri isku kylän ja lähiympäristön asukkaille.

Uusin toivein ja uusin uskoin oltiin taas liikkeellä. Rakennettiin uusia asumuksia ja muodostettiin vanhoista uutta aikaa vastaavia. Uutta peltoakin raivattiin ja saatettiin vanhoja peltoja voimakkaaseen kasvukuntoon. Kylä oli vuosien saatossa kokenut paljon. Milloin se kuului Ruotsin, milloin Venäjän vallan alaisuuteen. Lähes vuosisadan ajan sen oli kuultava lahjoitusmaavoudin ankaria käskyjä. Sen eläjät saavuttivat kuitenkin toivotun päämäärän, oman konnun - oman maan. He näkivät itsenäisyyden aamun kultaisen sarastuksen. Lähdettiin toiveikkain mielin uutta aikaa kohden. Luja oli usko tulevaisuuteen ja parempaan aikaan. Tietoisina siitä, että sen tuo vain utterta työ... Mutta tämä usko ja työ eivät auttaneet, myrskyä ennustava vihainen viima vei toiveet ja tulevaisuuden uskon. Se vuosisatainen entinen ryssä oli taas asialla ja kylä läksi kolmannelle evakkomatkalleen...

Vanha hovi

Hovin rakentaminen aloitettiin 1844, kun kylä oli hädätetty. Se rakennettiin Pusan paikalle. Mitään komeaa herraskartanoa siitä ei tehty, mutta sen ajan kylärakennukseksi kuitenkin varsin huomattava. Se rakennettiin kaksikerroksiseksi, kummassakin kerroksessa oli kaksi tupaa ja porstuva välissä. Jokaiseen tupaan tehtiin leivinuuni. Talo tehtiin paksuista molemmin puolin veistetyistä hirsistä niin sanottuun pitkään salvaimmeen, vuorattiin pystylaudoituksella ja maalattiin luultavasti keltaiseksi. Toisen kerroksen parveketta kannatti neljä vankkaa pylvästä, jotka olivat valmiiksi valkoisiksi

maalatut. Ikkunat olivat kuusiruutuisia ja niitä oli neljä kummallakin päätyseinällä ja toisella sivuseinällä kahdeksan. Karjarakennuksiin päin oleva sivuseinä oli ikkunaton.

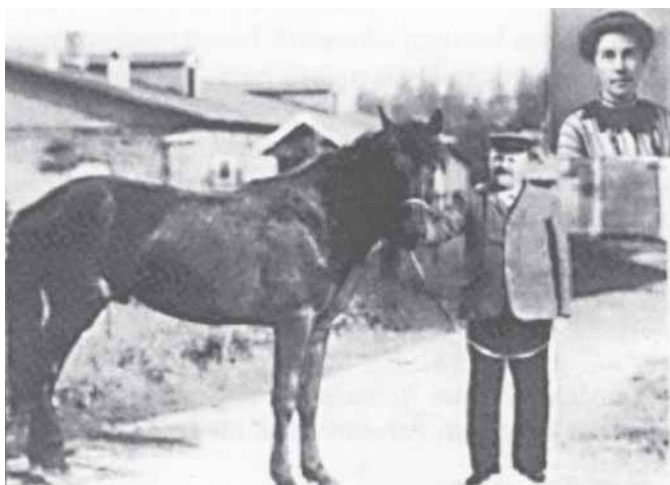
Tyyliltään tämä rakennus oli siis varsin suomalainen, joten rakennusmiehet lienevät olleet suomalaisia. Tarvittavat tiilet tehtiin omassa kylässä, lähellä Kokkopellon Paukun taloa, noin kilometri etelään päin rakennettavasta talosta. Tiilen eli kirpitsän tekijät olivat venäläisiä. Paikka, jossa tiilet tehtiin, sai nimen Kirpitsähaka ja läheinen pelto Kirpitsäpelto. Nämä venäläiset tiilentekijät asuivat Paukun talossa ja laittoivat itse ruokansa, josta kerrottakoon tapaus. Oli kerätty metsästä tatteja, joista kokki sitten rupesi laittamaan ruokaa. Tatit pilkottiin pannulle ja pantiin tulelle. Pannun kuumettua alkoivat tateissa olleet madot nousta pannun reunan yli ylös pois päästäkseen, mutta kokki työnteli niitä takaisin hokien: ”Kuda piekait, kuda piekait,” ja niin saivat madot olla tattien höysteenä.

Hovin pihaa koristivat entisen asukkaan Pusan istuttamat puut. Iso koivu karja-keittiön nurkalla, rapun läheisyydessä sireenit ja hopeakuusi sekä kaksi suurta kuusta. Niiden latvassa poikaset tutustuivat suureen maailmaan, sillä sieltä näkyi esteettä Korosaaren koivikko, Raasuli, Palkeala ja Hatakanmäki.

Hovin herrasväki ei siellä asunut. Eversti Fock kävi kuitenkin kesäisin siellä töitä katsomassa. Hän kulki aina ratsain. Ratsuhevonen oli tuotu ennakolta Sumpulasta paikalle. Hän viipyi vain muutaman päivän. Hovin töitä johti täällä vouti, joita lienee myöhemmin ruvettu kutsumaan pehtooreiksi. Vouteina tiedetään olleen muun muassa rautulaiset Siion, Heinonen ja Juho Mentu.

Kesäisin oli koko Sumpulan karja Korleen laitumilla, jotka olivat laajat ja heinäset. Talvisin siellä oli vain joutokarjaa, vasikoita, hiehoja ja ummessa olevia lehmiä. Karjakkona toimi Benjam Petroff. Muista palvelijoista muistetaan Paavo Haapsaari ja Matti Paukku.

Kun sitten rakennettiin uusi hovi 1900–1902, niin ulkorakennukset purettiin ja vanha päärakennus jäi renkien ja muiden työntekijöiden asunnoiksi. Kun huoneita sitten vapautui, sai Korleen kirjastoseura niitä käyttöönsä. Tilaa oli varsin runsaasti ja paikka varsin keskeinen. Vierailuiltamiakin kävivät siellä pitämässä muun muassa Raudun Itäinen Raittiusseura ja Sirkiänsaaren Nuorisoseura.

Korleen hovin omistajat
valtionneuvos Aleks Engman
ja rouva Anna o.s. Fock.

Kirjastoseura viihtyi näissä tiloissa pitkään. Keskeytys tuli 1917, jolloin niihin majoittui venäläistä sotaväkeä. Nämä kuitenkin poistuivat kiireesti 1918 kun vapaussoita oli väistämättä edessä. Kirjastoseuran hallussa talo oli sitten taas vuoteen 1926, jolloin rouva Engman lahjoitti sen Raudun kunnalle sairastuvaksi. ”Annalana” se sitten palveli kuntalaisia vuoteen 1936, jolloin tulipalo sen tuhosi. Tämä vanhahovi hallitsi kylän maisemia noin 70 vuotta. Paljon se näki ja koki kylän kehityskaaresta, niin myönteistä kuin kielteistäkin.

Uuden hovin aikaa Tahvo Pekkasen mukaan

Korleen hovi joutui Aleks Engmanin omistukseen rouvan osuutena. Valtioneuvoksetar Anna Engman oli omaa sukua Fock. Uusia rakennuksia ruvettiin heti tekemään. Rakennusurakoitsijana oli Pekka Kukko Haukkalasta ja rakennusmiehiä parikymmentä kahden vuoden ajan. Niitä oli Viipurista, Vesannolta, Raudusta ja Metsäpirtistä. Tiilenpolttajana toimi latvialainen Lassi-niminen mies, apulaisinaan pari venäläistä.

Kun rakennustyöt tulivat päätökseen, alkoi pellon raivaus. Tähän työhön toi Engman parikymmenpäisen puolalaisen porukan. Kolmena kesänä raivattiinkin 50 hehtaaria peltoa. Tilanhoitajana toimi ensin Nikolai Falin Palkealasta pari vuotta. Sitten tuli tilanhoitajaksi Vehmaisten hovista kreivi Stenstein. Pehtooriksi tuli samaan aikaan suoraan maanviljelyskoulusta Mustialasta Artturi Kykölä, kotoisin Huittisten Lauttakylästä. Hän ja samanaikaisesti taloon tullut karjakko Ida Pykölä viipyivätkin kylässä pitkään.

Karjaa oli paljon, satakunta lehmää ja toistakymmentä hevosta. Idan apuna oli neljä tyttöä karjapalvelijoina. Joka aamu lähti Pietariin maitoa noin 500 litraa. Maidon ajossa oli vakituisesti kolme miestä ja hevosta. Muissa talon töissä oli kuukausipalkalla viisi miestä ja heillä oli asunnot hovin puolesta. Jauhot ja maito kuuluivat palkkaan, samoin valo ja lämpö.

Sähköt Korleelle 1905

Voima saatiin Viisjoen vesien pyörittämästä turbiinista. Samassa yhteydessä toimi saha ja mylly sekä puimala. Kartanoon oli laitettu myös sirkkeli polttopuiden pilkkomista varten.

Kun lähimmälle kaupalle tuli matkaa kuutisen kilometriä, laitatti hoviherra oman kaupan. Siinä oli sitten myytävänä kaikkea sen aikaista ruokatavaraa, vähemmän vaate-tavaraa. Tavaraa ajettiin paljon Viipurista hevospelillä.

Uusi turbiinikäyttöinen mylly oli varsin uudenaikainen. Siinä oli myös kuorimakone, joka siihen aikaan oli harvinainen. Mylly pyöri läpi vuorokauden, sillä jauhattajia oli paljon. Muun muassa kaikki metsäpirttiläiset kävivät siellä jauhattamassa ohransa. Inkerinmaalta tuli aina kymmenen hevosta kaikilla täydet kuormat viljaa. Vakinaisena myllärinä toimi Matti Paukku apulaisinaan veljensä Simo ja Paavo. Herran kuoltua vuokrasi myllyn Paavo Mamijeff Riiskasta. Hänellä toimivat mylläreinä Antton ja Taneli Hallikainen.

Kun hovi joutui eräiden vaiheiden jälkeen Relanderille, supistui karjan määrä kymmeneen lehmään ja muutamaan hevoseen. Palvelusväkeä oli yksi mies ja yksi nainen.

Herra ja rouva Engman olivat hyviä ihmisiä. Aina kun he olivat hovissa paikalla, kävivät paikkakunnan mummit kylässä. Rouva käski antaa heille kahvia ja toi vielä 10–15 kopeekkaa rahaa kullekin.

Kirjastoseura

Seuran toiminnan voidaan katsoa alkaneen 1906 Lukutupaseura nimisenä. Jo aikaisemmin oli kylässä ollut kirjojen lainaustoimintaa, sillä hovin omistajalla Aleks Engmannilla oli pieni kirjasto työväkeään varten. Sieltä lainattiin kirjoja lukuhaluille, mutta se ei kai tyydyttänyt heräävää lukuhaluja, koska tehokkaampaan toimintaan ryhdyttiin. Niinpä kyläläiset kokoontuivat eräänä kesäisenä sunnuntaina renki Topias Pekkasen asuntoon keskustelemaan seuran perustamisesta ja tuloksena olikin Lukutupaseuran perustaminen. Puheenjohtajana tässä kokouksessa oli mylläri Matti Paukku ja kirjuriina Tahvo Pekkanen. Ensimmäiseen johtokuntaan tulivat edellisten lisäksi Topias Pekkanen, Artturi Kyköylä, Aleksanteri Miina ja Helena Herlin. Mitään sääntöjä ei tässä kokouksessa seuralle laadittu. Tämän kuten monen myöhemmänkin kokouksen pöytäkirjat tuhoutuivat Miinan Matin mökin palossa 1914.

Samassa kokouksessa lausuttiin syntysanat myös Ompeluseuralle Hanna Kyköylän toimesta. Ompeluseura oli mukana työllään tukemassa Kirjastoseuraa koko sen toiminnan ajan.

Liikkeelle lähdettiin reippaasti. Ensimmäiset iltamat pidettiin aivan kohta Ville Paukun talossa. Tervehdyspuheen piti Matti Paukku ja näytelmänä oli Sunnuntai-ilta. Kappaleessa olivat mukana Helena Herlin, Helena Köning, Matti Paukku, Simo Paukku, Juho Paukku ja Aleksander Miina. Oli myös kuvaelma. Kuvaemat olivat pidettyjä sen ajan iltamien ohjelmissa. Loppukohtaukset esitettiin pengaalituli loisteessa.

Alkuvuosina niitä esitettiin monia kuten ”Yksi ruusu...” ja ”Luostarin kellot”. Ensimmäisen iltaman ohjelmanumerona oli ”Ilveily”, kuten monasti myöhemminkin. Tämä johtui siitä, kun Aleks Miina - Matin Saska, myöhemmin Lehtinen - oli kierrellyt paljon maailmaa, myös sirkusten mukana ja tutustunut sirkuspellejen toimintaan ja oli sitten näiden ohjelmanumeroiden erinomainen järjestäjä ja oivallinen yleisön naurattaja. Kuplettilaulut olivat myös sen ajan ohjelmanumeroita. Niitä esittivät milloin oman kylän pojat, milloin kylässä sattumalta olleet tukkimiehet. Rahaa keräävänä toimintamuotona oli iltamissa huviposti ja puhvetti, jossa oli tarjolla tsajua ja rinkelöitä. Ohjelman päätyttyä oli tanssi välttämätön, sillä tuskin yleisöä olisi iltamiin tullut, jos tämä olisi ohjelmasta puuttunut.

Aikojen kuluessa ohjelmat muuttuivat. Toisia numeroita jäi pois ja uusia ajankohdaisia tuli tilalle. Näytelmäkappale kuului kuitenkin iltamien ohjelmiin. Seura esitti muun muassa seuraavia kappaleita: ”Malakias Muikkunen”, ”Lääkäri vastoin tahtoaan”, ”Savon sydämessä”, ”Retusen velkojat”, ”Metsän kätöksessä”, ”Suuntalan sähkövalot”, ”Naimahulluja” ja ”Lalli”. Ja näytelmien esittäjinä saivat olla melkein koko kylän väki, kukin vuorollaan ja ajallaan.

Taloa ei seuralla ollut koko toimintakaudellaan. Iltamat ja muut tilaisuudet piti järjestää yksityisiin tiloihin. Ensimmäisinä toimintavuosina oli iltamien pitopaikkana yksinomaan Ville Paukun talo, jossa oli kolme isoa tupaa peräkkäin ja siten runsaasti tilaa. Paikkahan ei syrjäisen asemansa vuoksi ollut erityisen sopiva, mutta monet vuodet siellä viihdyttiin ja monet iltamat pidettiin.

Kun sitten vanhanhovin rakennukset vapautuivat renkien ja muiden asujain käytöstä, saatiin tästä pitkäaikainen ja tilava iltamien pitopaikka. Sen avarissa tuvissa oli runsaasti tilaa ja talon sijainti oli verrattain keskeinen. Mutta kun maailmansodan loppupuolella niihin rakennuksiin tuli venäläistä sotaväkeä ja rouva Engman vapaussodan jälkeen lahjoitti rakennukset Raudun kunnalle, joutui seura vähäksi aikaa mierolle. Mutta tuli seuralle toimipaikan suhteen loistoaikakin. Hovin maiden jouduttua kaupan kautta Relanderille ja ”uuve hovin pytinki” joutui huonon kuntonsa takia autioksi, niin myötämielinen tilanhoitaja Blumkvist antoi luvan pitää siellä iltamia. Nyt oli tilaa ja ulkonaisetkin puitteet loistavat. Oli suuri sali yleisölle ja pieni näyttämölle ja muitakin tiloja käytettävissä. Tässä uuden hovin ympäristössä viivyttyinkin jonkun aikaa. Viimeksi sen suuressa väentuvassa ja jopa puimahuoneessakin.

Mutta piti palata lähtöpaikkaan Paukun taloon, joskaan siellä eivät tilat olleet enää niin väljät kuin alkuaikoina. Näissä oloissa paloi muutamien toimihenkilöiden mielessä oman talon hanke. Paikkaakin jo katseltiin, mutta tunnetuista syistä nämä toiveet romahtivat.

Kun ensimmäisillä iltamilla oli saatu käyttövaroja, ryhdyttiin heti järjestämään lukutupaa. Lukutupa tehtiin Juhana Paukun toisesta tuvasta. Tilattiin sellaisia sanomalehtiä, joita ei aikaisemmin kylään tullut, kuin myös aikakaus- ja viikkolehtiä. Ja lukijoita riitti, etenkin pyhinä, niin vanhoja kuin nuoria. Niin vierähti vuosi toisensa jälkeen lukutuvassa. Mutta kun varoja kertyi alettiin tilata kirjoja kasvavan lukuhalun tyydyttämiseksi. Ensimmäinen ja verrattain suuri kirjatilaus tehtiin 1908. Kun tilauslista oli valmis, niin hovin herra Engman tahtoi nähdä tämän listan ja hän lisäsi siihen pari kolme mieleistään kirjaa ja maksoi näiden lisäämiensä kirjojen hinnan. Seuraavat suuret kirjojen tilaukset tapahtuivat vuosina 1917 ja 1928. Välivuosina täydennettiin kirjoja pienillä tilauksilla. Niitä saatiin myös lahjoituksina Otavalta ja Gummerukselta. Näin kirjasto laajeni käsittäen toimintavuosien lopulla vähän yli 1000 sidosta. Tämä kirjasto jäi kokonaisuudessaan evakkotaipaleelle lähdetessä sijoituspaikkansa myllytupaan.

Ensimmäinen kirjaston sijoituspaikka oli hovin suuri väentupa ja ensimmäinen kirjastonhoitaja Artturi Kykölä. Hänen jälkeensä toimivat kirjastonhoitajina Tuomas Pauku ja Aleksander Pekkanen. Kun kirjasto siirrettiin hovin työnjohtajan asuntoon, toimi kirjastonhoitajana karjakko Ida Pyköläinen. Tästä paikasta kirjasto sitten siirrettiin sen viimeiseen olinpaikkaan myllytupaan, jossa sen hoitajina toimivat aluksi Topias Pekkanen ja viimeiset kymmenen vuotta rajavartija Heikki Laulajainen. Hän suoritti toimintakaudellaan kirjeellisen Kirjastonhoitajan kurssinkin.

Aluksi kirjasto oli auki sunnuntaiaamuisin, mutta loppuaikoina saattoi käydä lainaamassa milloin vain lainaajalle sopi.

Lukuhalu oli kyläläisten keskuudessa ilahduttavan hyvä. Erikoisesti kiinnitti huomiota vanhemman väen myötämielisyys kirjastoa kuin koko kirjastoseuraa kohtaan. Ahkerimmista lukijoista mainittakoon Jaakko Miina, Tahvo Pusa ja Juhana Pauku. He olivat kirjaston perustamisaikoina 40-50 ikäisiä, mutta ahkeria kirjaston käyttäjiä aina elämänsä loppuun saakka. Nuorista ahkerin lukija oli Väinö Rastas, joka lienee lukenut kirjaston ”kannesta kanteen” ja muutamia kirjoja toistamiseen.

Kirjastolla oli myös laajempaa käyttöä. Lainauksia tehtiin myös naapurikyliin Sirkiänsaarelle, Huhtiin, Haapsaarelle ja Joentaakse. Eikä ole väheksyttävä sitä merki-

tystä, mikä kirjastolla oli sille joukko-osastolle, joka oli sijoitettuna kylään 1918–1921, kuin myös Inkerin pakolaisväestölle 1919–1921.

Kirjastoseura järjesti toiminta-aikoinaan myös vierailuitamia. Ensimmäinen tehtiin Raudun Nuorisoseuran talolle. Näytelmänä siellä oli ”Suutarin mökillä” ja tämä vierailu onnistui erittäin hyvin. Toinen vierailu tehtiin Palkealan Nuorisoseuran talolle 1917.

Mutta merkityksellisin ja ehkä onnistuneinkin vierailu tehtiin heinäkuun puolivälissä 1918 vieraaseen valtakuntaan Vuoleen pitäjän Matoksiin kylään. Tämän teki mahdolliseksi se, että kun Venäjällä oli tapahtunut vallankumous, se loi siellä vapaamman ajanjakson ja tällaiset rajan toiselta puolelta tulleet virtaukset sallittiin. Tähän luottaen menivät eräänä kesäkuun sunnuntaina mylläri Matti Paukku ja maanviljelijä Tuomas Paukku Vuoleelle lukkari Kokalle, joka oli ennestään tuttu Matille. Kokka innostui asiaamme ja lupasi järjestää iltamien pitopaikan. Vuoleen Osuuskaupalla oli Matoksiin kylässä olevassa toimitalossaan iso juhlasali, joka luvattiin käyttöömmee ja siellä sitten vierailuittamamme pidettiin.

Vuoleella sali oli tupaten täynnä ja ulkopuolellekin jäi saman verran väkeä. Meillä oli ohjelmaa runsaan puoleisesti. Oli tervehdyssanat, oli esitelmä Kalevalan merkityksestä suomalaiseen sivistyselämään, runo, kertomus ja kolminäytöksinen näytelmä ”Naimahulluja”. Ohjelma ja näytelmä vietiin reippaasti läpi. Ennen kaikkea Amalia Köning vei näytelmässä palvelijatyön osan loisteliaasti. Ruplia saatiin tästä tilaisuudesta runsaasti ja sitähan olimme lähteneet tavoittelemaankin. Uutta reissua samaan paikkaan ruvettiin heti suunnittelemaan ja näytelmäkappaleeksi valittiin raittiusaiheinen näytelmä ”Äidin muisto”. Sen harjoitukset olivat jo käynnissä, kun tapahtumat Venäjällä ja Suomessa veivät pohjan pois näiltä suunnitelmilta.

Paitsi ulospäin Kirjastoseurassa harrastettiin myös sisäistä toimintaa. Sellaisesta mainittakoon ”puhujaseuraksi” kutsuttu toiminta. Sen tarkoituksena oli kehittää suullista esitystaitoa, sillä olihan se iltamienkin ohjelmien suorituksissa aivan välttämätöntä. Seuran henkilöt pitivät pieniä puheita, esittivät runoja ja kertomuksia, joita toiset läsnäolijat arvostelivat kykyjensä ja näkemystensä mukaan. Lienee tästäkin ollut hyötyä niin seuran toiminnalle kuin itsekullekin harrastajalle. Toiminnan toimeenpanevana voimana oli mylläri Matti Paukku.

Varsinainen opintokerhotoiminta tuli seuran ohjelmistoon paljon myöhemmin. vuosina 1924–1926 oli opintokerhon johtajana Tuomas Paukku ja lukuaiheina Kotikasvatusyhtiön opintoaineet. Luetuista aineista suoritettiin sitten keväisin tutkinto Kotikasvatusyhtiön ohjeiden mukaan. Tämä opintokerho kuin puhujaseurakin kokoontuivat vuoron perään eri taloissa, sillä kiinteää kokouspaikkaa ei ollut.

Myös keskustelutilaisuuksia järjestettiin. Ne olivat varsin toivottuja, sillä keskustelut muodostuivat varsin kiintoisiksi. Esimerkiksi aiheesta ”Mitä hyötyä tai vahinkoa on tanssista” muodostui varsin kiintoisa keskustelu. Käsiteltiin myös kirjaa ”Laulu tulipunaisesta kukasta” ja sekin tarjosi varsin kiintoisan keskustelun. Sen jälkeen ei kirjan lainausta voitu tyydyttävästi järjestää, sillä kysyntä oli niin kova. Nämä keskustelut alusti Tuomas Paukku.

Kalevalajuhlat, perheiltamat ja joulukuusijuhlat kuin myös äitienpäivät kuuluivat kiinteästi Kirjastoseuran ohjelmistoon. Ne olivat kukin rattoisia tilaisuuksia ja antoivat runsaasti toimintaa etenkin nuoremmalle polvelle. Ne toivat myös vanhempaa väkeä

näihin vakavahenkisiin tilaisuuksiin laajentaen siten seuran vaikutusta kylän kaikkiin kerroksiin.

Kirjastoseura ei unohtanut myöskään ruumiillisen kunnan kehitystä, sillä muun muassa hiihtokilpailuja järjestettiin silloin tällöin kaikissa sarjoissa periaatteella: terve sielu, terveessä ruumiissa.

Ompeluseura oli alusta alkaen kiinteästi tukemassa Kirjastoseuran taloudellista asemaa. Kylän naiset kokoontuivat ahkerasti pitkinä talvi-iltoina ompelemaan käyttöesineitä, jotka sitten illanvietoissa ja myyjäisissä myytiin ja kertyneet varat luovutettiin Kirjastoseuralle. Ompeluseuran käyttövoimina esiintyivät Hanna Kykylä, Ida Pykäläinen ja Helena Pekkanen, joka oli ompeluseuran toiminnassa sen alusta loppuun saakka yli 30 vuoden ajan. Viimeisten aikojen nimiä olivat Anni Miina, Elisa Hämäläinen ja Lempi Laulajainen. Tämä ompeluseura kokoontui vuoron perään kylän eri taloissa.

Kirjastoseuran puheenjohtajina toimivat muun muassa Matti Paukku, Topi Pekkanen, Arttur Kykylä, Tuomas Paukku ja Jalmar Korpelainen. Viimeinen johtokunta toimi Topi Pekkasen puheenjohtajuudella, sihteerinä Heikki Laulajainen, rahastonhoitajana Jalmari Hämäläinen, kalustonhoitajana Anni Miina ja muina jäseninä Simo Paukku, Kustaa Paukku, Edvart Paukku ja Lempi Laulajainen.

”Kutukalajuhla” oli seuran viimeisinä vuosina käytäntöön tullut kevättempaus. Se pidettiin aina hauenkutuakoina. Se oli iloinen kevättempaus ilman taloudellista tavoitetta. Tilaisuuteen ilmestyi seuralehti ”Kutukala”, jossa iloisilla kirjoituksilla käsiteltiin kylän tapahtumia kuluneelta vuodelta ja ennen kaikkea juuri humoristiselta kannalta katsottuna. Lopuksi syötiin yhteinen kalakeitto. Nämä kalat oli ”kalakaitsijan” virkaa hoitanut Eero Pekkanen pyytännyt seuran omistamilla rysillä. Kun seuran vanhempaa väkeä oli muuttanut kylältä pois, niin nämä kutsuttiin seuran puolesta kirjeellisesti kutukalajuhlaan, josta näytteeksi tällainen kutsukirje:

Korlee 24/4 -37

Motto: Jyrkinä jyrähys. Kalamiehen kattilua.

Korkiasti Kunnioitettu Jalomielinen Lahjoittaja, ynnä Teidän Kovasti Herttainen Vaimonne, sekä Kovasti Suloiset Lapsenne, Siellä Kaukana Kaupungissa.

Tule Tuomas poikinesi	Kevään kutukaloille
Emäntä tyttärinesi	Hauen päätä ruotimahan
Tänne kotitanhuville	Purston puremahan
Myllymäen pientarille	Tule tänne tuomas tule
Tuttuhun tupasehen	Älä suinkaan ohi kule
Laulajaisen majasehen	Älä tulematta jätä
Tule juhille jaloille	siit on täällä kova hätä.

Tervetuloa perheinesi kevätkalailtaan tiistaina 27/4 -37.

Kirjastoseuran johtokunta

Tässä muutamia piirteitä Korleen Kirjastoseurasta ja sen yli 30 vuotta kestäneestä toiminta-ajasta. Milloin sen toiminta lienee ollut kiinteämpää, milloin laimeampaa, mutta aina koko kylän väki oli sen ympärille tiivistynyt. Eivät edes vapaussodan katkerat vuodet, jolloin ihmisten ideologiset katsantokannat jyrkästi erottuivat, sen toimintaa liioin häirinneet. Rinnan sen riveissä kulkivat herra, talonpoika, torppari, renki ja piika. Arvoasteikkoa ei tunnettu. Työ kohdistettiin tiiviisti oman kotikylän väestön henkisen hyvinvoinnin kehittämiseen. Onnistuttiinko siinä, ei ole tämän kirjoittajan arvosteltavissa. Mutta ehkä sen toiminta antoi monelle viitteitä elämän suunnasta, johon hänen tuleva ihanteellinen, kuin myös käytännöllinen elämäkatsomuksensa kiteytyi. Yksi asia on kuitenkin varma: se toiminta antoi jokaiselle, niin nuorelle kuin vanhallekin sitä elämän toiminnan rytmiä, jota jokainen terve ihminen kaipaa arkisen aherruksensa iloiseksi välipalaksi.

Tätä ei syrjäisen kylän elämänpöyrissä ole vähäksi arvioitava.

Lumisuo seutuvilla

”Lumisuo” niinkuin tätä suota murteellisesti sanottiin, lienee ollut koko Kannaksen suurimpia soita. Olihan koko suoalueen pinta-ala noin 30 neliökilometriä. Se kuului kahteen valtakuntaan ja aikoinaan sanottiin, että Pietarin kaupunki rakennettiin Lumisuolle. Niin suuri se ei kuitenkaan ollut. Välissä oli niin sanottu Keskikannaksen ylänkö, joka Venäjän puolella ulottui aina Toksovan korkeudelle ja vähän etelämmäksikin. Näin ollen Lumisuokin rajoittui sen itäiseen laitaan. Venäjän puolella Lumisuo ulottui Korosaaren, Putkelan, Suojelan, Korkkisen, Sokelovan ja Miikkulan kyliin. Suurin osa eli melkein kaksi kolmannesta siitä olikin Venäjän puolella. Suomen puoleinen osa kuului Raudun ja Metsäpirtin kuntiin rajoittuen Raudun puolella Korleen kylään ja Metsäpirtin puolella Joentaan ja Räikkölän kyliin.

Vaikka tällä suolla oli suuria kilometrin mittaisia aukioita, niin ei se kokonaisuudessaan ollut yhtä suurta aukiota. Sitä halkoivat monet harjut ja saaret, muodostaen sen monitahoiseksi suon osiksi. Näistä mainittakoon Suomen puolelta Suolasaarensuo, Kämäräkönsuo, Putrosuo, Urassuo ja Kilpeensuo sekä Venäjän puolelta Munasuo, Iivansaarensuo ja Kolkkalavansuo. Lumisuon moniosaisiksi jakavista harjuista mainittakoon Tervekattilan-, Kämäräkön- ja Rajaharju sekä kapea kilometrin pituinen sekametsää kasvava Susisaaren harju. Monet saaretkin koristivat tätä laajaa suoaluetta. Näistä Suomen puoleisista saarista mainittakoon mäntymetsää kasvava Liekkuharjunsaaari ja rajan halkoma Torhonansaaari sekä Venäjän puolelta Koivikkosaaari. Kuten nimikin sanoo, tämä saari oli koivua kasvava ja erittäin kaunis.

Lumisuo lienee muodostunut kuten monet muutkin Suomen suot matalien lampien umpeen kasvaessa ja metsämaiden soistuessa. Tällä alueella lienee ollut aikoinaan useita pikku lampia, jotka sitten olivat umpeutuneet. Vielä nytkin oli Purosuon lammessa ainainen avovesi ja liekkuharjun lammessa syksyisin ja keväisin avovettä. Kokonaan umpeen olivat kasvaneet Rajaharjun ja Torhonansaaren välinen aukio sekä Iivansaaren läheisyydessä ollut aukio.

Niinkuin yleensäkin oli Lumisuokin veden jakajana. Sen vedet laskivat tosin Laatokkaan, mutta eri teitä ja eri ilmansuuntiinkin. Itään ja suoraan Laatokkaan laski Rajajoki Tapparin kylän kohdalta. Alkunsa tämä laskuoja sai Kämäräkön suon kohdal-

ta. Samoin itään vei Lumisuon vedet Vatoja ja Jolsarin joki, jotka alkoivat suon eteläpäästä Katumaan ja Korkkisiin kylien seuduilta ja yhtyivät Vuoleen jokeen, josta sitten Miikkulaisen kylän kautta laskivat Laatokkaan. Kylän kohdalla sitä sanottiinkin Miikkulaisen ojaksi. Pohjoiseen päin Lumisuon vedet menivät ensiksi Sairaksen ojaan, joka sai alkunsa Putkelan kylän kohdalta ja laski sitten Viisjokeen noin puoli kilometriä Sirkiänsaaren tullilta alaspäin. Pohjoiseen laski myös Sulkuoja, joka sai alkunsa Kolkkalavan suolta ja laski Viisjokeen. Samoin Ryykelin oja, jota sanottiin Rajaojaksi. Nämä molemmat purot laskivat Viisjokeen Köningin yläpuolella ja niiden vedet vei Viisjoki Suvannon kautta Laatokkaan.

Kasvullisuus Lumisuolla oli tavallista suokasvullisuutta, mutta silti se ei ollut mitään köyhää. Sen rämeikköisessä osassa oli vähäistä ja kituvaa puustoa, rahkasammalta paksuina mattoina ja muuna kasvullisuutena suopursua ja vaivaiskoivua. Auki-oilla seuduilla kasvoi kolmisärmäluhtaa ja monia järvikasvullisuudelle ominaisia kasveja kuten järvikortetta ja kurjenmiekkää. Yleisimpänä heinäkasvina oli kaksi ja yksikukkainen niittyvilla, joka jo varhain keväällä loisti valkoisena kukkamerenä yli aavan suon. Tätä virveloa pääsi karja jo aikaisin keväällä syömään. Herkkua tämä tuoreruoho näytti karjalle olevankin pitkän talviruokintakauden jälkeen.

Mutta kun puhutaan Lumisuon kasvullisuudesta, ei voida jättää mainitsematta suota ympäröivien metsien ja lehtojen kasvullisuutta, joka esiintyi rehevänä ja rikkaana. Kuuluisin näistä lehdoista oli Venäjän puolella oleva Kapustoin lehto kuin myös Iivanan saaren lehto. Suomen puolella olivat Katrinan ja Ryykelin lehdot. Ryykelinlehdon Venäjänpuoleista osaa sanottiin Komisaaren metsäksi. Kaikki nämä lehdot kasvoivat sekametsää, joskin valtaosa puustosta oli lehtipuita; koivua, leppää, pihlajaa ja lehmusta. Lehmus oli ollut valtavan hävityksen kohteena sen kuoren alla olevan niiniaineen takia - siitä valmistettiin muun muassa suuressa määrin seuloja. Oli kuitenkin havaittavissa, että se alkoi elpyä ja lisääntyä. Eniten sitä kasvoi Sulkuojan varsilla.

Pensaskasveista mainittakoon Koiranheisipuu, jota sanottiin ”koiranhörskypuuksi”. Se oli kaunista katseltavaa kukinta-aikana. Paimenessa tehtiin sen pienistä rungoista piipunvarsia, kun sen pehmeä sydänaine oli helposti poistettavissa. Villiruusu, jota näissä lehdoissa oli hyvin paljon, oli myös kukinta-aikaan ihana nähtävyys metsän keskellä. Tätä ”orjantappuraa”, joksi sitä sanottiin, käytettiin lääkekasvina. Sen oksista ja kukista keitettiin juomaa, jota sitten annettiin tuhkarokkoon sairastuneille. villiä mustaviinimarjapensasta ”siehtarlaista” kasvoi myös näissä lehdoissa ja etenkin purojen varsilla. Mutta suurin loisto ja kasvun rikkaus esiintyi näissä lehdoissa heinäisessä aluskasvillisuudessa. Vyötäröön asti ulottuvia olivat monet saniaislaadut, ukon- ja koiranputket, sara- ja kastikaislajit sekä lukemattomat ja moniväriset metsäkukat, jotka väriloistollaan ja tuoksullaan ilahduttivat metsän kulkijaa pitkin kesää.

Lumisuon ja sen ympäristön lehtojen lintumaailma oli tavattoman rikas sekä lajien runsauden että määrän suuruuden suhteen. Lajien runsaus tuli esille ja näkyville etenkin muuttoaikoina. Talvisin oli hiljaisempaa. Ainoastaan metso- ja teeriparvet istuivat suon tai sen saarien kakkäräisillä männyn latvoilla. Tikka koputtelu kolojaan kantoihin ja kuivuneisiin männyn latvoihin. Palokärki päryytti nokallaan kuivaa hongan kylkeä ja päästi kimakan huikaisunsa. Sanottiin, että ”koro” laulaa pitkin kevättä. Mutta kun keväthanget alkoivat kimaltaa suon laineisilla selkämillä, alkoi lintumaailma siellä elää ja ilmoittaa näin kevään tulosta. Sen ilmoittivat ensimmäiset teeret, jotka suurina parvina kokoontuivat valitsemilleen soitinpaikoille ja istahtivat auringon kul-

taamille puiden latvoille. Ei voi sanoin kuvata sitä suuremmoista teerien soinnin suhinnaa, melkein pauhaavaa pulputusta, joka kuului monilta, monilta soidinpaikoilta suolta ja sen laitamilta. Hangen pinta kirjavoitui siivin vedetyillä viivoilla ja tappelussa varisseista höyhenistä. Tähän valtavaan teerien kevään tunteiden purkaukseen yhtyivät sitten metsot naksutuksillaan ja sihinöillänsä sekä urokset kovilla taisteluillaan ja riekot ”kokek kokek” -taisteluhuudoillaan. Kun tätä riekkujen taisteluhuutoa jossain piilopaikassa matki, niin tuli riekkokukko kaula pitkänä aivan lähelle niinkuin olisi tahtonut sanoa, että onko sinusta miehen vastusta. Tätä kanalintujen taistelua lemmeistä kesti pitkälle kevääseen. Mutta se ei ollut vielä läheskään päättynyt, kun suolle saapui uusia tulokkaita. Kun suon mättäiköt alkoivat paljastua hyyhmän keskeltä, saapuivat kurjet suurina laumoina ja niin alkoivat uudet morsiustanssit kurkien esittäminä. Kilometrien päähän kuului niiden esittämä kuorolaulanta.

Kevään tulon jatkuessa ilmestyi suolle ja sen laitamille yhä uusia tulokkaita. Tulivat monet sorsalajit, joista useat pesivätkin Putrosuon kaislikkoisilla rannoilla. Saapuivat kuovit, jotka kevätillassa lurittelivat pitkiä kevätlaulujaan. Suuret metsähänhiparvet laskeutuivat muuttomatallaan levähtämään suon suuremmille selille. Tyllit tekivät mutkikkaita lentoja ja syöksyjä suon niittyisille laitamille.

Sinne suon lehtoisille rannoille ja läheisiin metsiin saapuivat myös kymmenet, ehkäpä sadat pikkulintulajit suurina parvina. Ja kun käetkin olivat löytäneet omat kukuntapuunsa, niin silloin alkoivat Lumisuon laitamilla suuret kilpalaulannat. Kun yöllä oli ollut pienoinen lämmin sade ja aamuauringon säteet kohosivat kohti kevätpäivän kuulakasta korkeutta ja kultasivat puiden latvat, juuri silloin sai metsän kulkija kuulla mahtavan luonnon konsertin, joka ei koskaan häivy mielestä. Ja tämä konsertti toistuu yhä uudelleen ja uudelleen pitkin kesää... Milloin yhtenä suurena sinfonisena kokonaisuutena, milloin pieninä ryhmäkvartetteina ja yksinäisen soolonkin soittaessa omaa osuuttaan. Vain keskiyöllä oli yhden tunnin paussi, jona aikana ei yhtään ääntä kuulunut. Mutta, kun kellon viisarit ja heikko, tuskin ihmissilmälle vielä huomattavissa oleva uuden päivän kajastus itäisellä taivaanrannalla ilmoitti uuden päivän tulosta, alkoi uusi konsertti ja melkein samasta äänestä, mihin se illalla oli päättynyt.

Lumisuon taloudellinen merkitys

Lumisuon taloudellinen merkitys ei viime vuosina ollut kovin suuri. Mutta vielä 1900-luvun alussa, jolloin Raudun puolella Sirkiänsaaren kyläläiset ja Metsäpirtin puolella Joentaan kyläläiset tekivät huomattavan osan karjanrehustaan Lumisuolta, oli sillä merkityksensä. Ravintoarvoltaanhan tämä suoheinä ei ollut suuri, mutta olihan se tyhjää parempi. Se tehtiin verrattain nuorena, jo heti juhannuksen jälkeen, viimeistään heinäkuun alussa. Silloin olikin Lumisuolla vilskettä. Suon erinimillä paikoilla nähtiin ahertavia heinän tekijöitä, sirkiänsaarelaisia, joentaalaisia ja rajan toisella puolella inkeriläisiä. Valkeat paidat ja kirjavat mekot kuin myös paljaat selät vilkkuivat aamuauringon valossa kun jokainen ahersi omassa työpisteessään. Heinäsaatto toisen jälkeen ilmestyi suolle ja sen laitamille poutaisen päivän jälkeen. Ja kun näitä saattoja oli itsekullekin riittävä määrä, alkoi kekojen teko. Keot tehtiin korkealle puualustalle, etteivät syysvedet pääsisi heiniä turmelemaan. Ne tuettiin alapuolelta lyhyillä kepeillä ja niiden päälle pantiin tuulivitsakkeet ettei tuuli pääsisi niitä hajoittamaan. Näin

tulivat keot valmiiksi ja jäivät odottamaan talvea ja kotiin ajoa. Tämä suolta heidän teko oli verrattain nopeaa. Se kesti vain kolme neljä päivää, toisilla ehkä viikon.

Viimeisien vuosien aikana olivat Lumisuon antimina ainoastaan rahkasammal, muuraimet ja karpalot. Sammaleen nostoa Putrosuolta harjoittivat Joentaan ja Hinkkasen kyläläiset verrattain suuressa määrin. Täällä olivat mainittujen kyläläisten kuivien sammaleiden säilytysuojat, joista ne talvella ajettiin kotiin kuivikkeina käytettäviksi.

Heinäkuun puolivälissä olivat suon rämeikköiset kohdat punaisenaan muuraimia. Etenkin sunnuntaiaamuna oli suolla kymmeniä muuraimien poimijoita, kaikista lähikylistä ja kauempaakin. Ja kaikkien astiat täyttyivät mehevistä marjoista. Kun jaksoi suunnata matkansa kilometrien päähän ”muurainpengeille” tai ”Juonaksen portaille”, oli marjasaalis sitäkin runsaampaa, sillä siellähän ne suurimmat ja parhaimmat marjat kasvoivat. Muuraimet poimittiin verrattain kovina ja annettiin sitten kotona kypsyä ja pehmetä. Myöhemmin käytiin kyllä vielä poimimassa erikseen ”löttöjä” ja nauttimassa niiden hienosta mausta sekä kokeilemassa makuhermojen ja vatsan kestävyyttä.

Syksyllä oli sitten karpaloitten vuoro. Karpaloitten poimintaa ei Lumisuolla harrastettu siinä määrin kuin muurainten, koska niitä saatiin myös monilta pikkusuolta, joskin niitä Lumisuoltakin poimittiin. Niin muuraimien kuin karpaloittenkaan poimintaa ei harjoitettu myyntiä varten vaan kotitalouksissa käytettäviksi.

Koko laajuudessaan ei Lumisuo ollut viljelyskelpoista. Jo 1910 kävi eräs Viipurin läänin Maanviljelysseuran agronomi tutkimassa suota todeten suon kuivattamisen tuottavan suuria vaikeuksia. Suo oli muutenkin viljelykseen kelpaamatonta. Ja 20 vuotta myöhemmin tehty uusi tutkimus totesi asian samaksi, joskin se myönsi, että siellä täällä eri paikoissa oli erittäin viljelyskelpoisia pieniä alueita. Näitä olivat Pirivitsoin suon kohta Metsäpirtin puolella ja Kämäräkön kohta Raudun puolella sekä Kolkkalavan suo rajan takana Sukluojan alkujuoksulla. Näissä kohdissa poikkesi kasvullisuuskin suuresti suon muista kasveista. Mutta nämä alueet olivat sangen pieniä ja kovin kaukana omistajistaan, joten viljelykseen otto olisi tuottanut kohtuuttomia kustannuksia. Näin ollen ne jäivät luonnontilaansa, vaikeivat ilman kokeilua. Joentaan kylän Hiltusen veljekset ojittivat vuosina 1920–1923 Pirivitsoin suota. Ja ruis oli kasvanut ensimmäisinä vuosina kohtalaisesti, mutta kaura oli aina epäonnistunut. Tyydyttävää tulosta ei saavutettu käytetyistä lannoitusaineistakaan huolimatta. Vesikin vaivasi syksyin kevään. Ja kun se oli vielä kaukana asuinpaikasta, hylättiin viljelys kannattamattomana. Näin jäi Lumisuo kokonaan luonnonantimien varaan sillä erää.

Vuosina 1932–1934 tehtiin Lumisuon läheisien maiden kuivatussuunnitelma, joka toteutettiinkin Joentaan kylän kohdalla. Korleen kylän kohdalla kuivatus aloitettiin vasta 1938–1939. Tällä kuivatussuunnitelmalla olisi monia suon osia voitu kokonaan kuivata ja saada siten parempaan metsänkasvuun ja viljelykseenkin. Kuivattava alue oli laskettavissa sadoissa hehtaareissa sen kuitenkin käsittämättä Lumisuon aluetta kokonaisuudessaan.

Tässä Lumisuon tarinan ja sen olemassaolon lempeät luonnon kasvat. Mutta todellisuudessa oli Lumisuo paljon ankarampi. Monta elämän kohtalokasta sattumaa ja viimeistä elämän hetkeä oli Lumisuon armottomuuden tilillä. Näistä seuraavissa muutamia tapauksia.

Ankara Lumisuo

Oli huhtikuun kirkkaat keväiset päivät 1913. Rautasen Heikki ja eräs toinen mies Putkelan kylästä ajoivat Lumisuon aavaa selkää aikomuksenaan puiden haku Suomen puoleisesta metsästä kun suon pinta äkkiä petti ja hevonen vaipui suon pohjattomaan hetteeseen niin, että vain pää jäi näkyviin. Miehet näkivät pelastustyön mahdolliseksi ilman apuvoimia. Niinpä Heikki silkaisi kengät pois jaloistaan ja lähti sukkasillaan juoksemaan pitkin kantavaa hangen pintaa kohti Paukun taloa, jonne matkaa oli noin kaksi kilometriä. Täältä saadun apuvoiman turvin hevonen saatiinkin ylös suon kylmästä syleilystä ja Rautasen Heikki tovereineen lähti ajelemaan takaisin kohti Putkelaa pahoin kangistuneella hevosellaan.

Korleen kylän naisia oli muuraimia poimimassa vuonna 1924. Suon selällä kulkiessaan eivät toiset oikein olleet selvillä siitä, missä kohden valtakunnan raja kulki, kun eivät maamerkkejäkään osanneet ottaa riittävästi huomioon. Kun he sitten olivat parhaassa marjapaikassa, kohosi mättäiköstä äkkiä eteen kaksi venäläistä sotilaspistimet ojossa ja ”ruki ver” -komennuksin viittoivat heidät suon toisella puolella olevaan metsikköön. Naiset olivat kauhusta lamautuneita, eivätkä he oikein tajunneet mitä oli tapahtunut. Mutta äkkiä Antin Anni selvitti tilanteen. Vaikka hän ei osannut yhtään venäjää eikä oikein tiennyt kummalla puolen rajaa ollaan, hän ryhdistäytyi ja alkoi selittää venäläisille, että tuosta niemestä lähtee raja ja menee tuon saaren päähän niin, että te olette nyt Suomen puolella sekä tiukkasi, mitä varten he tulevat marjastajia hätyyttelemään. Venäläiset olivat ihmeissään Annin tiukasta selittelystä ja asenteesta, katsahivat toisiinsa, heittivät ”vintohkat” olalleen ja ottivat suunnan kohti Moskovaa. He jättivät Annin ryhmineen tukikohtaansa. Näin pelastuivat naiset marjaretkeltä, joka olisi saattanut päättyä ikävästi tai ainakin venyä kohtuuttoman pitkäksi.

Näin onnellisesti eivät kaikki retket päättyneet. Joskus vaati Lumisuo uhrinsa armottomuudessaan.

Viime vuosisadan loppupuolella läksi Venäjän puolelta kaksi miestä tullakseen Joentaan kylään. He eivät kuitenkaan koskaan tulleet perille, sillä heidän matkansa päättyi todennäköisesti Putrosuon hyllyviin hetteisiin. Lumisuon uhri oli myös Salokylän vanhus August Virtanen, joka 17.9.1935 lähti puolukkaretkelle Lumisuon laitamille, eksyi ja väsyi vetiselle mättäälle. Täältä vanhus sitten löydettiin myöhään syksyllä jäätyneeltä suolta.

Amalia Kuoppa,
Annamari ja Johannes
Lallukka, Aino Brantell
ja Aino Lallukka
Neuvostoliiton rajalla
Vepsan kohdalla.
Taustalla venäläinen
sotilas.

Nämä kaksi tapausta eivät suinkaan olleet Lumisuon ainoat uhrin. Paljon enemmän se vaati ja paljon se otti. Lumisuon lakeuksille ja laitamille päättyi monien keisarivallan upseerien ja silloiseen sivistyneistöön kuuluneiden ihmisten elämä, kun he pyrkivät kohti pohjoista pakoon bolshevikkien vainoa. Ja kuinka monta inkeriläistä sinne sortui vainovuosinaan? Kovaa, armotonta kieltään puhuvat myös tullivartijoiden päiväkirjat Lumisuon tapahtumista salakuljetusvuosilta 1919–1922. Moni heistä sai pysyvän vamman tai menetti henkensä Lumisuon laitamien poluilla. Ja mitä kertoisivat tapahtumat jatkosodan ajoilta, jolloin Lumisuon laitamat olivat etuvartioasemina. Tai mitä ne kertoisivat kaukopartiotilanteista. Kaikki nämä olisivat katkeraa kerrottavaa Lumisuon armottomuudesta.

Näin rikastutti Lumisuo olemassaolollaan ympäristöään muodossa jos toisessa-kin. Se antoi auliisti luonnon antimia kuten meheviä marjoja ja runsaasti metsän riistaa. Se näytti metsän kulkijalle rehevien rantojensa vehmauden kuin myös karun kau-
neutensa. Se tarjosi myös armottoman kovia elämän kohtaloita, antoi ihmisille ajatuk-
sen rikkautta, sanojen siivekkyyttä ja toiminnan tarmoa. Ehkäpä voimmekin päättää
tämän Lumisuon tarinan Huuhkan Loviisan sanoihin, jotka hän lausui 1930-luvulla
Korleen Kirjastoseuran iltamissa pitämässään tervehdyspuheessa. Ehkä hän jo silloin
näki Lumisuon julman ja karun armottomuuden. ”Me Lumisuon laitalaiset, jotka aina
tunnumme suon kylmät viimat ympärillämme, tiivistäkäämme toimintamme innolla
tämän seuran ympärille, etteivät suon kylmät viimat ja hallat pääsisi tuhoamaan sitä vi-
hertävää orasta, joka täällä ja tämän vapaan valistustyön saralla on päässyt hyvään al-
kuun.”

Rajalla rajan kirot

Motto: Meidän talon ensi kokot, meidän naisten ensi kyynel.

Kun runoilija sepitti nuo mottona olevat säkeet, oli hän tuskin omin silmin nähnyt tai omakohtaisesti kokenut rajan kiroja. Hän vain sielunsa silmillä näki nuo tapahtumat ja vasta sitten, kun sodan liekit jo löivät leimansa rajaelämän kohtaloihin. Nämä kerrottavat tapahtumat ovat sattuneet Korleen kylän kohdalla 1910–1939, joskin suunnilleen samanlaisia asioita lienee tapahtunut pitkin Kannaksen rajaa.

Ennen ensimmäistä maailmansotaa rajaseudulla asuneet tuskin aina edes tiedosti-
vat rajan olemassaoloa. Rajan ylittäminen oli yhtä vaivatonta kuin jos tänä päivänä
ylittäisimme oman peltomme sarkaojan. Esimerkiksi työasioissa ja sukuloimassa käy-
dessä raja ylitettiin mistä haluttiin. Ei tarvinnut käyttää virallisia ylityspaikkoja. Ja
vaikka voimassa olivat vissit tuontirajoitukset ja -määräykset, eivät ne häirinneet raja-
elämän rytmiä millään lailla. Rajan ylityspaikoilla, tullista, sai tuoda vapaasti yhden
vosmuskan (vosmuska= 1/4 naulaa eli 100 g) tupakkaa, naulan sokeria, vosmuskan
teetä ja pullon väkijuomaa. Ennen vuosisadan vaihdetta kerrotaan salakuljetustakin
esiintyneen. Olipa ollut kahakkakakin opessikoiksi sanottujen tullimiesten ja salakul-
jettajien välillä. Tämän kahakan oli ratkaissut salakuljettajien eduksi suureksi voima-
mieheksi tunnettu Pusa-niminen mies.

Vuosisadan vaihteessa lienevät salakuljetusta harrastaneet etupäässä inkeriläiset. Vientitavaroita olivat tynnyreittäin vietävät sillit, tulitikut, kangasvärit eli painetit, vil-
lakarstat, talvihatut, puuvillalangat ja loimet. Tähän vientiin ei Suomen tullissa kiinni-
tetty paljoakaan huomiota. Arveltiin kai, että hyvähän se on kun kauppa käy, vaikka

näin epävirallisestikin. Mutta Venäjän tullissa koetettiin olla sitäkin tarkempia. Tuontitavaroita oli sokeri.

Sattuipa kerran, että kirjavan riu'un viereen pysähtyi suomenpuoleinen nainen, joka oli siunatussa tilassa. Venäjän tullimies ”tossi” luuli, että naisella oli loimia kätkettynä hameen alle, meni naisen luokse ja kysyi, onko loimia? Nainen - Maksiman Kati - nosti hameen helmat ylös ja sanoi, että katso, tutkapiät näkkyyt. Ja näkyiväthän ne Katin mustat tutkapäät. Kati sai mennä.

Sen aikaista Suomen tullia kiinnosti ainoastaan pirtu, jota salakuljettajat toivat etenkin suuriksi pyhiksi. Myös pitoihin, erikoisesti häihin sitä pyydettiin tuomaan. Inkerin puolella olivat Relä ja Mikkola nimiset miehet, jotka hyvillä hevosillaan kuljettivat pirtua kauemmaksikin sisä-Suomeen. Tällainen kuljetus hätkäytti kerran rajakylän hiljaista elämää.

Sirkiänsaaren tullivartijat olivat saaneet vihjeen, että tulossa oli pirtukuorma Suomeen. Tullivartijat Mustonen ja Selin asettuivat vartioon Korleen kylän pohjoispuolelle, maantien varteen lähelle Lehtimetsän taloja. Kohta alkoikin kuulua saverikon rakse ja läheni hevonen ajajineen kovaa vauhtia. Pysähdysmerkistä huolimatta ajaja jatkoi matkaansa. Kauempana oleva Mustonen ampui hevosta haulikolla, mutta se ajajineen meni menojaan. Heti tuli perään toinen hevonen, jolle annettiin myös pysähtymismerkki ja ammuttiin, mutta sekin jatkoi matkaansa. Tullivartijat läksivät takaa-ajoon, jolloin huomattiin tiellä olevan verta. Puolen kilometrin päässä tavattiin toinen hevonen Lehtimetsän kylän luona tienpuoleen syöksyneenä, mutta reki oli tyhjä ja ajaja poissa. Toista hevosta ja miehiä ei tavoitettu. Ilmeisesti pirtulasti oli toisessa reessä, jonka nopea hevonen kiidatti tavoittamattomiin. Tämä tapahtui joskus vuoden 1912 joulun alla.

Vuodet vierivät hiljalleen eteen päin. Ensimmäinen maailmansota syttyi. Sekään ei paljoa kylän elämää muuttanut paitsi siten, että kylään majoittui venäläisiä sotilaita ja ylimenopaikassa Venäjän Sastavassa piti esittää henkilötodistus, ”robuska”.

Vasta silloin huomattiin, että on olemassa raja. Venäläiset hyökkäsivät Raasulin kylän kohdalta Rautuun. Seuraavana yönä tuijotettiin Korleellakin rajalle pelolla. Sitä pelkoa kestitkin sitten koko vapaussodan ajan. Vahteja asetettiin ja vaarallisemmista paikoista siirrettiin ihmisiä turvallisemmille alueille. Reet oli lastattu ruokatavaroilla ja muilla välttämättömillä tavaroilla ja hevoset olivat länget päässä valmiina nopeaa pakoa varten. Onneksi rajaa ei näiltä kohdin kuitenkaan ylitetty. Vasta Raudun valtauksen jälkeen pelko vähän haihtui ja kylän asukkaat rauhoittuivat. Rajasta tuli kuitenkin harmin paikka ja riesa, joka muistutti olemassaolostaan joka päivä. Huomattiin jo rajan kirot.

Ensimmäisiä harmin paikkoja oli niin sanotun rajavyöhykkeen määrääminen. Kaikki asukkaat, jotka olivat 500 metriä lähempänä rajaa, oli siirrettävä kauemmaksi. Niinpä rajan tuntumassa asuneet Köningit joutuivat siirtymään kauemmaksi. Oli selvää, miten hankalaksi kävi talouden pito, kun piti asua muualla ja käydä lupien ja silmälläpidon alaisena tekemässä töitä kotitaloudessaan. Kokonaan ei kuitenkaan estetty menemästä rajalle, eikä sekään kielto ollut pitkäaikainen. Lehmät, hevoset ja lamppaatkin kävivät silloin vapaasti metsälaitumilla, väljämetsällä. Aikaisemmin myös rajan toisella puolella, mihin nyt ei ollut mitään mahdollisuuksia. Jos joku eläin ylitti rajan, ottivat venäläiset sen kiinni ja se tuli kalliiksi eläimen omistajalle. Kiinni otetusta eläimestä vaadittiin lunastusraha, joka oli melkein eläimen hinnan suuruinen. Ihmeellistä myös oli, että lunastusraha piti maksaa dollareissa tai Sveitsin frangeissa.

Jokaista eläimen ylitystä ei suinkaan ilmoitettu rajavartiostolle, vaan käytiin hake-massa eläin pois aseellisen taistelunkin uhalla.

Köningin lehmä pääsi kerran menemään rajan yli ja paimen huomasi, kuinka ve-näläinen sotilas tarttui lehmän kantimeen alkaen viedä sitä Korosaarelle päin. Paimen kiirusti kotiin ilmoittamaan tapauksesta. Köningin Ville ja Viljam sekä naapurin Eeti kiiruhtivat kiväärein aseistettuina perään, mutta lehmä oli päässyt irti ja tuli vastaan, joten väkivaltaisiin toimenpiteisiin ei tarvinnut ryhtyä.

Kerran pääsivät Paukun lehmät taas rajan yli. Uskollinen Tauno-paimen kiirusti perään ja saikin lehmät Suomen puolelle, mutta joutui itse venäläisten pidättämäksi ja vietiin Korosaarelle. Tauno viiپی siellä muutaman päivän, mutta palautettiin takaisin Suomeen Sirkiänsaaren kohdalta. Valitti vain, että kun ei annettu syötäväksi muuta kuin tsajua ja leipää.

Nämä eläinten rajanylitykset loppuivat sitten, kun valtion toimesta tehtiin rajalle piikkilanka-aita Laatokalta Suomenlahdelle. Tämä aita palveli myös rajan valvontaa, sillä siihen voitiin kytkeä kenttäpuhelin ja päästä siten nopeasti rajalta vartiopisteen yhteyteen.

Huivittaviakin tapauksia näissä eläinten rajanylityksissä sattui. Niinpä Köningin Ville huomasi eräänä syysaamuna, että hänen pellolleen oli ilmestynyt hevosen varsa. Hän ilmoitti asiasta viranomaisille, jotka saapuivat paikalle. Ja saatiinpa aikaa myöten siihen myös Venäjän rajamiehiä. Ilmoitettiin venäläisille, että tässä on varsa, joka on tullut sieltä ja pitäisi lunastaa pois. Mutta venäläiset sanoivat, ettei se ole heidän, eivätkä he lunasta sitä. Suomalaiset sanoivat sen olevan sieltä ja nostivat varsan yli rajan. Venäläiset nostivat sen takaisin ja sanoivat jatkuvasti niet. Kun varsa oli nostettu rajan yli takaisin, sanoi Ville, että kyllä se hänelle kelpaa ja tunnusti varsan omakseen. Niin sai Ville varsan, josta kasvatti hevosen.

Rajan lähettyvillä eläjille se oli murheen ja kiusan paikka, mutta oli joillekin suuri autuus ja pelastaja. Voi kuinka hartaasti tekikään ristin merkin kasvoihinsa ja rintaansa venäläinen upseeri ja ylimys tai muu pakolainen, joka saapui Venäjän toisen vallanku-mouksen jälkeen etsimään turvaa vapaasta Suomesta. Kuinka iloinen hän olikaan saa-tuaan tietää ylittäneensä rajan ja olevansa Suomessa. Hän vakuutti silloin olevansa suuri Suomen ystävä, vaikka jokainen tiesi, että mahdollisesti hänkin oli muutama vuosi sitten yhtynyt huutoon ”Finisj Finlantij”. Kaikki kultarahoina tai jalokivinä ollut omaisuus oli koottuna vähäiseen pussiin kun he tulivat kuka yksin, kuka vaimo ja lap-set mukanaan. Nämä tulijat eivät kuitenkaan pysähtyneet rajaseudulle, vaan jatkoivat matkaansa aina ulkomaille saakka. Kaikille se ei kuitenkaan onnistunut. Moni uupui sinne Lumisuon laitamille, lähelle rajaa. Kelle uupumisen syynä oli omien voimien loppuminen, kelle takaa-ajajien tai saattajan luoti. Ainakin yksi näistä matkamiehistä oli haudattu Suomen puolelle, Susisaaren harjulle. Rajan kiroihin vai oman tuomionsa huutoon lienevät sortuneet, sitä rajan asukkaat vain murheisin mielin arvailivat.

Eräs kylää hätkähdyttänyt tapaus sattui itsenäisyytemme alkuaikoina pirtun sala-kuljetuksen yhteydessä. Putkelan kylästä kotoisin oleva Kälviäisen Matti oli tapansa mukaan tuomassa pirtua kylään. Korleen poika, vartiosotilas Aaro Kesseli tavoitti tulijan. Kun pysähtymiskäskeyä ei tulija totellut, ei vartiomiehellä ollut muuta mahdolli-suutta kuin ampua. Pakeneva salakuljettaja kuoli. Tapaus hätkähdytti kylää, sillä olihan väkivaltainen kuolema erikoistapaus.

Vapaussodan päätyttyä eivät rajan pelko ja levottomuudet rajakylässä loppuneet, vaan lisääntyivät. Jo inkeriläisten tulo pakolaisina Suomeen keväällä 1919 merkitsi rauhattomuutta rajakylän elämässä. Lähellä rajaa oleviin taloihin saapui ihmisiä erisuuruisissa ryhmissä. Oli tulijaa ja menijää, niin yöllä kuin päivälläkin. Työrauha häiriintyi ja syntyi majoitusvaikeuksiakin. Ja kun alkoi syntyä tappeluja heidän ja venäläisten kesken, niin levottomuus lisääntyi. Ja kun kahakoiden välillä vetäydyttiin Suomen puolelle, oli täälläkin kuin tulilinjoilla. Muitakin tapahtumia jouduttiin toteamaan taistelujen välillä. Kerrottakoon tässä pari tapausta, jotka voidaan laskea kuuluviksi näiden kahakoiden sarjaan, eivätkä ne olleet omiaan lieventämään levottomia olosuhteita.

Toksovan ja Vuoleen miehistä koottu joukkue oli ollut taistelussa Matoksiin ”kommuunan” kanssa, jossa oli ollut pääasiassa Suomesta paenneita kommunisteja. Paetessaan Suomeen toivat inkeriläiset mukanaan ottamansa vangin, suomalaisen kommunistin. Tämän vangin he sitten ampuivat rajalla, lähellä Köningin taloa ja hautasivat hänet Autionotkon varteen. He sanoivat näiden kommunistien olevan pahimpia sortajiaan ja asemansa vaikeuttajia.

Muutamaa päivää myöhemmin he toivat vankinaan kaksi todennäköisesti Korosaaren kylän naista. Nämä naiset he sitten myös ampuivat Katarinan harjulla, aivan rajan tuntumassa. Missä määrin juuri nämä naiset olivat syyllisiä, ei rajan asukas voinut tietää. Se vain reagoi tapaukset semmoisenaan, kuin se näki ja kuuli.

Kun nämä inkeriläisten taistelut loppuivat Korleen kohdalla, todistivat palavat Inkerin kylät levottomuuksien jatkuvat muissa kohdin rajaa. Mutta rajalla ei ollut rauhallista. Salakuljetus vain kiihtyi ja koveni. Se koveni siinä suhteessa, että osa armeijan vakinaisista joukoista, joita oli sijoitettu kylää vartioimaan, ryhtyi salakuljettajien asiamiehiksi eikä tullimiesten avuksi, kuten olisi kuulunut olla. Aluksi eivät tullivartijat tätä huomanneet, mutta kun he sen keksivät karttoivat he partiomatkoillaan myös sotilaille näyttäytymistä. Vuoden 1921 alusta vakinaiset joukot poistettiin rajalta ja sinne tulivat tullivartijoiden lisäksi tullipoliisit. Vuotta myöhemmin muutettiin tullipoliisi-nimitys rajavartijaksi.

Joentaan tullivartijat saivat kerran vihjeen suuresta salakuljetussuunnitelmasta loppiaisena 1920, jolloin he poistuivat näkyvästi vartiolta. Mutta Korleen tullivartijat olivat liikkeellä ja menivät oletetulle ylikuljetuspaikalle. Tuskin he olivat päässeet sinne, kun alkoi kuulua reen jalaksien natinaa sillä oli kova pakkanen. Ensimmäisenä tullut hevonen ajoi kielloista ja varoituslaukauksista huolimatta kovalla vauhdilla ohi. Hetken päästä tuli perään toinen hevonen, kolmas ja neljäskin, ja lopulta oli tullivartijoiden hallussa kahdeksan hevosta kuormineen ja ajajineen. Tämä oli suurin saalis, mitä koskaan rajalla oli saatu yhdellä kertaa. Sen rahalliseksi arvoksi laskettiin lähes kaksi miljoonaa silloista markkaa. Kuormissa oli etupäässä ruokatavaraa; voita, silavaa, vehnäjuuhoja ja ryynejä, kuin myös pohjanahkaa. Pakkanenkin oli tullivartijoiden puolella, sillä kova rekien jalasten natina esti jäljestä tulijoita kuulemasta laukauksia. Tämä pidätys tapahtui noin viiden kilometrin päässä Korleen kylästä Kämärikön suolla, josta oli matkaa Joentaan kylään noin neljä kilometriä.

Loppiaisattona eli samana iltana ja melkein samalla kellonlyönnillä edellisen kanssa käytiin Korleen kylässä rajakahakka venäläisten kanssa. Rastaan Antin taloon, joka oli ensimmäinen talo maantien laidassa Sirkiänsaarelta päin tultaessa ja noin puolitoista kilometriä rajasta, tuli hevosella pihaan ajaen venäläisiä sotilaita. Tulivat

tupaan ja komensivat keittämään heille tsajua. Talon Antti-isäntä, emäntä Stiina ja lapset säikähtivät kovasti, mutta säilyttivät mielenmalttinsa ja kävivät ”tsajun” keittopuuhin. Mutta saivat suhkaistua pojalle, että menettäisi ilmoittamaan asiasta naapurin Albertille, joka oli suojeluskuntalainen. Saatuaan tiedon, lähti Albertti juoksemaan ojan yli hoviin, jossa sotilaat olivat majoitettuna. Siellä oli kuitenkin vain yksi mies paikalla, Ruuskanen. Niin he lähtivät kaksistaan Rastaan talolle selvittämään rajaloukkausta. Saavuttuaan Rastaan eteiseen tulivat ryssät siinä heitä vastaan ja siinä pimeässä porstuassa huudeltiin ”rukiveerejä” molemmin puolin ja syntyi myös käsikähmää. Ryssät törmäsivät ulos ja siellä olleen hevosen rekeen tulittaen samalla oviaukkoa. Albertin ja Ruuskasen tuli kaatoi hevosen ja yhden ryssän siihen paikkaan maantielle, toisten juostessa kohti Lahtisen mäkeä. Pojat tulittivat pakenevia, mutta kun Myllymäen tuvat olivat tulilinjalla, eivät he voineet sitä tehokkaasti jatkaa. Yksi pakenevista juoksi Paukun Simon tupaan ja kamariin sängyn alle piiloon. Simo syöksyi perään ja veti ryssän sieltä pois ja vei hänet samalla ulos maantielle asti. Huomattiin, että mies oli vaikeasti haavoittunut ja hän kuolikin hetken kuluttua. Toiset ryssät pääsivät pakeneemaan Pihlaikon tielle ja Sirkiänsaaren kautta omalle maalleen. Kaatuneet haudattiin Sirkiänsaarelle menevän maantien varteen, noin 300 metriä Kylmäojan sillalta Korleelle päin. Läheisiin petäjiin veistettiin ristit.

Samanlainen rajaloukkaus tapahtui myös Sirkiänsaaren kylässä helmi-maaliskuussa 1920. Sirkiänsaaren tullin yläpuolella ylitti rajan suuri joukko miehiä, jotka kiersivät tullipaikan ja tulivat maantielle Sirkiänsaaren ja kylän välillä. Takaapäin he yllättivät tulliaseman kenttävartion täydellisesti. Miehittivät sen ja sytyttivät palamaan samoin kuin Sovon ja Backsrömmiin rakennuksetkin. Miesjoukko yritti polttaa myös Karhun Matin mökin, mutta Matin vaimo Alli viskasi aina vettä siihen, mihin polttajat kaatoivat paloöljyä ja sanoi, että tätä mökkiä ette polta. Rohkeudellaan hän saikin mökkinsä varjelluksi palolta. Karhun Matti pääsi tässä sekamelskassa pakenemaan ja hälyttämään kylässä majailevat sotilaat. Ennenkuin hälytetyt joukot saapuivat paikalle olivat hyökkääjät jo poistuneet ja vieneet kenttävartion miehet mukanaan Korosaarelle, josta heidät kuitenkin jonkin ajan kuluttua vapautettiin. Hälytys oli toimitettu myös suojeluskuntiin ja Metsäpirtissä olleelle joukko-osastolle. Syynä kenttävartion joutumiselle tällaisen yllätyksen kohteeksi pidettiin sen sopimatonta sijoituspaikkaa. Se oli avoimella pellolla mäen päällä ja rajalle oli matkaa noin 200 metriä. Venäjän puoli oli sakeaa metsää, joten sieltä oli hyvä seurata oloja ja tapahtumia kenttävartiolla sen lähiympäristössä.

Nämäkin tapaukset osoittavat, miten turvatonta rajan asukkaan oleminen ja eläminen oli. Ladattu kivääri piti olla aina käden ulottuvilla, niin työssä ja toimessa kuin lepohetkinäkin. Koskaan ei voinut tietää milloin siihen piti tarttua puolustaakseen kotia ja perhettä. Monasti tuli hälyttävä tieto tulijoista ja silloin ei rajataloissa nukuttu. Oltiin valmiit niin taistelemaan kuin myös pakenemaan.

Salakuljetusrintamallakin tapahtui aina jotakin. Paksun Antin ja Kesselin Aaron ollessa vartiossa rajajoen varressa lähellä Köningin taloa tapahtui eräänä lauantai-iltana loka-marraskuun vaihteessa 1920 seuraavaa. Pimeässä yössä kuului, kuinka Venäjän puolelta tuli joku heitä kohden. Tulijan ollessa aivan lähellä kehoitettiin häntä pysähtymään ja ammuttiin varoituslaukaus. Mies seisahtui ja hänet pidätettiin. Mutta kun häntä ryhdyttiin kuljettamaan pois hän riistäytyi irti saattajiltaan ja alkoi juosta Venäjän puolelle päin. Kun pysähtymiskäskyä ei toteltu, ampuivat tullivartijat pimeässä

yössä perään melkein umpimähkään. Kuului vain veden pasinaa, kun pakenija häipyi kuulumattomiin. Tullivartijat uskoivat pakenijan päässeen karkuun Venäjän puolelle. Kun päivä valkeni mentiin tapahtumapaikalle usean miehen voimin, mutta sieltä ei tavattu ketään. Mutta kun etsintäaluetta laajennettiin, löydettiin Köningin saunasta haavoittunut sotilas. Tapauksesta ilmoitettiin kenttävartiolle ja pyydettiin lääkäri paikalle. Haavoittunut oli kuitenkin niin hyvissä voimissa, että häntä voitiin alustavasti kuulustella. Hän kielsi käyneensä Venäjällä. Aikanaan joutui asia oikeuden käsiteltäväksi ja hän sai tuomion rajan ylityksestä. Myöhemmin tavattiin Vickiltä venäläistä propagandakirjallisuutta ja hän sai lisätuomion maanpetoksesta.

Tullivartijat Antti Paksu ja Emil Tuohioja lähtivät majapaikastaan partioon eräänä maaliskuun aamuna. Saavuttuaan Lumisuolle, Torhonansaaren ja Katarinan harjun välille, he huomasivat, että rajan yli oli tullut useita henkilöitä hiihtäen. Tullivartijat lähtivät takaa-ajoon ja saavuttivatkin tulijat samalta suolta Suolasaaren kohdalta. Tullivartijoiden huudettua pysähtymiskomennon heittäytyivät ylitulijat maahan ja avasivat tulen tullivartijoita kohden. Nämä tekivät samoin. Kun välimatka ei ollut pitkä ajatteli Paksu ratkaista taistelun heittämällä käsikranaatin miesten joukkoon. Se putosikin kohteeseensa, mutta ei räjähtänyt. Paksu oli polvillaan tässä kranaattien heitossa ja haavoittui sekä päähän että käsivarteen ja tullivartijat menettivät pelin. Ylitulleet pakenivat eikä koskaan saatu tietää, ketä he olivat.

Tässä yhteydessä lienee syytä tarkastella sitä, mikä oli syynä siihen, että salakuljetus oli niinkin suurta Kannaksen kylissä. Siihen ei kuitenkaan kukaan voine antaa aivan täsmällistä vastausta. Syitä oli niin monia. Raudun Historiassa sanoo Matti Kähäri asiasta näin: ”Jotkut rajaseudun hyvin tuntevat henkilöt pyrkivät hyötymään vallitsevasta tilanteesta ja kuljettivat rajan yli sekä elintarvikkeita että kalleuksia.

Se lienee kuitenkin vain osa totuudesta. Kyllä syitä oli muitakin kuin pelkkä hyötyajattelu. On muistettava, millaisessa asemassa niin maantieteellisesti kuin taloudellisestikin rajaseudun asukkaat olivat. Miljoonakaupunki Pietari oli lähellä, noin 60 kilometrin päässä esimerkiksi Korleelta. Se oli suuri maataloustuotteiden kulutuspaikka. Sinne vietiin kaikki mitä maa- ja metsätaloudesta irti saatiin. Vietiin maitoa, lihaa, porsaita, heiniä, olkia, halkoja, marjoja ja sieniä. Koivun oksatkin ”metloiksi” tehtyinä kelpasivat. ”Rahhua sai ku jäätä”. Koko Kannaksen rajakyläen talouselämä oli Pietarin kaupan varassa. Tuontitavaroiden hankintapaikka oli myös suuressa määrin Pietari. Esimerkiksi Viipuriin oli kaupankäynti verrattain vähäistä. Pietarista tuotiin muun muassa ruis- ja vehnä jauhoja, tattari- ja hersryynejä ja liivejä - vehnärehujauhoja. Myös kaalia ja kurkkua tuotiin.

Rajan toisella puolella käytiin työssä. Aina kun omilta töiltä joudettiin, mentiin Venäjälle ansiotyöhön. Mutta kun raja sulkeutui 1918, ei tällaista tuloa maataloudesta eikä ansiotyöstä enää ollut. Syntyi pula-aika, taloudellinen hätä. Kauppaa ja ansiomahdollisuuksia ei käden käänteessä voitu suunnata muuhun Suomeen päin. Rajan asukkaat alkoivat etsiä ulospäystä tästä taloudellisesta hädästään, vaikkapa väliaikaisia keinoja käyttämällä. Yksi tällainen hätäkeino oli salakuljetus. Kun Venäjällä oli silloin kova pula elintarvikkeista, tuntui asia kovin houkuttelevalta. Sinne alettiin viedä voita, pekonia, jauhoja, ryynejä ja perunoitakin. Vastikkeeksi saatiin ruplia, keisarin ja duuman aikuisia. Ja kun niiden arvo alkoi olla mitätön, niin raakaa hopeaa, norsunluuta ja kultaakin.

Tietysti voidaan kysyä, autoiko tämä rajan asukkaita? Havaittavissa kuitenkin oli, että monessa torpassa ja talossa voitiin hyvin ja rahaa liikkui runsaasti paikkakunnalla. Pikkupojan taskustakin saattoi nousta suuri seteli. Niinkuin joku Mikko kehaisi, että hänestä ei tule köyhää kuin polttamalla. Hänellä on 150 000 ruplaa valmista rahaa. Ruplan arvo oli silloin noin kaksi markkaa. Tällä summalla olisi silloin saanut vaikka isohkon maatalan irtaimistoiheen.

Mutta rahaa ei käytetty järkevästi. Sananlasku mikä tuulella tulee, se viheltäen menee, piti tässäkin paikkansa.

Toinen mies kertoi, että hänelle isänsä kuoleman jälkeen jäivät niin suuret velat, että edessä näytti olevan pakkohuutokauppa. Pikku salakuljetuksella hän kuitenkin pystyi hankkimaan sen verran rahaa, että pystyi maksamaan velat ja pelastamaan kotinsa.

Ei salakuljetus yleisesti ottaen mitään suurta hyötyä tekijöilleen tuottanut. Monelle se tuotti myös kovan kohtalon. Niinpä eräskin kylän asukas ja muutaman kylään asettuneet inkeriläiset pakenivat tekojaan perheineen Venäjälle eikä heidän kohtalonsa sielläkään liene kovin armollinen ollut.

Tästä runsaasta salakuljetuksesta ei kuitenkaan tule tehdä sellaista johtopäätöstä, että kaikki kylän asukkaat olisivat harjoittaneet salakuljetusta. Viisi miestä ryhtyi muun muassa tullimieheksi ja kylässä oli talouksia, jotka eivät tätä tietä hädän hetkelläkään valinneet, vaan onnistuivat torjumaan puutteen muilla keinoin yhtä hyvin ja monessa suhteessa paremminkin.

Kaikki salakuljetus loppui vuoteen 1922 mennessä. Tuo jännittävä ja tapahtumarikas elämä rajalla oli hiljentynyt. Rajakyläen elämä alkoi hiljalleen kulkea kohti uutta aikaa. Rajavartioiden jännittävät partiomatkat muuttuivat hiljaisiksi kukkumatkoiksi, joista puuttui tuo aina tapahtuva toiminta. Rajamiehet tunsivat, että he kuuluivat kylän yhteiseen perheeseen ja näin ajattelivat myös kyläläiset. He rakensivat yhdessä kylän hyvinvointia, niin henkistä kuin aineellistakin.

Puhelin kylään

Uuden hovin valmistuttua Korleen kylään merkitsi se myös uuden ajan alkua sikäli, että sinne tuli puhelin. Puhelin sijoitettiin silloisen pehtoorin Pekka Falinin asuntoon. Puhelin oli erittäin harvinainen kapine syrjäkylillä ja tuntui suurelta ihmeeltä, että sana kulki lankaa myöten ja näin saattoi päästä minne tahtoi. Toisten mielestä se oli pirun keksintöä. Puhelimen käytöstä ja toiminnasta ei oltu perillä, joten jokaisella käyttäjällä oli omat tapansa. Niinpä metsävahti Juhana Paukku tahtoi soittaa poikakaverilleen Lehtimetsän Kuaprolle, joka palveli silloin Rakuunarykmentissä Lappeenrannassa. Tartuttuaan puhelimeen ja kammesta veivattuaan kuuli hän miesäänänen, joka oli Palkealan keskukselta. Soittaja luuli jo olevansa Lappeenrannassa ja iloissaan hihkaisi, että ”onk se Kuapro Paukku rakuunarykmentist?”. Vastaukseksi tuli Palkealan keskuksen ärräpää, jota Juhana säikähti niin, että Rakuunarykmentiin jäi pääsemättä. Heinahhoin Simo taas tahtoi päästä Sumpulaan ja kammesta kierrettyään hihkaisi: ”Huu huu, tie auk Sumpulua.”

Tahtoipa Pellepusan Varpukin koettaa nykyajan kapinetta, vaikka vahvasti epäilinkin niiden todellisuutta. Niinpä hän meni tien varrella olevan puhelinpylvään viereen ja

alkoi puhua Mari siskolleen: ”Kuuleha sie Mar. Et sie tulis meil, ku miul on nii ikävä sinnuu ja se ukkokii on nii läsivä jot ei jaksu mittiä tehdä. No tulet sie? Miks sie et virka mittiä Mar?”

No eihän se Mari mitään virkkanut vaikka Varpu olisi kuinka kauan haastanut. Niinpä Varpu kertoikin toisille, että ”Johan mie sanoin, jot pirun keksintyö se on. Mie ku uon jumaline ihmine, ni ei se miul mittiä vastant ko mie huastoin Mar siskol. Pirun keksintyö se on, pirun keksintyö.”

Rapuja pyytämässä

*Hamun uapro ahtiainen
pitäis panna tappii
kun ei anna niittyhien kohas
meijän pyytiä rappii.*

Näin laulelivat Sirkiänsaaren pojat. Korleelaisilla ei ollut syytä tällaiseen mielen purkaukseen, sillä pyyntialue oli laaja ja kieltoja maanomistajien taholta ei ollut. Täytyy kyllä myöntää, että Puikkolan pojat eivät oikein suosiollisesti katselleet korleelaisten menoa Joentaan kylän maille. Ellei nyt suoranaista tappelun nujakkaa syntynytkään, niin pikkuista sanaharkkaa kumminkin. Eihän kyllä ollut tarvettakaan mennä Puikkolan puolelle, koska oman kylän pyyntialue oli laaja ja tarjosi riittävästi paikkoja tähän harrastukseen ja miksikäs ei, myös sievoisiin lisäansioihin. Poikaset harjoittivat tätä pyyntiä melkein koko päiviä ja heille se tuottikin hyvät rahat. Aikuisille se oli enimmäkseen vain sivuansio.

Ravun pyyntiin lähdettiin illalla ja viivytettiin puoleen yöhön. Ilta ja iltayö olivat parasta ravunpyyntiaikaa. Tottunut ja taitava pyyntimies saattoi tänä aikana saada satakakin rapua. Kun ennen maailmansotaa maksettiin sadasta ravusta 50 kopeekkaa ja sodan aikana rupla, niin tämä merkitsi jo melkoista lisätuloa. Pyynnistä yöllä palattua ravut pantiin laatikkoon eli ”satkaan”, jossa oli runsaasti reikiä, jotta vesi pääsi vapaasti kulkemaan laatikon läpi. Laatikko rapuineen pantiin virtaavaan matalaan veteen ja painoksi päälle kiviä, jotta virta ei veisi sitä mennessään. Kyläläisten satkalaatikoiden paikka oli sulun alapuolella Suarniityn kohdalla.

Kun sitten itse kullakin oli saalista riittämiin, alkoi ostajiakin tulla paikalle. Näistä mainittakoon Onttosen Mikko ja Hiltusen Aapro Joentakaa ja Pietisen Jurkka Sirkiänsaarelta. Ostajat kuljettivat ravut Pietariin sekä Terijoelle huviloille. Paikan päällä kylissä ei juuri rapuja käytetty. Paukun Tuomas vanhempi lienee ollut ainoita ravun keittäjiä.

Itse ravun pyynti tapahtui näin. Jo hyvissä ajoin laitettiin ”sirppa” eli liippi valmiiksi. Metsästä etsittiin sopiva kataja, jossa oli kaksi oksaa sopivasti rungon molemmin puolin. Runko katkaistiin tyvipuoleltaan melkein oksien juurelta ja väännettiin oksat sopivan suuruiselle pyöreälle kehälle ja sidottiin latvoistaan yhteen rihmalla. Toiselle puolelle jätettiin vähintään metrin pituinen varsi tai sitä jatkettiin. Tähän oksien muodostamaan pyöriöön kudottiin sitten vähän pussillaan oleva verkko. Se voitiin tehdä myös vanhasta rysän johtoverkosta. Näin olikin sitten sirppa valmis pyyntiin. Sitten tuli ajankohtaiseksi ”maivojen” eli syöttien varaaminen. Syöttinä käy-

tettiin kalaa sekä kanan tai variksen lihaa. Paras syötti oli liha, jota enimmäkseen käytettiin. Kissoista oli ennen pyyntiä kova kysyntä. Niitä käytiin ostamassa lähikylästäkin Aliskasta, Huhdist ja Palkealasta saakka. Kissanlihan tuoksu oli voimakkaampi ja se oli sitkeää ja kesti siten paremmin pyydyksessä. Pyyntiliha korvennettiin tullessa eli siitä poltettiin karvat tai höyhenet pois. Liha paloiteltiin pieniksi palasiksi, jotka sidottiin narulla tai niinellä vähän yli metrin pituiseen ja toisesta päästä teräväksi vuollun kepin päähän. Näin ravun pyytäjällä olikin valmis lähtemään pyyntimatalle.

Jokainen valitsi itselleen sopivan paikan joen varresta ja alkoi asetella keppejään pitkin joen vartta sopivien välimatkojen päähän toisistaan. Kepeissä olivat syötit jo kiinni. Keppi työnnettiin tukevasti joen pohjaan, ettei virta voisi sitä viedä. Kepin toinen pää pantiin nojaamaan penkereeseen, kiveen tai muuhun sellaiseen. Keppejä pyytäjällä saattoi olla yli kymmenenkin.

Syöttien oltua jonkin aikaa vedessä käytiin tarkastamassa olivatko ravut tulleet syöteille. Päiväsaikaan se voitiin todeta näköhavainnolla, mutta hämärällä ja pimeän aikana jokainen keppi oli katsottava erikseen, olipa siinä rapuja tai ei. Kokeminen tapahtui siten, että toisella kädellä tartuttiin syöttikeppiin, jota nostettiin hiljaa ja varovasti ylöspäin samanaikaisesti kun toisella kädellä siirrettiin sirppa syötin alle. Sitten nosto äkkiä ylös, jolloin saalis oli nähtävissä. Tätä jatkettiin niin kauan kun luultiin paikassa rapuja olevan. Sitten siirryttiin uuteen paikkaan. Näin jatkettiin päivästä päivään, yöstä yöhön aina tuonne elokuun puoliväliin saakka.

Hyviä pyyntipaikkoja oli pitkin joen vartta alkaen Hiimäen polvesta Riihahhoinille ja edelleen Pusan ja Paukun koskesta aina Vanhanmyllyn koskelle saakka niiden väliset suvantopaikat mukaan lukien. Vanhanmyllyn koskella olikin Metsäpirtin raja, jota korleelaiset eivät liioin ylittäneet. Myös ylävirralla sulun yläpuolella pyydettiin. Siltä saadut ravut olivat suurempia, joten niistä maksettiinkin enemmän.

Jurkkalan Jurkalla oli oma pyyntitapansa. Hän ei käyttänyt syöttökeppejä eikä syöttilihaa, vaan ainoastaan tavallista suurempaa sirppaa. Sen kehän läpimitta oli metrin luokkaa ja varren pituus 2–3 metriä. Pyynti tapahtui siten, että hän vain silkaisi housut pois jaloistaan ja kahlasi veteen, ojensi sirpan jonkun matkaa eteensä tai sivulle, polki jaloillaan joen pohjaa ja pengertä, jolloin lokeroissaan olevat ravut pakenivat ja joutuivat sirppaan. Jurkka nosteli sitä vähän väliä vedestä ja poimi ravut kupeellaan olleeseen piikkopussiin. Tällä tavoin joen pohjaa ja pengertä polkemalla Jurkka sai rapusaaliinsa, joka saattoi olla hyväkin. Tätä pyyntitapaa ei kuitenkaan voitu harjoittaa kivikkoisilla tai risuisilla rantavesillä.

Näillä pyyntirekillä sattui tietysti yhtä ja toista huvittavaakin, nehän olivatkin puolittain huvireissuja. Tästä seuraava tapaus:

Suutarin Jaska ja metsävahin Paavo olivat korventaneet kissan metsässä maantien läheisyydessä ja roikottaessaan sitä kädessään he kohtasivat tiellä luultavasti Konevitseen menossa olleen venäläisen pyhiinvaeltajan. Hän alkoi lomittaa venettä ja osoitella korvennettua kissaa sormellaan. Pojat eivät ymmärtäneet muuta kuin ”saitsa” sanan ja vastasivat ”saitsa, saitsa joppojumatj”. Kulkija otti rahat taskustaan tarjoten niitä pojille ja viittoili, että antaisivat saitsan hänelle. Pojat katsoivat rahan kyllin suureksi ja tekivät kaupan. Niin läksi matkamies jatkamaan kulkuaan kohti Taipaletta korvennettu kissa kädessään. Pojat lähtivät etsimään uutta kissaa korvennettavaksi ja rapujen syötiksi.

Miilunpolttoa

Miilunpoltto oli verrattain yleistä Raudun eri kylissä. Ainakin Huhdin, Sirkiänsaaren ja Korleen kylissä monet talolliset sitä ahkerasti harrastivat. Toiset suuremmissa toiset vähemmässä määrin. Huhdissa oli ahkerin niiden polttaja Leppäsen Nuuti. Sirkiänsaarelaisista olivat Antti, Mikko ja Matti Rastas, Iljan Riku sekä Sorvalin Miissu ja Mikko ahkeria miilunpolttajia. Heillä oli Ryykelin metsässä monet miilut savuamassa vuosisadan vaihteessa ja vielä kauan sen jälkeenkin. Korleen vanhin miilunpolttaja oli Kaismuan Vassu. Hänen miilunpoltonsa päättyi kuitenkin varsin surullisesti, sillä hän putosi palavaan miiluun ja paloi kuoliaaksi. Muista polttajista mainitaan Köningit, Tuomas ja Tahvana viimeisimpinä. Paukun talossa aherteli Ville monasti syksyisin ja keväisin miilujensa parissa. Hänen poikansa Juho ja Tommi saivat myös usein olla mukana tässä työssä.

Miilunpoltoon oli vielä tämän vuosisadan alkupuolella hyvät mahdollisuudet, sillä jätetuota oli metsissä runsaasti. Metsien arvokin oli vähäinen, joten puuta riitti miilujen polttoon. Ja sysien kysyntä oli hyvä, sillä kyläsepät eivät juuri tunteneet kivihiielen käyttöä. Pietariin ostettiin sysiä rajattomasti. Sydet tarjosivat näin suuren lisätulon polttoa harjoittaville talouksille.

Miilupuut koottiin hakkuujätteistä ja seisaalleen kuivuneista puista. Tuoretta puuta ei tiedetä miilunpoltoon käytetyn. Miilut poltettiin keväällä ennen toukokuuta ja syksyllä kun kesätyöt olivat päättyneet. Poltettiinpa niitä joskus talvellakin sillä edellytyksellä, että miilu oli jo sulan aikana ladottu ja valmiiksi peitetty.

Seurataanpa sitten vaikka Paukun Villen miilunpolttoa keväällä 1912. Paikaksi oli valittu tasainen ja kuiva harjanne Kilpeen- ja Välisuon yhtymäkohdassa. Jo edellisenä syksynä ensi lumilla oli paikalle ajettu aikaisemmin kootut puut metsistä, suureen kehään keskipisteen ympärille. Mutta kun puuta ei tuntunut olevan riittävästi, oli niitä keväthankien aikana koottu vielä lisää läheisen Kilpeensuon laitamilta sellaisia seisaalleen kuivuneita ja ajettu miilupaikalle. Nämä kaikki katkottiin saman mittaisiksi, noin 12 vaaksaisiksi. Ensiksi ladottiin ehdottomasti kuivia isompia puuta vähintään neljä kappaletta. Näiden toiseen päähän sahattiin kolo, johon pantiin poikkipuut, joiden päät ulottuivat vähän pitemmälle kuin oli puun paksuus. Sitten nämä neljä ja tarpeen vaatiessa useampikin nostettiin pystyyn niin, että keskelle muodostui neliön tai suorakaiteen muotoinen aukko. Miilu sytytettiin aikanaan tästä aukosta eli ”kormikasta” käsin. Kun nämä kormikkapuut olivat pystyssä, ladottiin muut puut näiden ensimmäisten ympärille. Ensiksi suurempia ja tarpeen mukaan pienempiäkin väliin, niin että ladelmasta tuli tiivis. Yläpäästään pantiin puut aina kiinni toisiinsa, mutta alhaalle jätettiin hivenen verran rakoa. Täten saatiin miiluun oikea muoto ja veto miilun palaessa. Näin jatkettiin puiden latomista ympäri miilua ympyrän muoto säilyttäen ja niin, että pienemmät puut tulevat viimeisiksi miilun laitamille.

Suuruudeltaan nämä miilut olivat käytettävissä olleen puutavan määrästä riippuen 8–12 syltä ympäri mitaten. Viisitoistasylinen oli jo harvinaisen suuri. Mittaus toimitettiin rinnan korkeudelta. Kun miilu oli valmiiksi ladottu, oli se leikatun kartion muotoinen.

Nyt aloitetaan toinen vaihe, miilun havuttaminen. Ladotut puut peitetään kokonaisuudessaan kuusen havuilla. Havuttaminen aloitetaan alhaalta ja niin, että havujen latvat tulevat alas ja tyvet ylöspäin. Tyvi sovitetaan aina sopivaan miilun rakoon jotta

havun oksa kestäisi miilun kupeessa, eikä tippuisi alas. Näin tehdään miilun ympäri aina kormikkaan asti. Havuja ei laiteta kovin paksultti. Ainoastaan sen verran, että ne estävät peitemullan valumasta miilun sisään. Tämän jälkeen laitetaan miilun palamista edistävät vetoikkunat. Ne tulevat aivan miilun juurelle maan rajaan. Noin sylen päähän toisistaan. Ne tehdään 30 senttiä korkeiksi ja metsin levyisiksi. Ne valmistetaan siten, että mainitun mittaisen pölkyt halkaistaan ja lyhyemmät niistä pannaan pystyyn miilua vasten nojalleen ja näin onkin ikkuna valmis.

Sitten onkin edessä miilunpolton raskain työ, sen peittäminen mullalla. Siihen tarvitaankin enemmän työvoimaa kuin mitä edelliset työvaiheet ovat vaatineet. Usein turvaututtiinkin naapurien apuun. Vaikka työ tehdään usean miehen voimin, se saattaa kestää parikin päivää. Niin aloittavat miehet tämän raskaan multaustyön.

Otetaan maasta isohkoja turpeita, joita pannaan alimmaisiksi. Päälle pannaan multaa aina ylemmäs ja ylemmäs ja väliin turvetta, jotta multa ei valuisi alas. Kun multauksessa on päästy puoliväliin, niin laitetaan koko miilun ympäri lisätuet ”kolat”. Kolat tehdään siten, että yli metrin mittaiset pöllit halkaistaan ja halkaistun osan keskikohdan toiseen reunaan tehdään lovi, johon kiinnitetään tarpeen vaatiman mittainen tukeva seiväs, joten muodostuu T-muotoinen esine. Nämä kolat sijoitetaan sitten miilun ympäri niin, että halkaistun pölkyn tasainen osa tulee ylöspäin ja varsiseiväs tukee maahan. Tästä ylöspäin luodaan taas maata ja multaa miilun peitteeksi. Aivan tasaisella miilun päälleellä multa kestää helposti. Kun se on näin täysin mullalla peitetty, alkaa miilu olla valmis sytytettäväksi. Mutta sitä ennen vielä kuitenkin pieniä valmistus- ja varatöitä.

Miilun päälle varattiin kasa multaa, vähän havuja, halkoja ja noin 40 sentin mittaisia pölkkyjä. Muita varusteita olivat tikapuut, jotka asetettiin nojalleen miilua vasten miilun päälle pääsyä varten, varrellinen koukku ja pitkä ohut teräväpäinen seiväs. Sitten ollaankin valmiita miilun sytyttämiseen.

Miilun keskellä olevaan reikään, ”kormikkaan”, pudotetaan tuohta, ohuita tervaisia lastuja ja palavia tuohen käppyröitä. Kun pudotetut tarvikkeet ovat syttyneet lisätään sinne halkoja ja täytetään koko aukko kuivilla pölkyillä. Aukon päälle pannaan havuja ja peitetään se mullalla. Vähän ajan kuluttua kormikka avataan ja tarkkaillaan palamista. Jos miilu on hyvin syttynyt, lisätään sinne pölkkyjä ja lyödään kurikalla tiukaksi sekä peitetään mullalla. Näin menetellään niin usein, että varmasti todetaan miilun syttyneen palamaan, jonka jälkeen aukko lopullisesti peitetään havuilla ja mullalla.

Näin alkuvaiheessa ei miilun hoitamisessa ollutkaan paljon työtä. Peitettiin vain mullalla niitä kohtia, joista alkoi nousta savua. Vetoikkunoita pienennettiin tuulisella ilmalla ja suurennettiin tyynellä, jotta saataisiin mahdollisimman hyvä veto. Palamisen joutuessa pitemmälle noustiin useasti miilun päälle ja lyötiin kurikalla lujasti miiluun. Tällä toimenpiteellä tarkastettiin, oliko palamisaukkoja syntynyt ja jos oli, niin saattoi kurikkakin hupsahtaa miiluun ja tulenlieska hulmahtaa ylös. Silloin alettiin kiireesti työntää aukkoon jo miilun päälle varattuja pölkkyjä, jotka lyötiin kurikalla tiukkaan, sitten havuja ja multaa päälle.

Tähän sopinee ”latojan” huomautus, että tässä mainituksi kurikaksi ei riittänyt ”kulakka”, joksi nyrkkiä sanottiin.

Juuri tässä vaiheessa olikin miilunpoltto vaarallisinta ja suurta valppautta vaativaa hommaa. Täytyi käydä ahkerasti miilun päällä kurikoimassa, ettei aukkoja olisi päässyt

syntymään. Ja jos olikin, niin ne olivat tällä tavoin havaittuna ja jo pieninä todettuina helpommin täytettävissä. Jos ei oltu riittävän valppaina, voi koko miilunpoltto epäonnistua ja vieläpä oma henkikin olla vaarassa.

Köningin Tahvanalle sattui kerran, että hän nukahti heräten siihen, kun miilun puhjettua nousi ilmiliikki ilmoille. Tahvana totesi kohta, ettei voinut yksin enää mitään tehdä. Hän läksi etsimään kiireesti apua Paukun talosta, joka oli aivan lähellä. Avuksi saadun monen miehen voimalla aukko sitten tukittiin ja peitettiin, jonka jälkeen poltto voi jatkua normaalisti.

Vaarallista se oli silloin, jos varomattomasti kurikalla lyömättä meni miilun päälle. Silloin voi pudota tuollaiseen palavaan aukkoon, josta pelastuminen oli mahdotonta. Näinhän kävi aikaisemmin mainitulle Vasili Sidoroffille aina miilun päälle mentäessä täytyi siis lyödä kurikalla vahvasti miiluun ja näin todeta paikan kestävyys.

Niin jatkui poltto. Kahden tai kolmen vuorokauden kuluttua ilmestyi tuli miilun maanrajassa oleviin ikkunoihin ja alkoi sitten kiertää miilun ympäri, joko molempiin suuntiin tai yhdelle päin. Sen annettiin palaa näkyvänä jonkun aikaa ja alettiin sitten peittää mullalla. Samanaikaisesti käytiin ahkerasti miilun päällä kurikoimassa, että palaneet kohdat tiivistyisivät. Samalla kertaa pisteltiin sillä ohuella seipäällä, että onko se hyvin palanut vai löytyykö palamattomia kohtia.

Siinäpä sitten vierähti viikko lopuilleen kun tuli oli miilun ympäri kiertänyt ja kovat puut sysiksi hiiltyneet. Olipa miilukin kovin muotoaan muuttanut, tullut paljon matalammaksi ja loivarinteiseksi. Polttajakin sai hengähdystauon ja voi torakahtaakin vähän pitempään. Ennenkuin miilun purkamiseen ryhdyttiin sai se olla neljä viisi päivää vartioinnin alaisena.

Miilun jäähtyessä purkamispaikka kunnostettiin. Ympärillä olevalta tasaiselta paikalta poistettiin risut, kanervat ja kaikki helposti syttyvät aineet. Paikalle varattiin vettä saaveihin ja tynnyreihin, sillä sitä tarvittiin runsaasti purkamisen aikana.

Hiilien purkauspaikalta pois kantamista varten oli ennakolta tehty suuret pärevakkaa muistuttavat kantokorit. Niiden yksi sivu oli poissa ja kahdella vastakkaisella sivulla oli vitsasta kierretyt kantorivat. Niistä voitiin kantaa molemmin käsin. Näitä koreja tarvittiin sekä nyt purkaustyössä että myöhemmin kauppa varten säkitettäessä.

Miilua purettaessa tarvittiin useita henkilöitä. Varsinaiseen purkamiseen tarvittiin pari miestä. Heidän työaseenaan olivat lapiot, joilla otettiin hiekka pois ympäriltä ja samalla hiilet esille. Ne olivat vielä melkein kokonaisina pölkkyyinä, mutta kun niitä kopautti lapiolla, ne hajosivat heliseviksi hiiliksi. Sitten hiilet ajettiin lapiolla tai haravalla niihin kolmilaitaisiin koreihin ja kannettiin kauemmaksi. Poikkeuksetta ne olivat tässä vaiheessa niin kuumia, että syttyivät palamaan mutta sammutettiin vedellä. Tähän sammutustyöhön ottivat lapsetkin innokkaasti osaa ja se oli heistä hauskaa puuhaa.

Purkajilla ja kantajilla piti olla kuumuutta kestävät jalkineet. Siihen sopivat virsut tai vanhat huopikkaat ja niitäkin piti usein sammutella ja kastella. Aukkokohdasta lehahti miilu usein palamaan, mutta se sammutettiin hiekalla tai miiluporolla.

Purkaminen saattoi kestää päivän tai useammankin. Yön aikana vartioitiin tarkasti purkamattomia osaa ja hiiliä etteivät ne päässeet palamaan. Purettu hiilet olivat purkamisen jälkeenkin usean vuorokauden silmälläpidon alaisena. Ne siirrettiin hiilikatokseen vasta sitten, kun todettiin niiden olevan ehdottomasti sammuneita ja jäähtyneitä. Tällainen kudos oli tehty kuorimattomista riu'uista ja salvottu "koiran kaulalle". Pitemmiltä sivuiltaan ne tuettiin kahden seipään väliin. Tässä hiilisuojassa oli vain kolme seinää.

Suojat olivat useimmiten suorakaiteen muotoisia. Kattona oli lama- eli yksipuolinen liisterikatto.

Syvet jäivät odottamaan Pietariin vientiä ja miilun polttaja pääsi ansaittuun lepoon.

Rahtimiehiä talossa

Vuonna 1912 olivat hovin metsässä käynnissä suuret metsähakkuut. Kauempaakin tul-leita hakkuu- ja ajomiehiä oli majoittunut kylän taloihin. Myös Varpu ja Juhana olivat saaneet joukon kortteerilaisia suureen tupaansa. Kun näistä oli vähän tuloakin, niin koetettiin olla talvikausi vähän ahtaammalla. Aamuin ja illoin keitettiin talon tarpeista rahtimiehille ”tsaijua” ja sitä menikin runsaasti. Päivän aikana oli talon emäntä paistanut lihaa uunissa tai keittänyt rokkaa tai kaalisoppaa metsästä tulijoiden iltaruuaksi. Viikon tai parin kuluttua maksoivat rahtimiehet sitten tsajusta kuin myös paistamisista ja keittämisistä. Isommista rahoista ei Juhana ollut koskaan antaa heti takaisin, vaan hän kävi välillä ulkona ja toi sieltä vaihtorahan.

Tätä toimenpidettä ihmeteltiin ja todennäköisesti jo silloin jotkut tarkkailivat, mistä Juhana rahat kävi noutamassa.

Näin kului talvi. Metsätyötkin olivat päättyneet. Oltiin huhtikuun puolivälissä keväthankien ajoissa. Eräänä maanantaiaamuna meni Varpu eloaitaan, avasi oven ja näki taivasta katon läpi, sillä katossa oli suuri aukko. Sanomattomasti Varpu säikähti, työnsi kätensä erääseen viljalaariin ja ... Herra jumala -parahti hän. ”Raennassa” olleet rahat olivat poissa.

Varpu juoksi tupaan ja ilmoitti hätäisesti Juhanaalle mitä oli tapahtunut ja lähti juoksemaan, ei lähinaapuriin, vaan kauemmaksi Paukun taloon, sillä Ville oli hyvä uskottu naapuri. Näin tuli naapurista väkeä tapahtumapaikalle asiaa ihmettelemään ja oli sinne muitakin jo saapunut. Kiiltävät ruplan kolikot, polttinat ja riunat olivat poissa ja hangella näkyivät kahdet suuret jäljet, jotka johtivat hovin pellon poikki kylästä pois päin. Mainittu polttina on 50 kopeekan hopearaha ja riuna 10 kopeekan hopearaha.

Esitettyyn varkauden takaa-ajoon eivät Varpu ja Juhana suostuneet. He olivat mielestään jo selvillä, missä varas on. Varpu sanoikin: ”Voro makkua toistuva suu auk,” ja esitti muitakin selviä vihjeitä siitä, kuka varas on. Nämä vihjeet kohdistuivat naapurin poikaan. Kylässä kyllä uskottiin, ettei tässä syytöksessä ollut perää. Syytetty nostikin aikanaan oikeusjutun kunnianloukkauksesta. Hän voikin näyttää toteen missä oli ollut sinä yönä. Oikeus totesi hänet syyttömäksi ja olisi tuominnut Varpun sakkoihin, mutta Taavetti pyysi, ettei Varpua tuomittaisi.

Niin jäivät Juhanaan rahat konnien kouraan. Arvailujen mukaan varkaina olivat talviset rahtimiehet naapurikunnasta.

Karjan uloslasku keväällä

Karja laskettiin keväällä ulos jo varsin aikaisessa vaiheessa. Ehkä jo toukokuun ensimmäisellä viikolla, viimeistään kuitenkin jo toisella. Tähän oli kyllä ruuan puolesta hyvät mahdollisuudet, sillä Lumisuo työnsi jo mättään täydeltä virveloa. Tämä yksikukkainen niittyvilla oli suurta herkkua lehmille pitkän talven kuivaruokinnan jälkeen. Olipa ollut aikoja, jolloin rehun puutteen takia oli jouduttu laskemaan lehmät laitumelle jo huhtikuun puolella, jolloin lumi vielä kattoi maisemia. Silloin piti lapioida tie auki, jotta

karja pääsisi suolle, jossa mättäät olivat sulina ja virveloakin jonkinverran karjan saatavilla.

Karjan kellojen kantimet korjattiin hyvissä ajoin. Uusiakin tehtiin vanhoista rahkeista ja ”seresniekoista” eli aisaremmestä. Kellot kiinnitettiin lujasti kantimiin, jotka sitten voideltiin sianrasvapitoisella tervalla. Uloslaskuaamuna nämä kellot pantiin sopivasti vettä sisältävään puusta tehtyyn soikeaan ”lahantkaan”. Lehmien sorkat, sarvien juuret ja turvat tervattiin. Kellot otettiin lahatkasta niin, että mukana tuli myös vettä, joka kaadettiin lehmän selkään ja pantiin kello kaulaan. Ensimmäiseksi kellotettiin vanhin lehmä. Sehän oli karjan pää, jota toiset seurasivat. Sitten kellotettiin toiset lehmät ikäjärjestyksessä. Näille annettiin leivänpalasia, joiden välissä oli karjanpään karvoja. Tämä toimenpide tehtiin siksi, että toiset seurasivat sitä laitumella eivätkä menisi omille teilleen. Kullekin lehmälle pantiin aina sama entinen kello kaulaan. Paras ja kauas kuuluvin kello oli johtajalehmän kaulassa.

Sitten aukaistiin kytkimet. Ensin vanhimmalta ja sitten ikäjärjestyksessä aina nuorimpaan lähteemään. Lähteemä oli nuori lehmä, jota ei oltu vielä astutettu ja joka nyt pääsi ensi kerran laitumelle. Lehmien annettiin ensin hyppiä ja ilakoida kujamaalla tai karjapihassa, ennenkuin ne ohjattiin laidunpolulle. Ainakin emäntä ja isäntä saattelivat karjaa jonkin matkaa ennenkuin ne jätettiin paimenten haltuun. Saattajilla oli käsissään virpovitsat, joilla virpolauantaina oli talon pere virvottu, ja joilla emäntä oli sitten lehmät virponut ja pannut vitsat navetan laen ja kurkihirren väliseen rakoon ja jossa ne sitten olivat olleet näihin saakka.

Näinä ensimmäisinä ulkonaolopäivinä oli varsinaisen nuoren paimenen lisäksi mukana aikuinen ihminen.

Kun karja illansuussa palasi kotiin, piti paimenet saada kastelluiksi. Nämä eivät vapaaehtoisesti siihen yleensä suostuneet, vaan koettivat sitä välttää. Kastelijat etsivätkin piilopaikkoja, joista voisivat yllättää paimenet ja saada heidät kastelluiksi.

Karjan palattua ensimmäisenä päivänä laitumelta se kytkettiin yöksi ja annettiin vielä ruuaksi runsaasti olkia tai heiniä. Kun ilmat sitten lämpenivät, jäivät ne yöksi karjapihaan tai vartavasten aidattuun lehmitarhaan. Lampaat laskettiin laitumelle samaan aikaan kuin lehmätkin mutta pikku vasikat hakaan ja ne vietiin ulkolaitumelle vasta sitten, kun ilmat lämpenivät ja ruohoa alkoi kasvaa metsissä.

Vieraasta paimenesta pidettiin hyvää huolta. Myös paimen tarkkaili emäntäänsä pitäen kirjanpitoa siitä, kuinka monta kertaa oli ollut voita eväsleipien välissä. Tämä tapahtui siten, että paimenella oli piilossaan keppi, johon hän aina veisti viivan, kun voita oli ollut. Hyvän emäntänsä paimen palkitsi ensi kerran juhannuksena, jolloin hän teki emännälle härkkimen, vispilän ja tuohesta astianpesuvihon. Kun karja palasi kotiin juhannusaattona, olivat nämä vanhimman lehmän sarviin köytettyinä ja siitä emäntä ne sitten korjasi. Myöhemmin tapahtui tällaista hyvitystä tuomalla marjoja pitkin kesää.

Mustikkamöllyä

Tuskin lukijalta tarvitsee syyspuolella kesää kysyä, joko olet mustikkamöllyä syönyt. Tottahan toki, sillä kukapa sen jättäisi tekemättä. On vaan tullut yhä vaivalloisemmaksi näiden mustikkamarjojen haku, sillä eihän möllymarjoja miltään torilta kehtaa hankkia. Ei niistä kunnan möllyä saa. Ne pitää olla itse ja aivan äsken poimittuja, silloin mölly oikealta möllyltä maistuu.

Ei se möllymarjojen haku niin helppoa ole kuin ennen Korleella Kokkopellolta. Pistäydýt vain Soilukassa ja Nuijerasissa, niin jopa tuli hyvät möllymarjat ja nopeasti. Onhan niitä saatu Huhdin kylän korvesta, Sirkiänsaaren Lufasniityn ja Kattilasuon seutuville, Kuopion Jynkän metsästä, Mynämäeltä, Vinkkilästä ja Hirvensalosta ja käyttökelpoisia ovat olleet, vaikeivat kylläkään niin hyviä kuin Soilukassa ja Nuijerasissa kasvaneet.

Siinä olet mustikkamölly edessäni. Väriltäsi olet yhtä epämääräinen kuin ennenkin. En tiedä mikä värisi oikein olisi ja miten sen sanoilla ilmaisisin. Sanotaan vaikka, että olet sinisen punaisen ruskean kukertava, niin tuskinpa sitä toinen toiseksi väittää.

Et ole kylläkään - sinä mustikkamölly - tässä edessäni oikeassa ympäristössä. Kyyrölän miehen tekemä ruskea, valkoraidoin koristeltu savivati olisi varmaan arvosi mukainen ympäristö. Siinä - sinä mustikkamölly - oman arvosi oikeaksi tuntisit. Mutta hyvää makuasi on vaikeata mihinkään verrata. Sillä ei sianliha, ei siikakala, ei vennän vehnäist, eikä riisryyn piirakat voi sinulle vertoja vetää. Tuntuu, kuinka suupielissä kuttittaisi ja vesi valahtaa kielen alle, kun hartaana tarttuu lusikkaansa, yhtä kiihkeästi kuin vuosikymmen sitten, piikkopöksyisenä taikinan vieressä seisten siellä Paukun suuressa tuvassa.

Makusi tunnetaan ja tunnustetaan mutta muistetaanko aina, minkä arvoinen Sinä mustikkamölly todellisesti olet. Arvosi mittasi jo vuosikymmeniä sitten Kirvesmäen mies Vanhasen Puavo, jota silloisessa suuressa susijahdissa pyydettiin suden kaatoon, palkkiona tietysti sankarin arvo, tapporahat ja komea susiturkki. Mutta Puavo kieltäytyi sanoen: ”Mie en sinne lähe, mie en jätä möllyn syöntii yhen suven tähe!”. Siinä oli mies, joka möllyn arvon tunsu. Sillä mitä on maailman kunnia, rahat ja susiturkit sinun rinnallasi, sinä mustikkamölly.

Salakuljetuksessa petettyjä

Joukko Korleen ja Lehtimetsän poikia oli matkalla tavarakantamuksineen rajan toiselle puolelle. Kantamuksina oli elintarvikkeita, silavaa, voita, ryynejä, vehnäjuuhoja, soke-ria ynnä muuta. Ennakolta oli sovittu vastaanottajien kanssa maksusta ja siitä, mihin tavarat tuli tuoda. Pojat ylittivät rajan Viäsniekan kohdalla ja menivät kohtauspaikalle sankkaan kuusikkoon, jossa vastaanottajien olisi pitänyt olla paikalla. Miehet laskivat taakkansa maahan ja alkoivat odotella. Lopulta he lähtivät kävelemään ilman taakko-jaan ja jonkun matkaa kuljettuaan kahahti metsästä kiivas kiväärituli, niin että kuulat vinkuivat. Miehet luulivat, että venäläinen sotapartio oli heidät yllättänyt ja lähtivät juosten pakoon rajalle päin ehtimättä ottaa tavaroita mukaansa. Muutamia satametrejä juostuaan he pysähtyivät kuuntelemaan. Ammunta oli loppunut, eikä takaa-ajo jatkunut. He lähtivät takaisin tavaroihensa luokse, mutta ne olikin jo pantu hevosrekeen ja viety pois. Näin miehet menettivät tavaransa niistä mitään maksua saamatta.

Samoin kävi parille muullekin miehelle. Hekin olivat sopineet ennakolta vastaanottopaikasta ja maksusta. Heillä oli hevonen ja reessä tavarat. Kohtauspaikalle saavuttuaan ei siellä ollut vastaanottajia, mutta vähän aikaa odoteltuaan saivat hekin metsästä kiivasta kivääritulta. Myös he luulivat tulleen venäläisen partion yllättämiksi ja lähtivät pakoon minkä kintut suinkin myötä antoivat. He jättivät hevosenskin tavaroihneen paikalle. Jussi heitti jopa pomppaturkinkin päältään, jotta olisi päässyt nopeammin karkuun.

Kun ammunta lakkasi he lähtivät katsomaan miten oli käynyt. Tulos oli, että sekä hevonen että tavarat olivat kadonneet.

Kannakselaista venettä

On usein sanottu, että kaikki kannakselaiset puhuivat myös venäjää. On koetettu asiallisesti selittää, että vain harvat osasivat täysin venäjän kielen, mutta kun Pietarissa venäläisten kanssa asioitiin, niin jokainen koetti tulla toimeen. Näin syntyi niin sanottu ”kotona paistettu venäjä”, jota siis venäläisten kanssa asioidessa käytettiin. Missä määrin venäläiset sitä ymmärsivät, ei tarkalleen tiedetty, mutta jotakuinkin toimeen tultiin. Tässä muutamia näytteitä siitä kotona paistetusta venäjästä.

Ensimmäinen näyte on lääkärissä käynnistä, Mäkkiin versselillä. Versselin kysymykseen, mikä on vaiva, vastattiin: "A vot lossoti potkuvait, potiriäl tuoho muaha selkomat selällie, siint ast on syvänallain olt kipijä." Toinen näyte heinäkaupasta Pietarin rintkassa. Ensin esittely heinien hyvästä laadusta ja seuraavaksi selitys, kuinka hyvin kuorma on tehty, kun oli kysymys urakkakaupasta. "Otsin korreita, otsin korreita latoniityn luavon heinii, a atin mies kuormapiäl mutsin märtsin a trii solovik muas voroki tassi."

Kolmas näyte kai kuormapeitteen varkausyrityksestä, joka ajoissa huomattiin: "Kouhna viit kopula törri, kuta mojka rokoskua tassit." Edelleen kun venäläinen sotamies teki väkivaltaa talon piialle ja isäntä läksi tekemään ilmoitusta sotilaiden päällikölle ja vaatimaan oikeutta. Näin ilmoitus tehtiin: "Hospoti kapitan. Tielai mine oikeus. Kasakka huja polosii mejän piian p..." Rahtipaikan kortteeritalon emäntä kutsutaan vieraisille ja neuvotaan tie ja paikka, jossa asutaan, näin: "A vot muija, jiehati, vilänti, Korosuar, Korleva, i Paukumäk i miäenrinne, i Piäskyne."

Entisille naapureille

Kun katselee tätä läsnäolevaa joukkoa ja ajattelee tätä tilaisuutta, johon monien vuosien ja toiveiden kautta olemme päässeet, ei oikein tiedä, pitäisikö meidän itkeä vai nauraa. Kumpaankin sekä iloon että suruun meillä olisi aihetta. Mutta emme ole tulleet tänne kyyneleitä vuodattelemaan, lukuunottamatta ilon kyyneleitä, joita niin monen silmistä näkyy herahtavan, kun on tavannut entisen naapurin. Olemme kokoontuneet jälleennäkemisen ilosta. Vaikka on luultavaa, että te, niinkuin koko Karjalan heimo evakkoaikanaan, näinä Karjalan kohtalon kovina vuosina on kyyneleensä niin kuiviin vuodattanut, etteivät ne hevin esiin herahda. Mutta surun voittoisa on kuitenkin mielemme. Joukostamme on monta poissa niistä, joita yhteisissä tilaisuuksissa siellä kotikylässämme näimme. Nyt täällä hetken hiljaisuudella muistamme heitä, sinne koti Karjalan multiin jääneitä ja niitä, jotka ovat saaneet leposijansa uuden kotiseutunsa siunatussa mullassa.

Ajatukset siirtyvät tälläkin hetkellä sinne kauas kotikyläämme, synnyinseudulle, sen värikkääseen ja iloiseen elämään. Olihan se vasta saanut uuden muodon ja eli innokkaasti uutta aikaansa kohden. Olemme tehneet ajatuksissamme sinne jokainen monta toivioletkeä. Kulkeneet siellä tutuilla poluilla, kulkeneet kuivia kivettömiä harjuja, samoilleet jokivarren vilpoisia lehtoja ja kuunnelleet sitä mahtavaa lintujen konserttia, joka täytti luonnon ja jota voitiin vain siellä kuulla. Katselleet joen hiljaista juoksua ja kuulleet kauempaa sen koskien suruvoittoisen säveleen. Eivät ohikulkeneet

vuodet ole kotikylämme kuvaa himmentäneet. Ei puhuttu elintason nousu ole kaipuutamme sinne kadottanut. Vielä näemme unta kesästä kerran, jolloin kotikylämme ja koko Karjala näkee uuden päivän. Sinua kotikylämme emme unohda, vaan muistamme aina, että

- Sinä olit - niin sinä menit.

Kaikista kallein on nyt takana rajan.

Viikosta viikkoon, vuodesta vuoteen,

murhetta mittaa ankkuri ajan.

Meillä on myös syytä iloon. Jo se, että olemme tänne kokoontuneet vuosia erillään olomme jälkeen, on sinänsä suuri ilon päivä. Takanamme ovat katkerat kärsimysvuodet, jolloin etsimme elintilaa, uutta kotia ja uutta kotiseutua. Ne olemme saaneet ja löytäneet. Olemme saaneet myös uuden kotiseuturakkautta. Ja kun meillä on kotiseuturakkautta, niin meillä on myös isänmaanrakkautta. Karjalan heimolla oli suuri vaara kadottaa nämä. Olisikohan kansamme ja heimomme enää vapaa kansa, jos olisimme jääneet harhailemaan paikasta toiseen? Olemme päässeet kiinni oikeasta elämänrytmistä ja saamme tehdä työtä sen uuden kotiseudun hyväksi, johon olemme juuremme istuttaneet. Ja kun näin on, on meillä syytä suureen iloon. Kiintykäämme uuteen kotiseutuamme ja antakaamme työmme ja toisemme sen hyvinvoinnin kehitykseen. Kohottakaamme siksi katseemme korkeuteen ja pyytäkäämme, että ”Kaitsija kansain, kärsinyt heimo nyt. Työhön uuteen, Suomelle kannan. Salli sen elää. Salli sen nousta. Uuteen kotiin sen, juurtua anna.”

Tämä puheen piti Tuomas Paukku korleelaisten kokoontuessa ensi kerran evakuoinnin jälkeen juhannuspäivänä 24.6.1961 Leivonmäellä. Ja tämä esitettiin 30 vuotta myöhemmin Korleen kolinoissa 30.6.1991 Leivonmäellä.